

Karl Kautsky
Vägen till makt
1909 ("Der Weg zur Macht")

Svensk originalutgåva 1914

Innehåll:

Företal.....	1
1. Erövringen av den politiska makten.....	2
2. Förutsägelser om revolutionen	6
3. Inväxandet i framtidsstaten	11
4. Den ekonomiska utvecklingen och viljan	15
5. Varken revolution eller laglighet till varje pris	21
6. De revolutionära elementens tillväxt.....	29
7. Klassmotsättningarnes mildrande	34
8. Klassmotsättningarnes skärpande	40
9. En ny revolutionernas tidsålder.....	50

Företal

Att ånyo taga till orda i frågan om den politiska revolutionen, om de stora politiska maktförskjutningarna, synes mig just nu vara högst på tiden, när författningsfrågorna och striderna mot den personliga styrelsen sysselsätta hela världen. Faran ligger nära, att man tillskriver en enskild person alla situationens svårigheter och koncentrerar all uppmärksamhet på denna person. Då gäller det att påvisa de djupare sociala sammanhang, ur vilka den förhanden varande oron och osäkerheten har sin uppkomst, och vilka äro orsaker till, att den tillfälliga egenarten hos en enskild person förmår framkalla rörelser, som på det djupaste skaka våra politiska förhållanden och bana väg för deras omstörtande.

Om denna situation är den inre orsaken till föreliggande skrift, så fann den sin yttre anledning i en polemik, till vilken Maurenbrechers utfall hade uppkallat mig, och som utkämpades i "Neue Zeit". Ställd inför nu rådande förhållanden, kände jag mig redan där nödsakad att utförligare utveckla min åskådning om revolutionen. Från olika håll uppmanad att låta denna utredning i en särskild skrift bli tillgänglig för vidare kretsar, tog jag mig för att omarbete artikelserien till en broschyr. All speciellt mot Maurenbrecher riktad polemik uteslöt jag naturligtvis, då ett allmänt intresse för denna personliga sida av saken icke föreligger. På den grund blev inledningen fullständigt omgestaltad. Å andra sidan befriade mig broschyrformen från polemikens givna begränsning. Vad jag i mitt slutkapitel endast flyktigt hade kunnat antyda, nämligen situationen i våra dagar, dess säregenhet och dess uppgifter, det kunde jag nu utförligare utveckla, och det är detta, som blivit skriftens huvudtema. Av dess nio kapitel äro endast det tredje och fjärde jämte senare hälften av det andra återgivna ur artikelserien i "Neue Zeit", allt det övriga är nyskrivet.

Det hela fullständigt min 1902 offentliggjorda skrift [Den sociala revolutionen](#).

Då det är att vänta, att den polemik, av vilken denna skrift är född, skall hämta ny näring ur densamma, vill jag här förklara, att för min utredning, så långt den icke stödjer sig på vårt partis program och på våra kongressbeslut, är icke mitt parti ansvarigt, utan jag ensam. Det är ju självklart fallet rörande varje publikation, som icke officiellt utgives av partiet, men det kan inte skada, att än en gång särskilt påpeka det för kritiker och polemiker.

Karl Kautsky.

1. Erövringen av den politiska makten

Vänner och fiender enas i att anse socialdemokratin som ett revolutionärt parti. Men begreppet revolution är tyvärr ganska mångtydigt, och på samma sätt gå även åsikterna om den revolutionära karaktären hos vårt parti vitt isär. Icke få av dess motståndare vilja ingenting annat förstå med revolution än anarki, blodsutgjutelse, plundring och mordbrand. Å andra sidan finns det partivänner, för vilka den sociala revolutionen, som vi gå till mötes, ter sig endast som en så småningom skeende, knappt märkbar om också slutligen djupgående förändring av de samhälleliga förhållandena, i enlighet med de förändringar som däri ägt rum i och med ångmaskinen.

Så mycket är säkert, att socialdemokratin är ett revolutionärt parti i sin kamp för proletariatets klassintressen, emedan det är omöjligt att förhjälpas detta till en tillfredsställande existens inom det kapitalistiska samhället, och emedan dess befrielse kräver, att de kapitalistiska produktions- och maktmedlen såsom privategendom besegras genom samhällelig egendom och att privatproduktionen ersättes med samhällelig produktion. Proletariatet kan finna tillfredsställelse endast i en samhällsordning, som är på det djupaste skild från den bestående.

Men även i annan mening är socialdemokratin revolutionär, då den slår fast, att statsmakten bildar ett verktyg, och i sanning ett av de mäktigaste, för klassväldet, och att proletariatet icke kan genomföra den revolution, efter vilken den strävar, förrän den har erövat den politiska makten.

Genom denna övertygelse, till vilken *Marx* och *Engels* lagt grunden i sitt Kommunistiska manifest, skiljer sig socialdemokratin från de så kallade utopistiska socialisterna, såsom t.ex. anhängarna av *Owen* och *Fourier* under den första hälften av förra århundradet; men även från anhängarna av *Proudhon*, vilka antingen underskattade den politiska kampen eller alldeles avböjde den och trodde sig kunna genomföra den ekonomiska omgestaltningen i proletariatets intresse genom rent ekonomiska föreskrifter utan statsmaktens förändring eller ingripande.

I sin hänvisning till nödvändigheten att erövra den politiska makten möttes *Marx* och *Engels* å den ena sidan och *Blanqui* å den andra. Men under det att denne senare trodde, att statsmakten skulle kunna erövrats genom en sammansvärjning, ett upplopp av en liten minoritet, och göras tjänlig för de proletariska intressena, hävdade *Marx* och *Engels*, att revolutioner icke kunna göras efter behag, men att de under givna omständigheter uppstå med nödvändighet och förbliva omöjliga så länge dessa omständigheter icke äro för handen, vilka omständigheter åter bildas endast så småningom. Blott där, varest den kapitalistiska produktionsmetoden är högt utvecklad, föreligger den ekonomiska möjligheten att genom statsmakten förvandla det kapitalistiska ägandet av produktionsmedlen till ett samhälleligt ägande. Men möjligheten för proletariatet att erövra och behålla statsmakten uppstår å andra sidan endast där, varest detta proletariat växer till en stor massa, som är ekonomiskt oundgänglig, till stor del fast organiserad och fullkomligt på det klara med såväl sitt eget läge som klass som med statens och samhällets väsen.

Dessa betingelser skapas i allt större utsträckning genom den kapitalistiska produktionsmetodens utveckling och genom den därur framgående klasskampen mellan kapital och arbete. I samma mån som kapitalismen med nödvändighet och utan uppehåll ständigt breder ut sig, blir även den slutliga motverkan mot denna utbredning, den proletariska revolutionen, oundviklig och omöjlig att hindra.

Den är omöjlig att hindra, emedan det är oundvikligt, att det växande proletariatet sätter sig till motvärn mot den kapitalistiska utplundringen, att det organiserar sig såväl för inbördes hjälp som fackligt och politiskt för att söka ernå bättre arbets- och levnadsvillkor och större politiskt inflytande. Överallt utvecklar proletariatet dessa strävanden, det må tänka

socialistiskt eller icke. Det är socialdemokratins uppgift, att till en målmedveten och enhetlig verksamhet sammanfatta alla proletariatets olika sätt att motarbeta sin egen utplundring och att sammanfatta dem så, att verksamheten finner sin topp-punkt i den slutliga kampen om den politiska maktens erövring.

Denna åskådning, vars grundval lades i kommunistiska manifestet, är numera antagen av den socialistiska rörelsen i alla länder. På denna vilar hela den internationella socialismen i vår tid.

Likväl kunde den icke fullborda sitt segerlopp utan att finna tvivlare och kritiker även inom socialdemokratins egna led.

Väl hade den faktiska utvecklingen tagit just den riktning som Marx och Engels förutsagt. Och för sina segerrika framsteg har den internationella socialismen framför allt annat och näst efter kapitalismens och därmed den proletäriska klasskampens utbredning att tacka den av Marx och Engels skapade djupa insikten i villkoren för och uppgifterna i denna strid.

Men i *en* punkt hade dock dessa två misstagit sig: *de hade sett revolutionen för nära förestående i tiden.*

Det heter i det kommunistiska manifestet (slutet av år 1847):

”På Tyskland rikta kommunisterna sin huvudsakliga uppmärksamhet, emedan Tyskland står inför en borgerlig revolution, och emedan denna omvälvning där äger rum under mera framskriden europeisk civilisation i allmänhet och med ett mycket längre utvecklat proletariat än i England under 17:de och i Frankrike under 18:de århundradet var fallet. Den tyska borgerliga revolutionen kan alltså endast bli det omedelbara förspelet till en proletärisk revolution.”

Med rätta väntade manifestet den tyska revolutionen. Men det bedrog sig, när det trodde, att denna skulle bli det omedelbara förspelet till en proletärisk revolution.

Närmare oss i tiden ligger en annan förutsago, som Engels offentliggjorde år 1885 i sin inledning till andra upplagan av den marxiska broschyren om processen mot Kölner-kommunisterna. Han sade där, att den nästa europeiska skakningen nu snart skulle vara ”förfallen till likvidering, eftersom förfallotiden för de europeiska revolutionerna, 1815, 1830, 1848-52, 1870 inträffar under vårt århundrade efter loppet av 15 till 18 år”.

Även denna förväntan slog icke in, och ännu i dag har den revolution, som den gången förutspåddes, uteblivit.

Varpå beror det? Var den falsk, den marxiska metoden, på vilken denna förväntan grundades? Alldeles icke. Men en faktor i beräkningen stämde icke, den var överdrivet högt uppskattad. Redan för tio år sedan skrev jag därom: ”Båda gångerna blev *borgerskapets* revolutionära, oppositionella kraft överskattad.” (Neue Zeit”, XVII, 2, s. 45.)

År 1847 hade Marx och Engels väntat en revolution av väldig utbredning i Tyskland, en revolution, liknande den stora franska katastrof, som begynte 1789. I det stället kom det blott med möda till ett upplopp, som genast skrämde nästan hela borgerskapet tillbaka till regeringarnas faderliga beskydd, så att dessa, åter förskräckta, slogo ned alla proletariatets försök att påskynda utvecklingens gång. Bourgeoisin överlämnade därefter åt de enskilda regeringarna att för sin räkning sköta fortsättningen av revolutionen, så långt de ännu ansågo den behövlig, och i synnerhet Bismarck var den store revolutionären, som enade Tyskland, åtminstone delvis, som störtade tyska furstar från deras troner, gynnade Italiens konsolidering och påvens avskiljande från den världsliga makten, slog ned kejsardömet och banade väg för republiken i Frankrike.

I dessa former fullbordades den tyska borgerliga revolution, om vars snara utbrott Marx och Engels hade profeterat år 1847, och som först år 1870 nådde sitt slut.

Trots det väntade Engels även 1885 ännu en ”politisk skakning” och antog, att den småborgerliga demokratin skulle vara det partiet, som härnäst obetingat måste komma till makten i Tyskland.

Även denna gång hade Engels profeterat riktigt, när han såg ”en politisk skakning” komma; men åter missräknade han sig, när han väntade något av den småborgerliga demokratin. Denna svek fullkomligt, då det kom så långt som till den Bismarckska regimens sammanstörtande. Därför reducerades kanslerns fall till en dynastisk angelägenhet utan några som helst revolutionära konsekvenser.

Det framgår allt klarare, att en revolution är möjlig endast som en *proletärisk* revolution, och att den är omöjlig så länge icke det organiserade proletariatet bildar en makt, tillräckligt stor och kompakt för att under gynnsamma omständigheter riva med sig nationens massa. Om emellertid proletariatet ännu utgör blott en revolutionär klass inom nationen, så följer å andra sidan därav, att varje sammanstörtande av den bestående ordningen, den må vara av moralisk, finansiell eller militärisk art, inbegriper i sig samtliga de borgerliga partiernas bankrutt. De bli alla ansvariga för, att den enda ordning som i ett sådant fall kan avlösa den bestående är *proletärisk*.

Icke alla partivänner draga dock dessa konsekvenser. När den hittills redan åtskilliga gånger väntade revolutionen ännu icke kommit, sluta de därav ingalunda, att betingelserna och formerna för den kommande revolutionen bli genom den ekonomiska utvecklingen annorlunda gestaltade än man på grund av erfarenheterna från de hittills kända borgerliga revolutionerna antagit – men de draga den slutsatsen, att under de ändrade förhållandena är en revolution över huvud taget icke mer att vänta, icke heller nödvändig utan till och med skadlig.

Å ena sidan antaga de, att en vidare utbyggnad av de redan vunna fördelarna – arbetare-skyddslagstiftningen, den fackliga rörelsen, självhjälpsarbetet – skulle vara tillräckligt för att tränga kapitalistklassen ut ur den ena positionen efter den andra och omärkligt expropriera den utan politisk revolution, utan förändring av statsmaktens väsen. Denna teori om ett så småningom skeende ekonomiskt inväxande i framtidsstaten utgör en modernisering av den gamla opolitiska utopismen och proudhonismen.

Men å andra sidan anser man det möjligt, att proletariatet uppnår den politiska makten utan revolution, det vill säga utan en betydande maktförskjutning inom staten, helt enkelt genom en klok taktik på grundval av samverkan med proletariatet närstående borgerliga partier, tillsammans med vilka man bildar en koalitionsregering för att uppnå vad intet av vederbörande partier skulle ensamt ha kunnat uppnå.

På detta sätt skulle man kunna gå omkring revolutionen, som utgör ett alldeles föråldrat, barbariskt medel, för vilket icke finnes plats i vårt upplysta århundrade av demokrati, etik och människokärlek.

Om dessa uppfattningar slagit igenom, skulle de ha kastat över ända hela den av Marx och Engels grundade socialdemokratiska taktiken. De äro oförenliga med denna. Detta är naturligtvis ingen orsak, varför man på förhand skulle antaga att de äro falska, men väl är det begripligt, att var och en, som efter mogen prövning funnit dem falska, går dem med iver in på livet, då det ju här icke rör sig om oviktiga åsikter, men om det kämpande proletariatets väl och ve.

Vid diskuterandet av dessa skiljaktigheter råkar man dock endast allt för lätt in på falska tankebanor, om man icke noga avgränsar de stridiga åskådningarna.

Därför må här än en gång, liksom så ofta redan tidigare, uppmärksamheten fästas därpå, att det icke rör sig om huruvida arbetarskyddslagstiftning och andra liknande lagar i

proletariatets intresse eller fackföreningar och självhjälpsföreningar äro nödvändiga och nyttiga eller icke. Om den saken kan det bland oss icke finnas två meningar. Endast den åskådningen bestrides, att de härskande klasserna, som förfoga över statsmakten, skulle kunna tillåta en sådan utveckling av dessa faktorer, att dessa skulle komma att betyda en befrielse från det kapitalistiska förtrycket. De kunna icke göra detta utan att först med alla maktmedel resa ett sådant motstånd, att detta blott genom en avgörande kamp skall kunna brytas.

Vidare rör det sig icke därom, huruvida vi icke till proletariatets nytta skulle utnyttja skiljaktigheterna mellan de borgerliga partierna. Icke förgäves ha Marx och Engels ständigt bekämpat talet om "den reaktionära massan", emedan detta alltför mycket döljer de olika grupperna av de besittande klasserna, och som bli allt betydelsefullare för proletariatets framåtskridande. För såväl arbetareskyddslagstiftningen som utvidgningen av de politiska rättigheterna ha vi mest att tacka sådana motsättningar.

Det som bestrides är endast möjligheten för ett proletäriskt parti att tillsammans med borgerliga partier bilda en *regering* eller ett *regeringsparti* utan att därigenom råka i oöverbärliga motsägelser, på vilka de måste gå i sär. Statsmakten är överallt ett organ för klassväldet. Men klassmotsatsen mellan proletariatet och de besittande klasserna är så stor, att proletariatet aldrig tillsammans med en besittande klass kan härskas i staten. Den besittande klassen skall alltid fordra, och måste i sitt intresse fordra, att statsmakten må fortsätta att hålla proletariatet nere. Däremot skall proletariatet alltid fordra av en regering, som bildas av dess eget parti, att statsmakten bistår det i dess kamp mot kapitalet. På detta måste varje proletärisk-borgerlig koalitionsregering falla sönder.

Ett proletäriskt parti i en borgerlig koalitionsregering skall ständigt bliva medskyldigt i handlingar till proletariatets nedtryckande och inhöstar därigenom dettas missaktning, varjämte det dock ständigt förblir instängt av sina borgerliga förbundskamraters misstroende och hindras från varje gagnelig verksamhet. En regim av sådant slag kan aldrig ge någon styrka åt proletariatet – därtill lånar sig intet borgerligt parti; det kan blott kompromettera ett proletäriskt parti, förvirra och splittra proletariatet.

Men i synnerhet det moment, som sedan år 1848 och därefter ännu alltjämt uppskjutit revolutionen, nämligen den politiska oförmågan hos den borgerliga demokratin, utesluter ohjälpligt en fruktbarande samverkan med denna för vinnandet och det gemensamma utövandet av politisk makt.

Lika mycket som Marx och Engels voro för att skiljaktigheterna mellan de borgerliga partierna utnyttjades för att befördra proletäriska ändamål, lika kraftigt, som de bekämpade talet om "den reaktionära massan", lika starkt ha de präglat uttrycket *proletariatets diktatur*, som Engels ännu 1891, kort före sin död, förfäktade, ordet om proletariatets envælde såsom den enda form, genom vilken det skulle kunna utöva den politiska makten.

Men om också en borgerlig-proletärisk blockstyrelse är omöjlig såsom medel för utveckling av proletärisk makt, och om också utvecklingen av de sociala reformerna och av proletariatets ekonomiska organisationer finner sina gränser under de givna maktförhållandena, så finnes dock inte den ringaste orsak att emedan den politiska revolutionen ännu inte har inträffat, därav sluta sig till, att sådana revolutioner ha funnits endast i det förgångna, men aldrig skola inträffa i framtiden.

Andra tvivlare på revolutionen äro inte så apodiktiska. De anse det vara möjligt, att en sådan kan inträffa ännu en gång, men om den kommer, så ligger den ännu i ett oskönjbart fjärran. Under åtminstone en människoålder framåt är den fullkomligt omöjlig, den kommer inte i betraktande för vår praktiska politik. Under de närmaste årtiondena måste vi inrikta oss på det fredliga inväxandets taktik och den proletärisk-borgerliga blockpolitiken.

Och dock uppdyka just nu fakta, som måste föranleda oss mer än någonsin att förklara denna uppfattning förfelad.

2. Förutsägelser om revolutionen

För att diskreditera marxisternas förväntningar om en kommande revolution slungar man ofta emot oss, att vi skulle älska att profetera, medan vi däremot skulle visa oss vara dåliga profeter.

Vi ha redan sett varav det kommer sig, att den av Marx och Engels väntade proletäriska revolutionen ännu icke inträffat. Men om man bortser från dessa gäckade förväntningar, så måste man förvåna sig, icke däröver att allt vad de hoppades icke gick i fullbordan, utan däröver, att så många av deras förutsägelser ha slagit in.

Vi ha t.ex. redan sett, att det kommunistiska manifestet i november 1847 förkunnade den kommande revolutionen av 1848. Det skedde vid samma tid, då Proudhon bevisade, att revolutionernas tidevarv för alltid skulle vara slut.

Marx var den förste socialisten, som påpekade den betydelse fackföreningarna ha för proletariatets klasskamp. Det var i hans stridsskrift mot Proudhon, "Filosofins elände", 1846. I sina arbeten om kapitalet på 60-talet förutsåg han redan våra dagars aktiebolags- och kartellsystem. Under kriget 1870-71 profeterade han, att från och med nu skulle den socialdemokratiska rörelsens tyngdpunkt förflyttas från Frankrike till Tyskland. I januari 1873 förutsade han den kris, som några månader senare tog sin början – o.s.v.

På samma sätt är det med Engels.

Och även där de misstogo sig fanns i villfarelsen en mycket riktig och betydelsefull kärna av sanning. Man må i detta avseende erinra sig vad som ovan blivit sagt om den år 1885 av Engels uttalade förväntningen på en under de närmaste åren inträdande politisk skakning.

Det torde vara på sin plats att här ta upp till bemötande en legend, som hotar att nästla in sig. I sin bok "Arbeiterfrage", av vilken femte upplagan utkommit då detta skrives, uttalar Berlinerprofessorn H. Herkner i sin redogörelse för partidagen i Hannover (1899):

"Kautsky låter under stridens hetta rycka sig med ända därhän, att han brännmärker förhoppningen om en snart inträffande, alla önskemål uppfyllande katastrof rent av såsom idioti, alltså ett mycket starkare angrepp, än det Bernstein själv hade gjort. Om Engels verkligen hade profeterat den stora villervallan för 1898 (sade Kautsky), då skulle han icke ha varit den store tänkare han var, han skulle ha varit en sådan idiot, att inte en enda valkrets skulle ha valt honom till sin delegerade vid partidagen. Engels hade blott menat, att år 1898 skulle måhända våra dagars politiska system i Preussen ha kunnat störta samman.

Det må lämnas därhän vad Engels har antagit. Däremot tillåta Bebels ord vid partidagen i Erfurt 1891 – att endast få medlemmar av denna kongress icke skulle uppleva förverkligandet även av de sista målen – ingen som helst räddande tolkning. De voro idiotiska – för att tala med Kautskys ord av år 1899. I detta intermezzo kom den förvandling som inträffat i deras huvuden, vilka hittills prisat den gamla taktiken, med en sådan klarhet till uttryck, att den lämnar ingenting övrigt att önska."

Tyvänn lämnar klarheten hos herr professorn mycket, mycket övrigt att önska. "Förhoppningen på en snart inträdande, alla önskemål uppfyllande katastrof" har jag inte med ett enda ord betecknat som idioti, av den enkla orsaken, att det icke var tal om någon sådan katastrof. Jag skulle för övrigt ha varit alldeles berättigad att beteckna förhoppningen om en *alla önskemål uppfyllande* katastrof just som en idioti. Jag valde beteckningen "idioti" för den föreställningen, att Engels skulle ha fastslagit till ett bestämt datum, till året 1898, revolutionens utbrott. Ett sådant slag av profeterande föreföll mig i alla händelser idiotiskt.

Men Engels har aldrig gjort sig skyldig därtill. Och Bebel lika litet. Även på partidagen i Erfurt 1891 hade han icke angivit något bestämt år för revolutionens ankomst.

Redan då hade man skämtat en smula med hans ”profeterande”. Därpå svarade han:

”Man må skratta och håna åt profeterandet; tänkande människor kunna icke reda sig därföretan. Den kyliga pessimistiska nykterheten av i dag var ännu för några år sedan främmande även för Vollmar. Den av honom angripne Engels har 1844 fullkomligt riktigt förutsagt revolutionen av 1848. Och det som Marx och Engels i den bekanta adressen från den internationella arbetare-associationens generalråd förutsade vid tiden för kommunoroligheterna angående tingens blivande inbördes förhållanden i Europa, har icke det blivit till punkt och pricka förverkligat? (Mycket sant!) Liebknecht, som också gjort en smula narr av mig, har själv profeterat mycket. (Munterhet.) Han har, liksom jag, år 1870 förutsagt i riksdagen vad som i dag till alla delar har inträffat. Läs hans och mina tal från 1870-1871 och ni skola finna detta bekräftat. Men där kommer Vollmar och ropar: Tig med dessa gamla historier och låt bli att profetera! Men även han själv profeterar. Skillnaden mellan honom och mig är blott denna: Han besitter den underbaraste optimism beträffande våra motståndare, men den mest fruktansvärda pessimism beträffande partiets principiella strävanden och dess framtid.” (Prot., sid. 283.)

En av Bebels mest betydelsefulla förutsägelser, som gick i uppfyllelse, är den han gjorde 1873: att centrum i riksdagen snart skulle ökas från 60 platser till 100, samt att den Bismarckska kulturkampen snart skulle ta ett beklagligt slut och bidra till Bismarcks fall.

Slutligen har man gjort mig den äran att ställa mig i rad med dessa ”profeter”. Jag kan inte befinna mig i bättre sällskap.

Man slungade emot mig, att vad jag i min artikelserie ”Allerhand Revolutionäres” i ”Neue Zeit” såväl som i förordet till min ”Ethik” sagt angående den ryska revolutionen skulle ha blivit grundligt vederlagt genom den historiska erfarenheten.

Stämmer det?

I förordet till ”Ethik” skrev jag:

”Vi gå till mötes en period, under vilken, vem vet hur länge, för alla socialdemokrater det lugna arbetet skall vara uteslutet och vår verksamhet en ständig kamp ...

Just nu äro tsarismens legodrängar i ivrigt arbete att efterlikna Alba och Tilly under religionsstriderna på 16:de och 17:de århundradet – men icke genom militära stordåd, utan genom brutalt mordbränneri. De västeuropeiska förfäktarna av kultur och ordning och andra av mänsklighetens heligaste ägodelar hälsa detta med hänförelse såsom återställandet av lagliga tillstånd. Men lika litet som det lyckades för Habsburgarnas soldenärer, trots framgångar tidvis, att åter göra Nordtyskland och Holland katolskt, skall det lyckas för de Romanoffska kosackerna att återställa den absolutistiska regimen. Han har ännu makten att ödelägga sitt land, men icke att regera det.”

”I varje fall är den ryska revolutionen ännu inte på länge slut – den torde icke sluta, så länge Rysslands bönder icke äro tillfredsställda. Ju längre den dröjer, desto starkare blir dock oron hos Västeuropas proletärmassor, desto närmare kommer faran av finansiella katastrofer, desto sannolikare blir det, att även i Västeuropa begynner en tid av den mest akuta klasskamp.”

Vad finnes i dessa ord, skrivna i januari 1906, som jag skulle behöva skämmas för? Tror man måhända, att den ryska revolutionen är slut, att i Ryssland åter härskar normala förhållanden? Och har icke, sedan jag skrev ovan anförda rader, faktiskt hela världen råkat in i ett tillstånd av den största oro?

Och nu till mitt ”misslyckade profeterande” i artikeln ”Allerhand Revolutionäres”. Jag polemiserade den gången mot Lusnia, som förklarade det vara uteslutet, att ett krig om Korea skulle föra till en revolution i Ryssland, och menade, att det var ett överskattande, när jag sade, att de ryska arbetarna vore en mycket mer reell politisk faktor än de engelska. Därpå svarade jag i början av februari 1904, vid begynnelsen av det rysk-japanska kriget:

”Utan tvivel står Rysslands ekonomiska utveckling långt tillbaka för Tysklands eller Englands, och dess proletariat är vida svagare än måhända det tyska eller det engelska. Men allt är relativt, även den revolutionära kraften hos en samhällsklass.”

Jag visade sedan av vilka orsaker Rysslands proletariat den gången besatt en utomordentlig revolutionär kraft, och fortsatte vidare:

”Kampen skall så mycket raskare avgöras till absolutismens nackdel, ju mer energiskt Västeuropa nekar denna sin hjälp. Att verka därhän, att så mycket som bara är möjligt diskreditera tsarväldet, är i dag en av den internationella socialdemokratins viktigaste uppgifter ...”

”Emellertid, trots all värdefull vänskap i Västeuropa, växer synbart det trångmål, i vilket alla ryssars självhärskare befinner sig. Kriget mot Japan kan mäktigt påskynda revolutionens seger i Ryssland ... Vad som tilldrog sig efter rysk-turkiska kriget, skulle denna gång upprepas i förstärkt grad: ett väldigt uppflammande av den revolutionära rörelsen.”

Sedan jag motiverat detta, fortfor jag:

”En revolution i Ryssland skulle inte närmast kunna grundlägga en socialistisk regim. Därtill äro de ekonomiska förhållandena i landet för omogna. Den kunde till en början blott kalla till liv en demokratisk regim, bakom vilken dock skulle stå ett starkt och våldsamt, framåt sig tvingande proletariat, som skulle tillkämpa sig avsevärda företrädesrättigheter.”

”En sådan regim måste mäktigt återverka på Rysslands grannländer. Efter att en gång där-sammastädes ha upplivat och uppeldat den proletäriska rörelsen, som därigenom erhöi den starkaste impuls, drivas de å sin sida att företaga en stormning mot de politiska hindren för den borgerliga demokratin – i Preussen närmast mot treklassvals-systemet. Men sedermera visade sig denna återverkan genom en frigörelse av Östeuropas mångskiftande nationella frågor.”

Detta skrev jag i februari 1904. I oktober 1905 hade den ryska revolutionen blivit en verklighet och proletariatet dess förkämpe, och genast inträdde återverkningarna på grannländerna. I Österrike fick rösträttsstriden nu en oemotståndlig kraft och ledde snart till seger. Ungern fördes till randen av verklig insurrektion, den tyska socialdemokratin accepterade generalstrejken och kastade sig med full kraft i rösträttsstriden, särskilt i Preussen, som redan i januari 1908 förde till gatudemonstrationer, sådana som Berlin icke sett sedan 1848. Och 1907 kommo de överraskande hottentottvalen och den tyska demokratins fullständiga sammanstörtande. Men om jag därjämte hade väntat en frigörelse av Östeuropas nationella rörelser, så överträffades dessa förväntningar vida genom hela Orientens snabba uppvaknande, i Kina, Indien, Egypten, Marocko, Persien och Turkiet, vilket uppvaknande i de båda sistnämnda länderna redan förde till segerrika, revolutionära resningar.

Och i sammanhang med detta ha vi ett ständigt skärpande av de internationella motsättningarna, vilka redan två gånger, först för Marockos, sedan för Turkiets skull, fört Europa till krigets omedelbara närhet.

Om någonsin en ”framtidsspådom”, ifall man vill använda det ordet, gått i uppfyllelse, så är det denna, som väntar den ryska revolutionens ankomst och i dess följe en tid av stegrad politisk oro och skärpning av alla sociala och nationella motsättningar.

Visserligen, det vill jag icke förneka, har jag icke förutsagt den ryska revolutionens undertryckande tills vidare. Men om någon år 1846 hade förutsagt den kommande revolutionen av 1848, skulle han misstagit sig i detta, emedan den blev undertryckt 1849?

Säkert måste vi vid varje stor rörelse och resning även räkna med möjligheten av dess undertryckande. En dåre är den, som inför en förestående kamp känner sig säker att redan ha segern i fickan. Vi kunna emellertid blott undersöka huruvida vi gå stora revolutionära strider till mötes. Detta låter sig avgöras med en viss säkerhet. Angående utgången av någon enskild sådan strid låter det sig däremot icke göra att säga något på förhand. Vi skulle dock vara sorgliga figurer, ja, direkta förrädare mot vår sak och ovärdiga för varje strid, om vi på

förhand vore övertygade om nederlagets oundviklighet och icke räknade med möjligheten av seger.

Naturligtvis kan inte varje förväntan gå i uppfyllelse. Den som ville ge sig ut för att vara en osviktig profet eller fordra osviktiga profetior av andra, skulle förutsätta övernaturliga krafter hos människan.

Varje politiker måste räkna med den möjligheten att hans förväntningar slå fel. Därav följer icke, att "profeterandet" skulle vara en fåfänglig lek, utan försiktigt och metodiskt bedrivet är det för varje tänkande och vidsynt politiker en verksamhet som icke får underlåtas, varpå redan Bebel hänvisat.

Blott den som går till väga med själlös rutin kan nöja sig med att tro, att det även i framtiden skall gå så som det nu går. En politiker, som samtidigt är tänkare, överväger vid varje inträffande händelse alla de möjligheter, som den kan bära i sitt sköte, och han tänker ut dem till sina mest avlägsna konsekvenser. Visserligen äro de konserverande krafterna i samhället oerhört stora, i nio fall av tio skall därför den ytliga politikern skenbarligen få rätt, när han löper vidare i gamla spår, utan att göra sig många föreställningar om nya situationer och möjligheter. Men en gång inträffar dock en händelse, stark nog att övervinna de konserverande makterna, vilka genom förut inträffade tilldragelser redan blivit skakade i sitt innersta, om också ännu allt till det yttre förblivit vid det gamla. Nu slår utvecklingen plötsligt in på nya banor, varvid alla rutinerade förlora huvudet och endast sådana politici bli bestående, som gjort sig förtrogna med de nya möjligheterna och dess konsekvenser.

Men man får icke tro, att den som går till väga med själlös rutin åtminstone i händelsernas vanliga förlopp skulle vara överlägsen den angående framtiden eftersinnande eller "profeterande" politikern. Det skulle blott kunna gälla i sådant fall, att politikern håller de möjligheter, vilkas konsekvenser han genomtänkt, för realiteter, efter vilka han inrättade sitt omedelbara praktiska handlande. Vill man måhända påstå, att Engels och Bebel och vilken som helst annan av de "profeterande" politici, om vilka det här är fråga, någonsin skulle ha uppfattat sitt profeterande på detta sätt?

Den själlösa rutinerade politikern känner sig aldrig tvingad att studera det förhanden varande, som förefaller honom vara endast en upprepning av de situationer han redan känner, i vilka han hittills rört sig. Den som däremot i en given situation genomtänker alla dess möjligheter och konsekvenser, kan utföra sin uppgift endast genom studiet av de givna krafterna och makterna, och han går framförallt tillväga så, att han vänder sin uppmärksamhet åt de nya uppväxande, ännu föga beaktade faktorerna.

Vad som för många filister synes som ett meningslöst profeterande bort i det blå, är i realiteten ett verk av djupa studier och därför ständigt åtföljt av ökad kännedom om verkligheten. Endast i det fall att Engels och Bebel hade visat sig som världsfrämmande fantaster, skulle man ha haft någon rätt att angripa dem för deras "profeterande". Faktiskt har dock aldrig någon givit bättre och ändamålsenligare råd åt proletariatet i alla svåra situationer än just dessa "profeter", och detta just på den grund, att de gävo sig i färd med arbetet att "profetera". De som hittills blott alltför ofta fört de uppåtsträvande klasserna på villovägar, det är icke de politici, som ständigt strävat efter den vidaste horisont, utan de "realpolitici", som icke se längre än deras näsa räcker, blott hålla sådant för realitet, mot vilket de kunna stöta sin näsa, och förklara varje hinder oändligt och oöverstigligt, mot vilket de en gång slagit sin näsa blodig.

Men det finns ännu ett annat slag av "profeterande" än det som här beskrivits. Ett samhälles utveckling betingas i första rummet av dess produktionsmetoders utveckling, vilkas lagar vi nu till dags redan känna tillräckligt noga för att med någorlunda säkerhet kunna urskilja den

nödvändiga samhällsliga utvecklingens riktning och därav även kunna sluta oss till den nödvändiga gången av den politiska utvecklingen.

Detta slag av ”profeterande” förväxlas ofta med det ovan framställda, och dock äro båda i grunden skilda från varandra. Å ena sidan rör det sig om mycket mångskiftande möjligheter, som någon viss händelse eller någon viss situation skulle kunna gömma i sitt sköte och vilkas sannolika konsekvenser vi ha att följa. Å andra sidan rör det sig om den med nödvändighet enda möjliga utvecklingsriktning, om vilken vi ha att söka kännedom. I det förra fallet anknyta vi vid bestämda konkreta fakta, i det senare kunna vi endast urskilja allmänna tendenser, utan att kunna säga något bestämt angående de former, som de skola antaga. Man får icke förväxla de båda slagen av undersökning med varandra, även om de skenbarligen leda till samma resultat.

Om till exempel någon säger, att ett krig mellan Frankrike och Tyskland skulle föra till revolution, och om någon annan förklarar, att den tilltagande skärpningen av klassmotsättningarna i det kapitalistiska samhället skulle föra till revolution, så synes det senare påståendet vara en revolutionsprofetia av samma slag som det första. Och dock betyder vart och ett något annat. Om jag talar om ett krig mellan Frankrike och Tyskland, så är det ingen tilldragelse jag kan förutbestämma med säkerheten av en naturlag. Så långt har vetenskapen ännu icke hunnit. Kriget är blott en bland många möjligheter, som kunna inträffa. Men å andra sidan är den revolution, som kan utveckla sig ur kriget, bunden vid bestämda former. Det må komma därefter, att i den av de båda krigförande nationerna, som visar sig vara den svagare, tvånget att förena alla folkets krafter mot den yttre fienden kallar den mest hänsynslösa och energiska klassen, proletariatet, i spetsen för nationen – på samma sätt som Engels år 1891 höll det för möjligt i Tyskland, om det hade att samtidigt föra krig mot det den gången till befolkningen numerärt ännu icke så långt efterblivna Frankrike och det ännu obesegrade och av revolutionen icke skakade Ryssland.

Men revolutionen i följd av ett krig kan även framgå ur en resning av folkets massa, när armén är slagen och mätt på krigets lidanden, och när regeringen störtas, icke för att kriget skall kunna energiskt föras vidare, utan för att ett ändamålslost och fördärvbringande krig skall kunna hejdas och fred slutas med en motståndare, som även han intet bättre begär.

Slutligen kan revolutionen som följd av ett krig framgå ur den allmänna upprörda stämningen med anledning av ett smädligt och förlustbringande fredsslut, en rörelse som förenar armé och folk mot regeringen.

Om bestämda former för revolutionen i de här angivna fallen äro på förhand givna, så blir däremot bilden av revolutionen helt obestämd, om jag betraktar den som en följd av den tilltagande skärpningen av klassmotsatserna. Jag kan alldeles bestämt påstå, att en revolution, som kriget för med sig, bryter ut antingen under kriget eller omedelbart därefter. Om jag däremot talar om revolutionen såsom resultatet av den tilltagande skärpningen av klassmotsättningarna, så är därmed icke det minsta sagt angående tidpunkten för dess inträffande. Om revolutionen såsom en följd av kriget kan jag med bestämdhet påstå, att den skulle vara en på en gång inträffande handling. Om den revolution, som framgår ur den tilltagande skärpningen av klassmotsättningarna, kan man inte säga någonting alls om den saken. Den kan vara en mycket långvarig process, en revolution i följd av att krig kan därvid själv blott spela rollen av en episod. Angående revolutionen som följd av ett krig kan ingenting på förhand med bestämdhet sägas, den kan bli rik på följder. Den revolutionära rörelsen, som framgår ur skärpningen av klassmotsättningarna, kan däremot blott tidvis lida nederlag, den måste slutligen segra.

Men å andra sidan är betingelsen på förhand för revolutionen i det första fallet, kriget, såsom vi redan ha sett, något som en gång kan inträffa eller också inte inträffa. Att vilja säga någonting bestämt därom kan inte falla någon in. Skärpningen av klassmotsättningarna ha

däremot med nödvändighet sitt ursprung ur lagarna för den kapitalistiska produktionsmetoden. Om alltså revolutionen som följd av ett krig blott är en bland många möjligheter, så är den som följd av klasskampen någonting oundvikligt.

Man ser, att vart och ett av de båda slagen av ”profeterande” har sin särskilda metod, fordrar sina särskilda studier, och på dessa studiers inträngande noggrannhet beror betydelsen av de ”profetior”, som för människor, vilka icke ha någon aning om sådana studier, synas som tomma fantastier.

Man skulle emellertid mycket misstaga sig, om man trodde, att vi marxister endast ”profetera”. Icke endast borgerliga politici, som bygga på det beståendes grund, kunna reda sig utan att taga en vid överblick in i framtiden. Därpå vilar exempelvis kolonialpolitikens hela kraft. Om det blott komme an på kolonialpolitiken för i dag, vore det mycket lätt att bli färdig med den. Den är för alla stater, med undantag av England, en miserabel affär. Men den utgör det enda område inom det kapitalistiska samhället, där åtminstone skenbarligen stora framtidsförhoppningar ännu vinka. Och därför, på grund av den glänsande framtiden, om vilken våra kolonialsvärmare profetera, icke på grund av den beklagliga nutiden, utövar kolonialpolitiken en så fascinerande inverkan på alla sinnen, som icke äro övertygade om socialismens kommande herravälde. Ingenting är mer bedrägligt än den åskådningen, att i politiken endast ögonblickets intressen äro det avgörande, att avlägsna ideal icke ha någon praktisk betydelse, att vi reda oss så mycket bättre i vår valagitation ju mer ”praktiskt”, det vill säga nyktert och trångsynt, vi bete oss, ju mer vi inskränka oss till att tala om skatter och tullar, om polisskandaler och sjukkassor och liknande saker, och ju mer vi behandla våra stora framtidsmål som en förfluten ungdomskärlek, till vilken man ännu gärna tänker tillbaka i sitt hjärta, men med vilken man inför offentligheten helst icke längre underhåller några förbindelser.

3. Inväxandet i framtidsstaten

Utan att profetera går det nu en gång för alla inte i politiken. Det förhåller sig blott så, att de som profetera, att allting ännu länge skall förbli vid det gamla, de ha ingen uppfattning av att även de profetera.

Naturligtvis kan det icke finnas någon proletärisk politiker, som vore nöjd med de givna förhållandena och icke strävade efter deras grundliga omgestaltning. Och det finns ingen intelligent politiker, av vilken riktning som helst, som icke erkänner, att det skulle vara en absurditet om man väntade, att samhällets ekonomiska omvälvning skulle fortgå i samma snabba tempo som nu och dock allting politiskt förbleve ännu länge så som det är.

Men om politikern trots detta icke vill veta av den politiska revolutionen, det vill säga en energisk förskjutning av maktförhållandena inom staten, då återstår för honom ingenting annat än att söka efter former, genom vilka motsättningarna mellan klasserna upphävas långsamt och omärkligt och utan någon stor, avgörande kamp.

Liberalerna drömma om återställandet av den sociala freden mellan samhällsklasserna, arbetsköparne och arbetssäljarne, utan att arbetsköpet upphäves, helt enkelt därigenom att var och en av dessa klasser ålägger sig själv en viss återhållsamhet gentemot den andra och avstår från alla ”maktutvidgningar” och alla ”överdrivna fordringar”. Det finns folk som tror, att den motsättning, som består mellan den enskilde arbetaren och den enskilde kapitalisten, skulle kunna övervinnas, om arbetare och kapitalister stode *organiserade* gentemot varandra.

Löneavtalen skulle vara början till den sociala freden. I själva verket blir genom organisationen motsättningarnas uppgörelse endast koncentrerad. Striderna mellan de båda parterna bli mer sällsynta, men våldsammare, och de skaka samhället vida mer än de tidigare små enskilda striderna. Motsättningen mellan själva de stridande intressena blir dock genom organisationen vida skarpare, blir tack vare denna förnummen allt mindre som en *tillfällig*

motsättning mellan enskilda *personer* och allt mer som en *nödvändig* motsättning mellan hela *samhällsklasser*.

En socialist kan icke dela illusionen av den sociala freden genom en försoning mellan klasserna. Just det att han inte delar den, gör ju honom till socialist. Han vet, att icke en chimärisk *försoning*, men endast *upphävandet* av klasserna, kan återställa den samhälleliga freden. Men har han förlorat tron på revolutionen, då återstår honom ingenting annat än att vänta på det fredliga och omärkliga upphävandet av klasserna genom det ekonomiska framåtskridandet, genom arbetareklassens tillväxande och stärkande och så småningom skeende uppsugande av de andra samhällsklasserna.

Det är teorin om *inväxandet* i det socialistiska samhället.

Denna teori innehåller en mycket reell kärna. Den stöder sig på den verkliga utvecklingens fakta, vilka bevisa, att vi i själva verket växa fram till socialismen. Det var just Marx och Engels, som framställde detta förlopp och påvisade dess överensstämmelse med de naturliga lagarna.

Vi växa in i detta från två håll: å ena sidan genom kapitalismens utveckling, på grund av kapitalets koncentration. Konkurrensens strider föra med sig, att det större kapitalet, då det är överlägset det lilla, hotar, betvingar och slutligen uttränger detta. Redan detta, alldeles bortsett från profitbegäret, driver varje kapitalist att förstora sitt kapital och utvidga sina företag. Och dessa företag bli större, ständigt fler av dem samlas på en hand. I våra dagar ha vi redan kommit så långt, att banker och företagareorganisationer behärska och organisera största delen av de kapitalistiska företagen inom de mest skilda nationer. Så förberedes allt mer det samhälleliga organiserandet av produktionen.

Hand i hand med denna centralisering av företagen går de stora förmögenheternas tillväxande, som genom formen av aktiebolag på intet sätt hindras. Tvärtom, aktiebolaget icke endast möjliggör för ett fåtal banker och företagareorganisationer i våra dagar att behärska produktionen, det utgör även ett medel att förvandla de små och minsta förmögenheterna till kapital och därigenom prisgiva dem åt kapitalismens centraliseringsprocess.

Genom aktiesystemet ställas småfolkets besparingar till de stora kapitalisternas förfogande, och dessa nyttja dem, som vore det deras egna kapital, och stegra därigenom än vidare den centraliserande kraften hos sina egna stora förmögenheter.

Kapitalistens person blir själv genom aktiesystemet fullständigt överflödig för det kapitalistiska företagets gång. *Avskiljandet* av hans person från det ekonomiska livet upphör att vara en fråga om ekonomisk *möjlighet* eller *ändamålsenlighet*. Det blir endast en fråga om *makten*.

Socialismens förberedande genom kapitalkoncentrationen är emellertid endast den ena sidan av utväxandet i framtidsstaten. Därjämte försiggår inom arbetareklassen ävenledes en utveckling, som betyder ett växande i riktning hän mot socialismen. Med kapitalets tilltagande växer även antalet proletärer inom samhället. De bliva dess talrikaste klass. Och samtidigt växa deras organisationer. Arbetarna grunda kooperativa föreningar, som slopa mellanhänderna, och inrikta produktionen på de egna behoven; de grunda fackföreningar, som inskränka företagareabsolutismen och söka vinna inflytande över produktionsprocessen; de välja representanter i kommunernas och statens parlamentariska församlingar och sträva att där genomföra reformer, få lagar antagna till arbetareskydd, utbilda stats- och kommunföretag till mönsterföretag och öka ständigt antalet av sådana företag.

Denna rörelse försiggår oavbrutet, vi stå, som våra reformister säga, mitt i den sociala revolutionen, ja enligt någras mening redan mitt inne i socialismen. Det behövs endast en utveckling vidare på den givna grundvalen, ingen katastrof – en sådan skulle endast störa

inväxandet i socialismen, alltså bort med alla tankar på sådant, må vi koncentrera oss på det ”positiva” arbetet.

Denna utsikt är säkert mycket lockande och man måste verkligen vara en djävulsk natur, om man skulle önska att genom en katastrof störa ett så härligt ”reformistiskt uppstigande steg för steg”. Om önskan vore våra tankars fader, måste vi marxister samtliga känna oss hänförda för denna teori om inväxandet.

Den har blott ett litet fel: det växande den beskriver, är icke växandet av ett *enda* element, utan av *två* element, och till på köpet två mycket *motsatta* element: kapital och arbete. Vad som för ”reformisterna” synes som det fredliga inväxandet i socialismen, är blott ett växande i styrka hos båda de motsatta klasserna, som stå gent emot varandra i oförsonlig fiendskap; det betyder blott, att motsättningen mellan kapital och arbete, som ursprungligen endast fanns mellan ett antal av individer, vilka utgjorde ett litet fåtal inom staten, nu vuxit upp till en kamp mellan jättelika, fast sammanslutna organisationer, vilka betinga samhällets och statens hela liv. Så betyder inväxandet i socialismen ett inväxande i stora strider, vilka skaka hela statsväsendet, ständigt måste bli allt våldsammare och endast kunna sluta med kapitalistklassens nedstörtande och exproprierande. Ty proletariatet är outhärligt för samhället, det kan för någon tid tryckas ner, men aldrig förintas. Kapitalistklassen har däremot blivit överflödig, det första stora nederlaget, som den klassen lider i kampen om statsmakten, måste föra till dess fullständiga sammanstörtande för alltid. Den som icke vill se dessa konsekvenser av vårt ständiga inväxande i socialismen, måste vara blind för vårt samhälles grundfaktum: klassmotsättningen mellan kapital och arbete. Inväxandet i socialismen är blott ett annat uttryck för det ständiga skärpandet av klassmotsättningarna, för inväxandet i en epok av stora, avgörande klass-strider, vilka vi kunna sammanfatta under namnet den sociala revolutionen.

Detta vilja visserligen icke revisionisterna hålla för sant, men det har hittills icke lyckats dem att gent emot denna uppfattning förebbringa något vägande skäl. Vad de ha att invända däremot, är alltsammans fakta, vilka, om de skulle betyda och bevisa någonting alls, skulle styrka icke ”inväxandet” i socialismen, men samhällets ”växande bort” från socialismen, i likhet med antagandet, att kapitalet icke centraliserar men decentraliserar sig. Denna logiska motsägelse ligger grundlagd i revisionismens väsen: man måste erkänna den marxiska teorin om kapitalismen, om man vill bevisa inväxandet i socialismen. Och man måste förkasta denna teori, om man vill göra troligt, att samhället skall fredligt utveckla sig vidare och att klassmotsättningarna skola förmildras.

Men i huvudena på revisionisterna själva och deras närstående börjar härvid en aning dyka upp, att idén om det fredliga inväxandet i framtidsstaten har en liten hake.

Betecknande för detta är en artikel, som Naumann offentliggjort i oktoberhäftet av ”Neue Rundschau” (1908) och därefter i ”Hilfe” under rubriken ”Schicksal des Marxismus”. Det är en rätt virrig framställning av detta öde som den dåtida ledaren av de nationalsociala där ger oss. Han menar, att koncentrationen av kapitalet och bildandet av företagareförbund skulle vara något som överraskade oss marxister och satte oss i förlägenhet, något som vi icke hade väntat. Och å andra sidan påstår han, att först de revisionistiska fackföreningarna skulle gent emot marxisterna ha gjort gällande betydelsen av det lagliga arbetareskyddet och den fackliga organisationen. Den gode mannen har ingen aning om, att det var Marx, som för första gången på det europeiska fastlandet gjorde propaganda för dessa båda företeelser, och att han insåg betydelsen av dem likaväl som av företagareförbunden långt tidigare än de andra socialisterna.

Men man är van vid dessa herrars okunnighet om sådana saker, man behöver inte längre ta notis därom. Däremot är det anmärkningsvärt, att Naumann i sin artikel upptäcker det koncentrerade kapitalets övermakt, så att, enligt honom, den ekonomiska utvecklingen för, icke in i socialismen, men till ”en ny feodalism med oerhört starka ekonomiska medel”.

Gentemot företagareförbunden, säger han, komma Kooperationen och fackföreningsrörelsen icke långt.

”Ledningen av industrin ligger så långt vi kunna se framåt i tiden där, vare sig syndikat och banker samarbeta med varandra. Där ha vuxit upp härskare, som icke kunna hävas ur sadeln genom någon social revolution, så länge icke förskräckliga tider av arbetslöshet och hunger förorsaka ett sådant hat hos massorna, att de i blindo kasta allt över ända, utan att kunna bygga upp något bättre. Tanken på den sociala revolutionen är sakligt slut. Det är mycket pinsamt för alla socialister av det gamla slaget, även för oss sociala ideologer, då vi hade hoppats på en snabbare förbättring av arbetarnas ställning, men det är till ingen nytta att vi försöka föra oss själva bakom ljuset, det nästa tidevarvet tillhör industriförbunden!”

Det ser just icke ut som ett inväxande, och allra minst som ett fredligt inväxande, i socialismen. Naumann kan själv icke ange något annat medel att störta den nya feodalismen än ett ”hat hos massorna”, vilket skall ”kasta allt över ända”, alltså en revolution – men där utför han plötsligt en logisk kullerbytta. Först tillstår han, att företagareförbunden endast genom en revolution kunna kastas ur sadeln. Men sedan lämnar han åsido tanken på en revolution av sådant slag med det enkla påståendet, att den måste vara en hungerrevolt, som ”i blindo kastar allt över ända utan att kunna skapa något bättre”. Varför det måste vara så, varför revolutionen på förhand är dömd att vara ofruktbar, det förblir Naumanns hemlighet.

Men sedan han utan skäl, endast med ett penndrag, slagit ihjäl revolutionsidéen, förfaller han ingalunda till fullständig hopplöshet, utan inriktar sig mot en stark och fröjdefull tro. Ty han upptäcker, att företagareförbunden äro oemotståndliga endast för marxister, som erkänna den ekonomiska nödvändigheten och förneka den fria viljan. Vi behöva endast erkänna denna vilja, så kunna vi också reda oss mot företagareförbunden, då förlora ”de oerhört starka medlen” hos ”den nya feodalismen” sin oemotståndlighet.

Vad massornas svallning icke förmår, det skall ”personligheten”, den enskildes fria vilja, utföra. Att hänvisa till detta, det är ”praktisk realpolitik”.

Naumann förtäljer oss:

”Marx ville icke höra mycket talas om appellen till den fria viljan, emedan han bedömde allt som ett naturnödvändigt skeende. Åtminstone låter det så i hans teori. Som enskild människa var han visserligen en personlighet full av viljekraft och en uppväckare av energi. I våra dagar sker nu en viss tillbakagång från naturläran till viljeläran och därmed till grundläran för alla liberala rörelser. Eduard Bernstein har på det tydligaste talat om, att man åter måste sitta vid Kants fötter. Även inom de anarkistiska eller halvanarkistiska rörelserna bredvid socialdemokratien befinna sig samma anstrykning av tro på en i blindo ordnande naturmakt, ett öde inom det ekonomiska livet, på återtag för insikten, att det är viljan, som gestaltar tingen på det ena eller andra sättet. Detta återvändande till viljeläran är en följd av det nya industriherraväldets faktiska bevästande. Man märker, att det är något, som icke störtar av sig själv, men att dess företrädesrättigheter måste ryckas bort genom viljeakter.”

”Man”, som nu först märker detta, är lovprisarna av det fredliga inväxandet i socialismen. Vi marxister behöva verkligen icke denna iakttagelse. För revisionisterna såväl som för deras anarkistiska och nationalsociala utlöpare är det däremot en oerhörd upptäckt. Men de äro bin, som förstå att suga honung ur varje blomma, och så se de även i denna upptäckt en vederläggning av de marxiska åskådningarna – just som deras liberala, nationalsociala, anarkistiska och halvanarkistiska bröder i anden. Alla anklaga de Marx, att han blott kände en ”i blindo ordnande”, ”automatisk” ekonomisk utveckling och ingenting visste om den mänskliga viljan. Och just att *utplåna* denna vilja, det skulle vara vår huvuduppgift.

Så lär icke blott Naumann, utan även Friedeberg, så lära alla dessa, som inom socialdemokratien pendla fram och tillbaka mellan Naumann och Friedeberg, såsom Eisner och Maurenbrecher, så lära även revisionismens teoretiker, såsom *Tugan-Baranowsky*:

”Författaren av ‘Das Kapital’ överskattade betydelsen av den historiska processens elementära sida och begrep icke den *levande mänskliga personlighetens* skapande jätteroll i denna process.” (”Der moderne Socialismus”, sid. 91.)

Allt detta bevisar tydligt, att teorin om det fredliga inväxandet i socialismen har en stor lucka, som måste stoppas till genom den levande mänskliga personligheten och dess fria viljas skapande jätteroll. Men denna fria vilja, som skall fullkomna inväxandet, betyder i själva verket dettas upphävande. Om Naumann har rätt däri, att viljan är fri och ”gestaltar tingen på det ena eller andra sättet”, då är sannerligen icke lätt att förstå, vilken sannolikhet som skulle tala för, att vi just växa in i socialismen. – Då är det överhuvud omöjligt att iakttaga någon som helst utvecklingsriktning för samhället, då är intet vetenskapligt iakttagande av samhället möjligt.

4. Den ekonomiska utvecklingen och viljan

Gentemot det ovan anförda skola revisionisterna framhålla, att en ännu mycket större motsägelse träder i dagen hos Marx själv, vilken såsom tänkare icke erkänner någon fri vilja och väntar allt av den nödvändiga ekonomiska utvecklingen, som försiggår automatiskt, men vilken däremot såsom revolutionär stridsman på det kraftigaste utvecklade viljorna och appellerat till proletariats vilja. Det skulle hos Karl Marx finnas en oförenlig motsägelse mellan teori och praxis, förkunna för oss revisionister, anarkister och liberaler i den innerligaste endräkt.

I själva verket är det inte möjligt att hos Marx finna en sådan motsägelse. Den är en produkt av virrigheten hos hans kritici – en virrighet som är obotlig, eftersom den ständigt återkommer. Den uppkommer väl av oförmågan att skilja på vilja och fri vilja. Marx har aldrig bortsett från den samhälleliga betydelsen av viljan och ”den mänskliga personlighetens jätteroll”, han har endast förnekat viljans frihet, vilket är något helt annat. Det har redan blivit framhållet tillräckligt ofta för att göra en ytterligare förklaring här överflödig.

Men därjämte beror denna virrighet på en ganska märkvärdig föreställning om vad som är ekonomi och ekonomisk utveckling. Alla dessa lärda herrar mena, att emedan den skulle äga rum i enlighet med bestämda lagar, skulle den försiggå automatiskt, självverkande, utan viljande mänskliga personligheter, så att det mänskliga viljandet uppträder *bredvid* och *över* ekonomin som ett särskilt element, som fullkomnar denna och förorsakar, att de med ekonomin sammanhängande tingen ”gestalta sig på det ena eller andra sättet”. Denna åskådning är möjlig endast i hjärnor, vilka uppfatta ekonomin helt skolastiskt, vilka ur böcker förskaffat sig sina begrepp och röra sig vidare med dem rent teoretiskt utan att ha vunnit den ringaste levande åskådning av det verkliga ekonomiska förloppet. Proletärerna äro dem i varje fall i detta avseende överlägsna, och trots Maurenbrecher och Eisner kunna dessa därför förstå detta förlopp och dess historiska roll bättre än de borgerliga teoretici, som äro främmande för den ekonomiska praktiken, men även bättre än de borgerliga praktici, för vilka varje teoretiskt intresse förblir främmande såväl som varje behov att av ekonomin förstå mer än vad som är nödvändigt för ett framgångsrikt profitalstrande.

Hela den ekonomiska teorin blir till en tom lek med begrepp för var och en, som inte utgår från den uppfattningen, att den mänskliga viljan är drivkraften för varje ekonomiskt förlopp. Visserligen inte en *fri* vilja, inte en vilja i sig, men en *bestämd* vilja. Det är i första rummet *viljan att leva*, som ligger till grund för all ekonomi, ja, som uppstår redan med livet hos de med egen rörelse och urskilningsförmåga begåvade organismerna. Varje form av viljande kan i första rummet föras tillbaka till viljan att leva.

Vilka särskilda former denna livsvilja hos organismen antager i varje enskilt fall, det beror på de särskilda betingelserna för dess liv – ordet betingelser taget i vidare betydelse, så att det

omfattar även faror och hinder för livet, icke endast medlen för dess uppehälle. Livsbetingelserna bestämmer arten av dess viljande, formerna för dess handlande och följderna därav.

Denna uppfattning bildar utgångspunkten för den materialistiska historieuppfattningen. Men det är visst och sant, att så enkelt än de förhållanden, som på detta sätt låta förklara sig, ligga hos den enklare organismen, så skjuta sig dock på ett högre stadium många mellanled in mellan det blotta viljandet att leva och de mångfaldiga former, som organismens viljande kan taga.

Det kan inte vara min uppgift att här utförligt klargöra detta. Några hänvisningar må dock tillåtas mig.

Livsbetingelserna för en organism äro av tvåfaldigt slag: å ena sidan sådana, som alltid återkomma, som inte ändra sig under loppet av flera generationer. Ett för dessa betingelser anpassat ändamålsenligt viljande blir här till vana, som går i arv och genom naturligt urval förstärkes; det blir till instinkt, till drift, som individen slutligen följer under alla omständigheter, även under betingelser utanför de vanliga, betingelser under vilka lydnaden under driften icke befördrar eller uppehåller livet, men skadar det och kanske till och med åstadkommer döden. Det oaktat är den djupaste grunden för detta viljande en vilja att leva.

Jämte de livsbetingelser, som alltid återkomma på samma sätt, finns det dock även sådana, som endast sällan eller på ett skiftande sätt inträffa. Här sviker instinkten, här beror livets uppehållande väsentligen på organismens urskilningsförmåga, som möjliggör, att den kan uppfatta den givna situationen och anpassa sitt förhållande därefter. Ju mer en djurart lever under raskt skiftande livsbetingelser, desto mer utvecklar den sin intelligens, dels därigenom att organen för intelligensen starkare tagas i anspråk, dels därigenom, att individer med svagare intelligens förr utrotas.

Hos människan slutligen blir intelligensen så stor, att hon är i stånd att skapa sig konstgjorda organ, vapen och verktyg, för att bättre kunna försvara sin plats under de givna livsbetingelserna. Men samtidigt skapar hon även därmed för sig själv nya livsbetingelser, efter vilka hon har att anpassa sig. Så blir utvecklingen av tekniken, en företeelse av hög intelligens, å sin sida själv en drivande orsak till vidare utveckling av intelligensen.

Även teknikens utveckling är en företeelse av viljan att leva, men den drar med sig en betydelsefull modifikation av densamma. Djuret vill leva så som det hittills har levat. Mer fordrar det inte. Uppfinningen av ett nytt vapen eller ett nytt verktyg för med sig möjligheten att leva bättre än hittills, att uppnå rikligare näring, mer ledighet, större säkerhet eller slutligen att tillfredsställa nya behov, som man ända hittills icke känt. Ju mer tekniken utvecklar sig, desto mer blir viljan att leva till viljan att leva bättre.

Denna vilja kännetecknar kulturmänniskan.

Men tekniken förvandlar inte endast människans förhållande till naturen utan även människornas förhållande till varandra.

Människan tillhör de samhällliga djuren, hör till dem, vilkas livsbetingelser icke tillåta att de leva isolerade, utan endast förenade i samhällen. Viljan att leva antar här formen av vilja att leva tillsammans med och för medlemmarna av samhället. Teknikens utveckling förvandlar även betingelserna för det gemensamma livet och arbetet i samhället, liksom den förvandlar de övriga livsbetingelserna. Först och främst därigenom, att den förlämnar människan organ, som äro skilda från hennes kropp. De naturliga verktygen och vapnen, naglarna, tänderna, hornen o.s.v., äro på samma sätt utmärkande för alla individer av samma art (vid lika kön och ålder). De konstgjorda verktygen och vapnen kunna emellertid ägas endast av enskilda människor och undanhållas andra. De, som ensamma förfoga över sådana verktyg och vapen,

leva under andra livsbetingelser än de, som umbära dem. Så bildas olika klasser, bland vilka den samma viljan att leva antar olika former hos var och en.

En kapitalist till exempel kan inte existera under de betingelser, under vilka han lever, om han inte drar till sig profit. Hans vilja att leva driver honom att förvärva profit, och hans vilja att leva bättre driver honom att sträva efter en ökning av profiten. Redan detta tvingar honom att öka sitt kapital, men i samma riktning och ännu starkare ökas konkurrensens kamp, som hotar honom med undergång, om han inte är i stånd att beständigt förstora sitt kapital. Kapitalens koncentration är inte en automatisk process, som försiggår utan de deltagandes vilja och medvetande. Utan kapitalisternas mycket energiska vilja skulle det inte alls vara möjligt för dem att bli rika och försätta sina svagare konkurrenter ur spelet. Vad som ligger utanför deras vilja och deras medvetande är endast det faktum, att resultaten av detta deras viljande och strävande skapa betingelserna för en socialistisk produktion. Säkerligen vilja kapitalisterna inte detta. Men därmed är inte sagt, att människans vilja och ”den skapande personlighetens jätteroll” skulle vara något främmande för det ekonomiska förloppet.

Samma vilja att leva, som besjalar kapitalisterna, verkar även bland arbetarna. Men i överensstämmelse med deras helt annorlunda beskaffade livsbetingelser antar den andra former hos dem. Inte efter profit sträva de, men efter att sälja sin arbetskraft, efter att erhålla höga pris för arbetskraften och låga pris för livsmedlen; därav uppkommer deras bildande av kooperativa föreningar och fackföreningar och deras strävan efter arbetareskyddslagar. Och därav uppkommer slutligen den andra tendensen, som jämte tendensen hän emot kapitalkoncentration betecknas som inväxande i socialismen. Även här betyder detta inte det viljelösa, omedvetna förlopp, som man vanligen förstår med ordet ”inväxande”.

Äntligen kommer ännu en annan sida av viljan att leva i betraktande för det samhällliga förloppet. Under vissa betingelser kan viljan att leva för en individ eller ett samhälle uppfyllas endast genom att övervinna andra individers livsvilja. Rovdjuret kan leva endast genom att förinta andra djur. Men ofta fordrar hans vilja till liv även en förminskning av antalet kamrater inom den egna arten, vilka göra honom bytet stridigt eller födan knapp. Detta kräver icke de andras förintande, men väl att deras vilja böjes av en överlägsen muskel- eller nervkraft.

Även bland människorna uppstå sådana strider om medlen till livets uppehälle, från jaktmarker och fiskplatser till marknader och kolonier. Detta dock mindre mellan två individer än mellan två samhällen. Sådana strider sluta ständigt antingen med den ena partens förintande eller oftare med hans viljas brytande eller böjande. Detta är varje gång blott ett övergående förlopp. Människan utvecklar dock därjämte en bestående böjelse att kuva andras vilja, i det hon utvecklar bestående utbytesförhållanden.

Klassmotsättningarna äro motsatta viljeakter. Kapitalisternas vilja att leva finner betingelser föreligga, som tvinga dessa att kuva och göra för sig brukbar arbetarnas vilja. Utan detta kuvande av andras vilja skulle det inte finnas någon kapitalistisk profit, och inga kapitalister skulle kunna existera. Men arbetarnas vilja att leva tvingar dessa i rakt motsatt riktning, till att göra uppror mot kapitalisternas vilja. Därav klasskampen.

Så se vi viljan som drivkraft för hela det ekonomiska förloppet. Den bildar dess utgångspunkt, den genomtränger var och en av dess yttringar. Det finns ingenting absurdare än att i viljan och ekonomin se två faktorer, som äro oavhängiga av varandra. Bakom detta gömmer sig den fetischistiska uppfattning, som förväxlar ekonomin, d.v.s. formerna för människornas gemensamma och mot varandra riktade samhällliga arbete, med de materiella föremålen för detta arbete, råämnen och verktygen, och inbillar sig att liksom människan använder råämnen och verktyg för att efter sitt godtycke forma bestämde föremål, så skulle ”den skapande personligheten” med fri vilja använda ekonomin för att därigenom efter sitt behov gestalta vissa samhällliga förhållanden ”på det ena eller det andra sättet”. Emedan arbetaren står

utanför räämnena och verktygen, står över dem, behärskar dem, så tror den ekonomiske fetischisten, att människan skulle stå utanför ekonomin, skulle stå över den och behärska den efter fri vilja. Och emedan räämnena och verktyg sakna vilja och medvetande, så tror han, att i ekonomin försiggår allting automatiskt, utan vilja och medvetande.

Det finnes inte något missförstånd, som är löjligare än detta.

Den ekonomiska nödvändigheten betyder inte viljelöshet. Den uppkommer av nödvändigheten för levande väsen att vilja leva och av det oundvikliga för dem att därtill använda de livsbetingelser, som de finna föreliggande. Den är nödvändigheten av ett bestämt viljande.

Ingenting är alltså mer orätt än den åsikten, att erkännandet av den ekonomiska nödvändigheten skulle betyda ett försvagande av viljan; denna skulle man först nödgas väcka hos arbetarna och väcka den – genom biografier över generaler och andra viljekraftiga män samt genom föredrag över viljans frihet! Om man intalar folk att någonting är bestående, då skall det också vara bestående och besittas av dem. Den som tror på den fria viljan, skall därigenom förvärva sig en vilja och just en fri vilja. Man betrakte blott för ett ögonblick våra professorer och andra borgerliga intellekt, vilka gått sin väg fram genom Kants skola å den ena sidan och genom dyrkan av de viljekraftiga hohenzollrarna å den andra, vilken outtömlig fond av okuvlig vilja ha de inte därigenom förvärvat sig!

Om inte den djupaste grunden för all ekonomisk nödvändighet, viljan att leva, verkade på det kraftigaste bland arbetarna, om denna vilja först måste med konstgjorda medel väckas bland dem, då skulle all vår strävan vara förgäves.

Därmed är dock inte sagt, att människornas viljande skulle vara utan sammanhang med deras medvetande och inte bestämmas av detta. Energin i vår vilja att leva beror visserligen inte av vårt medvetande, men väl bestämmer detta de former, som denna vilja antager i givna fall, och den energi som förbrukas på enskilda sådana former. Vi ha ju sett, att jämte instinkten är det medvetandet som styr viljan, vars former äro beroende av på vilket sätt och till vilken grad medvetandet urskiljer livsbetingelserna. Då urskiljningsförmågan är olika hos olika individer, kan även deras likartade vilja att leva reagera olika på samma livsbetingelser, och det är denna olikhet, som framkallar skenet av viljans frihet, liksom berodde arten av viljande hos individen inte av hans livsbetingelser utan av hans vilja.

Inte genom uppbyggliga legender och spekulationer över viljans frihet, men endast genom en ökad insikt i de samhällsliga förhållandena kunna formerna för proletariats viljande och den energi som det riktar på enskilda av dem utnyttjas för dess egna intressen.

Viljan att leva är det faktum, från vilket vi måste utgå och som vi ha att förutsätta såsom givet. De former, som den antager och den intensitet, med vilken den yttrar sig, bero då hos enskilda individer, klasser, nationer o.s.v. av deras förmåga att urskilja de givna livsbetingelserna, vilka, då de hos två klasser avslöja en motsatt vilja, även äro *kampbetingelser*.

Blott med de senare ha vi här att göra.

Viljan som kamplust bestämmas 1. av det *pris* som vinkar de kämpande, 2. av deras *kraftkänsla*, 3. av deras *verkliga kraft*.

Ju större kampens pris är, desto starkare är viljan, desto mer vågar man, desto mer energiskt uppbygger man alla sina krafter att erhålla priset. Men det gäller endast om man är övertygad, att man förfogar över de krafter och anlag, som äro erforderliga för prisets erövrande. Har man inte det nödvändiga förtroendet till sig själv, då må kampens mål vara än så lockande, det frigör intet viljande, endast en önskan, en längtan, som nog kan vara mycket het, men inte föder någon handling och praktiskt taget är fullständigt ändamålslös.

Kraftkänslan åter är onyttig och ännu sämre, om den inte grundar sig på verklig kännedom om den egna kraften och om motståndarens, men på blotta illusioner. Kraft utan kraftkänsla förblir död, framkallar intet viljande. Kraftkänsla utan kraft kan under vissa omständigheter leda till gärningar, som överraska och skrämja motståndaren, kuva och förlama hans vilja. Men bestående resultat äro omöjliga att uppnå utan verklig kraft. Företag som lyckas, inte genom verklig kraft, men endast genom motståndarens villfarelse angående ens egen kraft, måste alltid förr eller senare gå om intet och lämna efter sig en så mycket större modlöshet, ju mer glänsande det första resultatet varit.

Om vi tillämpa det sagda på proletarietets klasskamp, så är det klart vilka uppgifter de ha, som vilja kämpa med i och befordra denna kamp samt huru socialdemokratien verkar på densamma. Vår första och viktigaste uppgift är att öka proletarietets kraft. Vi kunna naturligtvis inte öka denna efter behag. Proletarietets krafter äro bestämda av dess ekonomiska förhållanden i ett visst tillstånd hos det kapitalistiska samhället, och det låter sig inte göra att villkorligt öka dem. Men verkningen av de för handen varande krafterna kan man stegra därigenom, att man motverkar deras förspillande. De omedvetna förloppen i naturen betyda ett oändligt förspillande av krafter, om vi betrakta dem från synpunkten av våra ändamål. Naturen har alls inte något ändamål, som den tjänar. Människans medvetna viljande utpekar emellertid för henne ett mål och visar henne även de vägar, på vilka hon med minsta kraftförlust, utan förspillande av krafter, kan på ett ändamålsenligt sätt uppnå detta mål.

Detta gäller även för proletarietets klasskamp. Väl försiggår den redan från begynnelsen icke utan deltagarnas medvetande; men deras medvetna viljande därvid omfattar endast deras närmaste personliga behov. De samhälleliga omgestaltningar, som framgå därur, förbli i det närmaste fördolda för kämparna. Såsom *samhälleligt* förlopp är därför klasskampen länge ett omedvetet förlopp och såsom sådant behäftat med allt det förspillande av kraft, som innesluter i alla omedvetna förlopp. Blott *urskiljandet* av de samhälleliga förloppen, dess tendenser och mål, förmår göra ett slut på denna kraftförlust och koncentrera proletarietets krafter, sammanfatta dem i stora organisationer, som förenas av stora mål och planmässigt underordna de personliga synpunkterna och de för ögonblicket tjänliga handlingarna under de bestående klassintressena, som å sin sida åter äro ställda i hela den samhälleliga utvecklingens tjänst.

Med andra ord: teorin är den faktor, som till det högsta stegrar proletarietets kraftutveckling, i det den lär det att på det ändamålsenligaste sätt bruka sina genom den ekonomiska utvecklingen givna krafter och motverkar deras förspillande.

Men teorin stegrar inte blott proletarietets verksamma kraft, utan även dess kraftmedvetande. Och det är inte mindre nödvändigt.

Vi ha sett, att viljan bestämmes inte blott genom medvetandet, men även genom vana och instinkt. Förhållanden, som ständigt upprepa sig under årtionden, ja under århundraden framåt, åstadkomma vanor och instinkter, som fortsätta att verka ännu när de materiella grundvalarna för dem ha försvunnit. En samhällsklass, som före detta härskade genom sin överlägsna kraft, kan redan för länge sedan ha blivit svag, och en av densamma exploaterad samhällsklass, som tidigare var svag och därför underlägsen en exploaterande klass, kan ha blivit stark. Men det kraftmedvetande, som uppkommit på båda sidorna, fortsätter ännu länge att verka, tills det en gång kommer till en krafternas prövning, till exempel genom ett krig, som uppenbarar den härskande klassens hela svaghet. Nu blir den behärskade plötsligt medveten om sin kraft, det kommer en revolution, ett plötsligt sammanstörtande.

Så fortsätta även hos proletariatet känslan av dess ursprungliga svaghet och tron på omöjligheten att besegra kapitalet länge att verka.

Den kapitalistiska produktionsmetoden uppstod på en tid, då proletärererna massvis lågo hjälplösa på gatan såsom parasitiska, för samhället överflödiga existenser. Kapitalisten, som

tog dem i sin tjänst, blev deras räddare, deras ”brödgivare” eller ”arbetsgivare”, som man säger nu för tiden, vilket väl dock inte låter mycket vackrare. Deras vilja att leva drev dem att sälja sig. De sågo inte för sig någon annan möjlighet än denna att kunna existera, och lika litet sågo de någon möjlighet att resa något motstånd mot kapitalisterna. Men så småningom förändrade sig förhållandet. Från att ha varit besvärliga tiggare, vilka man sysselsätter av medlidande, bli proletärer till *arbetareklassen*, av vilken samhället lever. Kapitalistens person blir däremot allt mer överflödig för produktionsförloppet, vilket aktiebolagen och trusterna påtagligen bevisa. Från att ha varit en ekonomisk nödvändighet förvandlas löneförhållandet alltmer till uteslutande ett maktförhållande, upprätthållet genom statens makt. Men proletariatet blir den talrikaste klassen i staten och även inom hären, på vilken statsmakten vilar. I en industriellt högt utvecklad stat såsom Tyskland eller England skulle det väl redan i våra dagar äga kraft att erövra statsmakten och skulle det redan i våra dagar finna de ekonomiska betingelserna att använda statsmakten till att genom en samhällelig produktion tränga undan den kapitalistiska.

Men vad som fattas proletariatet är medvetande om sin kraft. Blott inom enskilda lager finnes det, men proletariatet såsom helhet saknar det. Socialdemokratin gör vad den förmår för att bibringa dem ett sådant medvetande. Även här återigen genom teoretisk belysning, men inte endast därmed. För kraftmedvetandets skapande är ständigt gärningen verksammare än all teori. Genom sina resultat i kampen mot motståndaren är det socialdemokratin på det tydligaste visar proletariatet dess kraft och därigenom på det verksammaste höjer dess kraftkänsla. För resultaten han har dock åter att tacka den omständigheten, att socialdemokratin ledes av en teori, som gör det möjligt för de medvetna, organiserade delarna av proletariatet att i varje ögonblick använda det mesta möjliga av sina givna krafter.

Den fackliga verksamheten blev, utanför den anglosachsiska världen, från begynnelsen föranledd och befruktad av den socialdemokratiska uppfattningen.

Jämte resultaten av denna verksamhet är det de framgångsrika striderna om och i parlamenten, som mäktigt ha höjt kraftkänslan och kraften hos proletariatet. Inte blott genom de materiella fördelar, som därvid tillföll enskilda lager av proletariatet, men framförallt därigenom, att de egendomslösa, hittills förskrämda och hopplösa folkmassorna här sågo en kraft uppträda, som djärtv tog upp kampen mot alla de härskande makterna och tillkämpade sig seger på seger. Och under allt detta var den dock ingenting annat än en organisation av de egendomslösa själva.

Däri ligger majfestens stora betydelse, däri ligger även valstridernas såväl som rösträttsstridernas betydelse. Inte alltid medföra de större materiella fördelar för proletariatet, dessa fördelar stå ofta inte alls i något rimligt förhållande till stridens offer, och dock betyda de, när de sluta med seger, ständigt en väldig tillväxt av de verkande krafterna hos proletariatet, emedan de mäktigt stegra dess kraftkänsla och därmed energin av dess viljande i klasskampen.

Våra motståndare frukta dock ingenting mer än tillväxten av denna kraftkänsla. De veta, att jätten förblir ofarlig för dem, så länge han inte är medveten om sin kraft. Deras förnämsta omsorg är att undertrycka hans kraftkänsla. Till och med materiella förmåner för arbetarna äro dem mindre förhatliga än moraliska segrar, som mäktigt höja arbetarnas självkänsla. Därför kämpa de ofta mycket mer energiskt om enväldet i fabriken, om makten att vara ”herre i sitt eget hus”, än mot löneförhöjningar. Därför deras inbitna fiendskap mot att göra första maj till en fridag. Av samma orsak deras strävan att avvärja den allmänna och lika rösträtten överallt, där den blivit ett medel att på ett i ögonen fallande sätt demonstrera socialdemokratins segerrika, oavlåtliga framryckande bland befolkningen. Inte fruktan för ett socialdemokratiskt flertal driver till sådana strävanden – då kunde man ännu med lugn avvakta åtskilliga val. Nej, det är fruktan att socialdemokratins ständiga valsegrar skola så skrämna dess motståndare

och förläna proletariatet en sådan kraftkänsla, att det blir oemotståndligt, de statliga maktmedlen slå fel och maktförhållandena inom staten fullständigt förvandlas.

För den skull måste vi vara beredda på, att vår nästa stora valseger kommer att inbringa oss en attack på den bestående politiska rösträtten – varmed jag dock ingalunda vill ha sagt, att denna attack kommer att lyckas. Den kan framkalla en mångfald nya strider, som slutligen bereda de bestående makterna ännu svårare och farligare nederlag än våra valsegrar.

Väl har vårt parti att anteckna inte endast segrar utan även nederlag. Men dessa verka så mycket mindre nedslående, ju mer vi vänja oss vid att lyfta våra blickar upp över den lokala och för ögonblicket aktuella synvidden för att i stället följa vår rörelse i hela dess sammanhang sedan två människooåldrar hos alla nationer. Det samlade proletariatets oavslutliga och snabba framryckande trots enstaka mycket svåra nederlag blir då så uppenbar, att ingenting kan förlama vår segervisshet.

Men ju mer vi försöka att betrakta våra enstaka strider i deras sammanhang med hela den samhällsliga utvecklingen, så mycket klarare och väldigare framstår för oss slutmålet för allt vårt strävande: arbetareklassens och därmed mänsklighetens befrielse från varje klass-herravälde. Och så mycket mer adlas vårt arbete även i smått, vilket oavbrutet och med nödvändighet framtingas av proletariatets vilja att leva. Och så mycket mer blir dess vilja på grund av segerprisets storhet spänd på det högsta ända till revolutionär lidelse, som inte är den upprörda besinningslösheten på grund av någon överraskning, men produkten av en klar uppfattning.

Detta är det sätt, på vilket socialdemokratien hittills har påverkat proletariatets viljande, och den har därmed åstadkommit en så glänsande verkan, att det inte finns den ringaste anledning varför den skulle anpassa sina metoder för någonting annat.

5. Varken revolution eller laglighet till varje pris

Å ena sidan förebrår man oss marxister att vi utesluta viljan ur politiken, som vi göra till ett automatiskt förlopp. Men å andra sidan påstå dessa samma kritici precis raka motsatsen, att vårt viljande står högre än vår uppfattning om verkligheten. Denna borde lära oss omöjligheten av varje revolution, men vi skulle av idel känslös fanatism hålla fast vid revolutionens idé och berusa oss därmed. Vi skulle sträva efter revolutionen till varje pris, för dess egen skull, även om vi skulle kunna komma fortare framåt på de givna lagliga grundvalarna.

Bland annat försöker man att få mig i något motsatsförhållande till *Friedrich Engels*, vilken, såsom man säger, visserligen förr hade mycket starka revolutionära förnimmelser, men kort före sin död lär han ha blivit förnuftig samt insett och även erkänt ohållbarheten av sin revolutionära ståndpunkt.

Nu är det riktigt, att Engels 1895 i sitt företal till den marxiska ”Klass-striderna i Frankrike” hänvisade till hur mycket betingelserna för den revolutionära striden hade förändrats sedan 1848. Vi skulle vara nödsakade att, så att säga, ha stora massor bakom oss, ”som förstå vad som är att göra”, och vi, ”revolutionärerna”, ”omstörtarna”, skulle med de lagliga medlen vinna mycket mer än med de olagliga, med omstörtning. Men man må inte förgäta att han menade detta endast för situationen sådan den var den gången. Den som vill veta, hur de Engelska satserna skola uppfattas, måste jämföra dem med de Engelska breven, till vilka jag korteligen hänvisade i ”Neue Zeit” (XXVII, 1, sid. 7). Av dessa finner man, att han energiskt försvarade sig mot skenet av att vara ”en fridsam tillbedjare av lagligheten till varje pris”. Jag skrev å anförda ställe i ”Neue Zeit”:

”Inledningen till de marxiska klass-striderna är daterad den 6 mars 1895. Några få veckor därefter utgavs boken till offentligheten. Jag hade bett Engels att tillåta mig före bokens utgivning trycka av inledningen i ‘Neue Zeit’.”

Därpå svarade han mig den 25 mars:

”Ditt telegram genast besvarat: ‘med nöje’. Per korsband medföljer texten i korrekturavdrag med titel: Einleitung zum Neudruck von Marx’ ‘Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848/50’ von F. E. Att innehållet består i ett avtryck av den gamla artikeln ur revyn i Neue Rheinische Zeitung är sagt i texten, som har lidit en smula av våra Berlinervänners räddhågade betänksamhet på grund av upprorsförslaget, för vilket jag väl under dessa omständigheter måste hålla dem räkning.”

För att förstå detta, måste man erinra sig, att det s.k. upprorsförslaget, vilket för att försvåra den socialistiska propagandan innehöll ansenliga skärpningar av de bestående lagarna, förelades den tyska riksdagen den 6 december 1894, hänsköts den 14 januari till en kommitté, som i över tre månaders tid (till den 25 april) behandlade frågan. Just under denna tid författades den Engelska inledningen.

Hur allvarligt Engels uppfattade situationen framgår av ett senare ställe i samma brev, där han skrev:

”En valreform, som för oss in i parlamentet, anser jag absolut säker i Österrike, även om en plötslig, allmän reaktionsperiod skulle inbryta. En sådan tycks man i Berlin med all makt vilja framkalla, men tyvärr vet man inte där själv från i dag till i morgon vad man vill.”

Redan tidigare, den 3 januari, omedelbart innan han började nedskrivandet av sin inledning, hade Engels skrivit till mig:

”Ni få, som det tyckes, ett ganska livligt år i Tyskland. Om herr v. Köller fortsätter så, är ingenting omöjligt; konflikt, upplösning, statsstreck. Naturligtvis kan man också låta nöja sig med mindre. Junkrarna skulle kunna tillfredsställas med större kärleksgåvor, men för att erhålla dessa, skall man appellera till en viss böjelse för personlig härsklustnad, tvingas att till en viss grad ge efter för denna, då även motståndets faktorer komma med i spelet, och då blandar sig det tillfälliga, det vill säga det icke önskade, det icke beräknade, med i leken. För att försäkra sig om kärleksgåvorna, måste man hota med konflikt – har man så gått ett steg längre, då blir den ursprungliga avsikten, kärleksgåvan, en bisak, då står krona mot riksdag, att böjas eller brytas, då kan det bli muntert. Jag läser just Gardiners ‘Personal Government of Charles I’ (Karl I:s personliga regering), det är nästan löjligt hur sakförhållandena stämma överens med dem av i dag i Tyskland. Så argumenten med anledning av de i parlamentet begångna handlingarnas immunitet. Om Tyskland vore ett romanskt land, så skulle den revolutionära konflikten vara oundviklig, men nu – nix Gewisses weiss man nicht, som Jollymeier (Schorlemmer) säger.”

Så allvarlig och rik på konflikter uppfattade Engels situationen vid den tid, då revisionisterna låta honom förkunna, att den obetingat lagliga och fredliga utvecklingens tidevarv skulle ha brutit in och med säkerhet för alltid lagt revolutionernas tidevarv bakom oss.

Det är klart, att Engels med en sådan uppfattning av situationen underlät allt, som av motståndarna skulle ha kunnat utnyttjas mot partiet, att han i sak naturligtvis förblev oböjlig, men uttryckte sig så återhållsamt som möjligt.

Men när ”Vorwärts”, väl i avsikt att göra ett gynnsamt intryck medan kommittébehandlingen av upprorsförslaget pågick, på ett alldeles särskilt sätt sammanställde och offentliggjorde vissa stycken av inledningen, så att de tagna ensamma för sig framkallade just det intryck, som enligt revisionisternas senare påståenden skulle vara avsett av Engels, då råkade denne i eld och lågor av vrede. I ett brev av den 1 april skrev han:

”Till min förvåning ser jag i ‘Vorwärts’ ett utdrag av min inledning utan min vetskap avtryckt och beskuret på ett sådant sätt, att jag framstår som en fridsam tillbedjare av lagligheten quand même (till varje pris). Så mycket kärare är det mig, att det hela nu offentliggöres i ‘Neue Zeit’, så att detta försmäddliga intryck blir utplånat. Jag skall säga min mening om detta mycket bestämt åt Liebknecht och även åt dem, vilka det än må vara, som givit honom detta tillfälle att vanställa min mening.”

Han anade inte, att betrodda vänner, som i första rummet voro kallade att skydda hans meningar från vantolkningar, snart därefter skulle komma till den åsikten, att denna vanställda mening hade varit hans verkliga, och att det som föreföll honom försmädligt betydde det härligaste stordådet i hans liv: den revolutionäre kampen skulle ha slutat som en ”fridsam tillbedjare av lagligheten till varje pris”.

Om denna framställning inte skulle vara tillfyllest för att beteckna den Engelska ståndpunkten gentemot revolutionen, då må här dessutom hänvisas till en artikel, som han några få år före inledningen till den marxiska Klasstriderna offentliggjorde i ”Neue Zeit” år 1892 under rubriken ”Socialismus in Deutschland”. Han skrev där:

”Hur ofta ha inte de borgerliga fordrat av oss, att vi under alla omständigheter skulle avstå från bruket av revolutionära medel och förbli inom lagliga gränser nu, då undantagslagen fallit och den allmänna rätten blivit återställd för alla, även för socialisterna! Tyvärr äro vi inte i stånd att göra herrar bourgeois denna tjänst. Vilket dock inte hindrar, att det i detta ögonblick inte är vi som ‘gör lagligheten kaputt’. Tvärtom, den arbetar förträffligt för oss, så att vi skulle vara narrar om vi lämnade den så länge det går på det viset framåt. Den frågan ligger mycket närmare, om det inte är just de borgerliga och deras regering, som komma att överge lag och rätt för att med våld söndersmula oss. Vi ställa oss avvaktande: herrar bourgeois må behaga börja skjutningen.

Utan tvivel, de komma att skjuta först. En vacker dag skola de tyska bourgeois och deras regering bli trötta att med korslagda armar beskåda socialismens allt översvämande flodvåg; de skola söka sin tillflykt till olagligheten, våldsgärningen. Till vad nytta? Våldet kan undertrycka en liten sekt på ett inskränkt område, men det återstår ännu att upptäcka den makt, som är i stånd att utrota ett över ett stort rike utbrett parti på över två eller tre miljoner människor. Den kontrarevolutionära, momentana övermakten kan måhända på några år fördröja socialismens triumf, men blott för att denna sedan skall bli så mycket mer fullständig och slutgiltig.” (X, 1, sid. 583.)

Var och en, som riktigt vill förstå den Engelska inledningens framställning av en för oss lyckosam laglighet, måste kasta en återblick till detta ställe liksom till de anförda breven. De innebära allt annat än ett avsvärjande av revolutionens idé.

Visserligen beteckna de ett avgörande tillbakavisande av den åskådningen, att vi skulle vara hänvisade till att sätta allt på ett kort, den kommande revolutionen, och att denna skulle helt enkelt upprepa sig efter mönstret av 1830 och 1848. Men den som därför tror, att min ståndpunkt här står i motsats till den Engelska, han misstar sig. I själva verket har jag före den Engelska inledningen i ett annat sammanhang och i en annan form utvecklat en tankegång liknande den vi finna där.

I 12:te årgången av ”Neue Zeit” offentliggjorde jag i december 1893 en artikel angående en ”socialdemokratisk katekes”, i vilken artikel jag även utförligt berörde frågan om revolutionen. Det heter där:

”Vi äro revolutionärer, och det icke bara på samma sätt som ångmaskinen är någonting revolutionärt. Den sociala omvälvning, som vi eftersträva, kan bliva möjlig endast genom en politisk revolution, genom det kämpande proletariats erövring av den politiska makten. Och den bestämda statsform, i vilken allena socialismen kan bliva förverkligad, är republiken, och detta i ordets mest vidsträckta mening, nämligen den demokratiska republiken.

Socialdemokratin är ett revolutionärt parti, men icke ett parti, som tillverkar revolutioner. Vi veta, att våra mål blott genom en revolution kunna uppnås, men vi veta också, att det lika litet står i vår makt att tillverka denna revolution som det står i våra motståndares att kunna förhindra den. Det faller oss därför alls icke in att vilja anstifta eller förbereda en revolution. Och då revolutionen icke av oss godtyckligt kan tillverkas, kunna vi heller icke säga det minsta när, under vilka förhållanden och i vilken form den skall inträffa. Vi veta, att klasskampen mellan de borgerliga och proletariatet icke skall sluta innan det senare är i full besittning av den politiska makten, som skall hjälpa det att införa den socialistiska samhällsordningen. Vi veta, att denna klasskamp måste bli allt mer utsträckt och allt mer intensiv, att proletariatet allt mer växer i antal och i moralisk och ekonomisk

kraft, och att därför dess seger och kapitalismens nederlag icke kan utebliva, men vi kunna på sin höjd hysa vaga förmodanden angående när och hur de sista avgörande slagen i detta sociala krig komma att utkämpas. Allt detta är ingenting nytt.

Då vi icke veta någonting om de avgörande slagen i det sociala kriget, kunna vi naturligtvis ännu mindre säga om de skola bliva blodiga, om det fysiska våldet skall komma att spela någon betydande roll därvid, eller om man uteslutande kommer att utkämpa dem med ekonomiskt, legislativt och moraliskt tryck som medel.

Men man kan väl säga, att all sannolikhet är för handen för att i proletarietets revolutionära strider de senare medlen komma att överväga de fysiska, d.v.s. det militära våldet, i högre grad än fallet varit i bourgeoisieens revolutionära strider.

En av orsakerna varför de kommande revolutionära striderna mera sällan torde komma att utkämpas med hjälp av militära medel, är den, som redan så ofta framhållits, att våra tiders statsarméer ha en beväpning så kolossalt överlägsen den som står de 'civila' till buds. Det gör i regel, att varje motstånd från de senare är på förhand dömt att misslyckas.

Däremot stå i våra tider bättre vapen för ekonomiskt, politiskt och moraliskt motstånd de revolutionära samhällsklasserna till buds än under det adertonde århundradet. Endast Ryssland gör därifrån ett undantag.

Församlingsfriheten, pressfriheten och den allmänna rösträtten (understundom även den allmänna värnplikten) erbjuda dock icke endast vapen, som de moderna staternas proletariat äger till lycklig skillnad från de samhällsklasser, som utkämpade bourgeoisieens revolutionära strider. Dessa institutioner kasta också över de enskilda partiernas och samhällsklassernas maktförhållanden och över den ande, som besjälar dem, ett ljus som saknades under absolutismens tid.

På den tiden famlade de härskande klasserna likaväl som de revolutionära omkring i mörkret. Då varje oppositionsyttning var omöjliggjord, kunde varken regeringarna eller de revolutionära lära känna sina krafter. Vart och ett av de båda partierna var utsatt för faran att överskatta sig självt, så länge de icke prövat sina krafter gentemot motståndaren, liksom även att underkasta sig, så snart de lidit ett enda nederlag, och då genast slänga yxan i sjön. Detta är väl en av de viktigaste orsakerna, varför på den revolutionära bourgeoisieens tid så många kravaller förekommo, vilka krossades med ett enda slag, och så många regeringar, som med ett enda slag störtades; därför även denna ständiga följd av omväxlande revolution och kontrarevolution.

Helt annat i våra tider, åtminstone i länder med någotsånär demokratiska institutioner. Man har kallat dessa institutioner samhällets säkerhetsventil. Om man därmed har velat säga, att proletariatet i en demokratisk stat upphör att vara revolutionärt, att det låter sig nöja med att ge offentligt uttryck åt sin förtvivlan och sina lidanden, och att det avstår från den politiska och sociala revolutionen – då är denna benämning falsk. Demokratien kan icke utjämna klassmotsättningarna i det kapitalistiska samhället och kan icke hejda deras nödvändiga slutresultat, detta samhälles omstörtning. Men en sak kan den: den förmår inte hindra revolutionen, men den kan avvärja mångt för tidigt, utsiktslöst revolutionsförsök och göra överflödiga många revolutionär resning. Den bringar klarhet över de olika partiernas och samhällsklassernas kraftförhållanden; den utjämnar icke motsättningarna dem emellan och gör ingen förskjutning i deras slutliga mål, men den verkar därhän, att den hindrar de uppåtsträvande klasserna från att för tidigt lösa uppgifter, som de ännu icke äro vuxna; och den verkar även därhän, att den avhåller de härskande klasserna från att vägra medgiva rättigheter, då de icke längre ha kraft att vägra. Utvecklingens riktning förändras icke därigenom, men dess gång blir stadigare, lugnare. Proletariatets framträngande i stater med något så när demokratiska institutioner betecknas icke med så iögonenfallande segrar som bourgeoisieens framträngande under dess revolutionära tid, men heller icke med så stora nederlag. Efter den moderna socialdemokratiska arbetarörelsens uppvaknande på 60-talet har det europeiska proletariatet upplevat endast ett stort nederlag, Paris-kommunen 1871. På den tiden led Frankrike ännu av följderna av kejsardömet, vilket hade undanhållit folket sant demokratiska institutioner. Det franska proletariatet hade endast i minsta möjliga mån nått fram till självmedvetande, och resningen hade blivit det påtvingad.

Stridens demokratisk-proletäriska metod må synas långsammare än den borgerliga revolutions-tidens metod. Den är säkert mindre dramatisk och effektiv, men den kräver även vida färre offer. De skönlitterära estetflabbar, som göra i socialism för att finna en intressant sport och ett intressant stoff, må tycka att detta är något synnerligen likgiltigt, de, som ha att verkliga utföra striderna, tycka inte så.*

Dessa så kallade fredliga metoder i klasskampen, vilka inskränka sig till omilitära medel, parlamentarism, strejker, demonstrationer, tidningspress och liknande påtryckningsmedel, ha i varje land så mycket större utsikt att bibehållas, ju verksammare de demokratiska institutionerna där äro, och ju större befolkningens självbehärskning och ekonomiska insikt är.

Av två motståndare kommer dock, under annars likartade omständigheter, den att snarast bevara sin kallblodighet, som gentemot den andra känner sig överlägsen. Den, som däremot icke tror på sig själv och på sin sak, förlorar blott alltför lätt lugn och självbehärskning.

Men i alla den moderna kulturens länder är proletariatet den klass, som mest tror på sig själv och på sin sak. Fördenskull behöver det ingalunda ge sig hän åt några illusioner. Det behöver blott betrakta de senaste människoåldrarnas historia för att se, hur det självt, proletariatet, överallt är stätt i oavbrutet framåtskridande. Och det behöver blott följa våra dagars utveckling för att därav hämta visshet, att dess seger är oundviklig. Därför kan man icke vänta, att proletariatet i något av de land, där det nått en högre utveckling, skulle så lätt förlora sitt lugn och sin självbehärskning och inaugurerar en äventyrarepolitik. Det är så mycket mindre att vänta, ju större arbetareklassens bildning och insikt är och samtidigt ju mer demokratisk staten är.

Samma tillförsikt kan man däremot icke möta upp med hos de härskande klasserna. De se och känna, att de bli svagare från dag till dag, de bli ständigt allt mer nervösa och ängsliga och därför även alltmer oberäkneliga. Allt mer och mer komma de in i en stämning, av vilken man kan vänta, att de plötsligt gripas av ett anfall av vansinnig skräck, då de uppfyllda av blint raseri störta sig över motståndaren för att slå honom till marken, utan att bekymra sig om alla de sår, som de därigenom tillfoga sig själva och hela samhället, och utan att bekymra sig om all den obotliga ödeläggelse, de därmed anstifta.

Proletariatets politiska läge ger vid handen, att det så länge som möjligt skall försöka gå fram allena med användandet av de ovan omnämnda 'lagliga' metoderna. Faran för att dessa strävanden korsas ligger förnämligast i den nervösa stämningen hos de härskande klasserna.

De härskande klassernas statsmän önska i de flesta fall, att ett sådant anfall av raseri som här omnämnts snarast möjligast skulle inställa sig, om möjligt icke endast bland de härskande klasserna, men också bland samtliga indifferentia samhällslager, innan ännu socialdemokratin blivit tillräckligt stark att resa något motstånd däremot. Detta erbjuder dem numera den enda utsikten att kunna uppskjuta de senares seger åtminstone ännu några år. I detta fall spela de visserligen *vabanque*, ty om det icke lyckas bourgeoisien att i detta anfall av raseri slå ned proletariatet, då faller den blott själv så mycket hastigare utmattad samman och socialdemokratin triumferar så mycket tidigare. Men de härskande klassernas politici äro till största delen redan gripna av en stämning, som bibringar dem den tron, att ingenting annat återstår dem än att sätta allt på ett kort. De vilja provocera borgarekriget av ångest för revolutionen.

Socialdemokratin däremot har icke endast ingen orsak att bekänna sig till en sådan förtvivlans politik, den har fastmer all orsak att sörja för, att de härskandes bärsärkaraseri, om det nu är oundvikligt, åtminstone uppskjutes så länge som möjligt, på det att det må inträffa först när proletariatet blivit tillräckligt kraftfullt att utan vidare slå ned och kuva de rasande, så att detta

* "Borgerliga revolutioner som de under det adertonde århundradet storma raskare från resultat till resultat, dess dramatiska effekter stegras, människor och ting synas infattade i ädelstenar av eld, extasen är varje dags rådande ande; men de ha en kort levnad, snart ha de uppnått sin höjdpunkt och en långvarig kopparslagare bemäktigar sig samhället, innan det nyktert lär sig att tillägna sig resultaten av sin Sturm- und Drang-period. Proletäriska revolutioner däremot — — — kritisera beständigt sig själva" o.s.v. (Marx: Der 18. Brumaire, sid. 4.) Vid jämförelsen mellan den borgerliga och den proletäriska revolutionen kunde Marx naturligtvis ännu inte år 1852 ta i betraktande de demokratiska institutionernas inflytande på dessa.

anfall blir det sista, och de förhärjningar, som därvid äga rum, de offer som det kostar, må bli de minsta möjliga.

De måste därför undvika, ja, bekämpa allt, som skulle vara en ändamålslös provokation gentemot de härskande klasserna, allt som skulle erbjuda dessas statsmän en förevändning för att bibringa bourgeoisien och dess medlöpare ett dårhusmässigt begär att utrota socialisterna. När vi förklara, att man icke kan tillverka revolutioner, när vi anse det vara meningslöst, ja, fördärligt, att vilja anstifta en revolution, och när vi handla i överensstämmelse med detta, så sker det icke för att vara de tyska statsmyndigheterna till behag, men i det kämpande proletarietets intresse. Och den tyska socialdemokratin är på denna punkt enig med alla sina broderpartier. Tack vare denna hållning har det tills vidare icke varit möjligt för de härskande klassernas statsmän att så gå fram emot det kämpande proletarietet såsom de gärna skulle ha velat.

Så ringa än socialdemokratins politiska inflytande ännu jämförelsevis är, så är det dock i de moderna staterna alltför mäktigt för att de borgerliga politici skulle kunna fara fram med den alldeles efter behag. Små åtgärder och regleringar hjälpa dem alls icke; de förbittra blott de som därav träffas, utan att avskräcka dem eller förminska deras kampduglighet. Varje försök däremot, att genomföra så ingående restriktioner, att proletarietet därigenom skulle bli odugligt till strid, frambesvärjer borgarekrigets spöke, vilket, hur dess utgång än måtte bli, i varje fall medför oerhörda ödeläggelser. Det vet i våra dagar var och en något så när insiktsfull människa. Och hur stor anledning de borgerliga politici än må ha att önska, att socialdemokratin snarast möjligt utsättes för ett kraftprov, som den måhända icke är vuxen, så vilja dock icke de borgerliga affärsmänniskorna veta av ett experiment, som kan ruinera var och en av dem. Åtminstone inte så länge de äro nyktra, så länge de icke givit sig ovannämnda bärsärkaraseri i våld. Då är å andra sidan borgaren i stånd till allt, och ju större hans ångest är, desto vildare skall han skrika på blod.

Proletarietets intressen fordra i dag mer bjudande än någonsin, att allt undvikes, som skulle vara ägnat att ändamålslöst provocera de härskande klasserna till en våldspolitik. I överensstämmelse med detta handlar även socialdemokratin.

Det finns emellertid en riktning, som kallar sig proletärisk och socialrevolutionär och som för sig uppställer såsom sin förnämsta uppgift – vid sidan av socialdemokratins bekämpande – att provocera en våldspolitik. Detta, varefter de härskande klassernas statsmän längta och som ensamt kunde ännu vara ägnat att hejda proletarietets segerlopp, det är denna riktnings huvudsakliga strävande. Den kan också glädja sig åt att åtnjuta den mest avgjorda gunst hos Puttkammer et consorter. Anhängarna av denna riktning söka icke att *försvaga* bourgeoisien, men att göra den *rasande*.

Det nederlag, som Paris-kommunen led år 1871, har, såsom redan omnämnts, förblivit proletarietets sista stora nederlag. Sedan dess har det i de flesta länder ständigt gått framåt steg för steg, tack vare sin ovan beskrivna metod, visserligen långsammare än vi skulle önska, men även säkrare än någon av de tidigare revolutionära rörelserna gått framåt.

Endast i några enstaka fall har den proletäriska rörelsen haft att konstatera större bakslag, och varje gång ha dessa förorsakats av enskilda personers ingrepp med sådana medel, som man enligt nuvarande språkbruk kan beteckna såsom anarkistiska och som motsvara den av det stora flertalet nuvarande anarkister förkunnade 'handlingens propaganda'. Här må blott i förbigående hänvisas till den skada, som anarkisterna tillfogade Internationalen och den revolutionära resningen i Spanien 1873. Fem år efter denna resning uppstod det anfall av allmänt raseri, som Hödels och Nobilings attentat framkallat. Utan dessa hade det knappast lyckats Bismarck att tvinga igenom socialistlagen. I varje fall skulle den icke ha kunnat handhavas på ett så rigoröst sätt, som det skedde under de första åren av dess tillvaro. Ofantliga offer skulle ha besparats det tyska proletarietet, och dess segerlopp skulle icke ha hämmats ett ögonblick.

Nästa bakslag, som arbetarörelsen hade att utstå, inträdde i Österrike 1884 till följd av Kammerers, Stellmachers et consorters skurkstreck och bestialiteter. Den mäktigt uppåtsträvande socialistiska rörelsen kastades där till marken utan minsta motstånd, tillintetgjord, ej av myndigheterna, utan av det allmänna raseriet bland befolkningen, som sköt skulden för nämnda anarkisters dåd på socialismen.

Ytterligare ett bakslag inträffade i Amerika år 1886. Där hade arbetarerörelsen på den tiden utvecklats sig raskt och mäktigt. Med jättesteg skred den framåt så snabbt, att åtskilliga iakttagare redan ansågo det för möjligt, att den inom kort skulle överflygla den europeiska rörelsen och tråda i spetsen för denna. På våren 1886 tog unionens arbetareklass en mäktig ansats till att erövra åttatimmarsarbetsdagen. Arbetareorganisationerna svälde ut till ett kolossalt omfång, strejk följde på strejk, jublande hänförelse rådde i arbetarnas led, och socialisterna, allestädes de första och de trägnaste, begynnade ernå ledarskapet inom rörelsen.

Då skedde under en av de talrika sammanstötningarna mellan polis och arbetare, vilka ägde rum på den tiden, den 4 maj i Chicago den kända bombkastningen. Ännu i dag har det icke konstaterats vem gärningsmannen var. De den 11 november för denna gärnings skull avrättade anarkisterna och deras till långvariga fängelsestraff dömda kamrater hava fallit offer för ett justitiemord. Men gärningen hade motsvarat den taktik, som anarkisterna städse predikat, den uppblåste raseriet hos hela bourgeoisie i Amerika, förvirrade arbetarna och diskrediterade socialdemokraterna, vilka man icke förstod att skilja från anarkisterna, mångenstädes ej heller ville skilja. Kampen om åttatimmarsarbetsdagen ändade med ett nederlag för arbetarna, arbetarerörelsen bröts samman och socialdemokratin pressades ned till en obetydlighet. Endast helt långsamt begynner den nu åter att resa sig i Förenta staterna.

De enda större skadorna, som tillfogats arbetarerörelsen under de senaste tjugu åren, ha föränletts av dåd, begångna av anarkister eller åtminstone i överensstämmelse med den taktik, som de förordade, socialistlagen i Tyskland, undantagstillstånden i Österrike, justitiemordet i Chicago med dess följder, de möjliggjordes endast på sådant sätt.

Utsikterna till att anarkismen åter en gång någonstans skall kunna uppelda massorna äro dock nu mindre än någonsin.

De två viktigaste orsakerna, som gjorde dem mottagliga för anarkismen, voro bristen på insikt och hopplösheten, i synnerhet under de till synes varande omöjliga omständigheterna, att på politisk väg få till stånd även den minsta förbättring.

Under åttiotalets första hälft, då arbetarna i Österrike och i Förenta staterna hoptals läto dupera sig av anarkistiska slagord, finna vi i båda länderna ett arbetarerörelsens ofantligt snabba tillväxande – allt under det att ledare nästan totalt saknas. Arbetarebataljonerna bestodo nästan uteslutande av oskolade rekryter utan vetande, utan erfarenhet och utan officerare. Därtill kom ännu den till synes förhandenvarande omöjligheten att genom politisk kamp rubba kapitalets herravälde. I Österrike saknade arbetarna rösträtt och varje hopp att inom överskådlig framtid ernå sådan på laglig väg. I Amerika hade arbetarna intet hopp att på politisk väg få bukt med den statliga korruptionen.*

Men ej blott i dessa båda länder, utan även annorstädes drog under början av åttiotalet en pessimistisk fläkt genom arbetarerörelsen.

Detta har nu allostädes blivit annorlunda och bättre.

I Österrike var det dock ännu en omständighet, som gynnade anarkismens uppkomst: Massorna hade förlorat tilliten till socialdemokratin. När det tyska proletariatets politiska och ekonomiska kampmedel – organisationerna och pressen – dukade under för socialistlagen, lyckades det för den då uppstående anarkismen att inbilla Österrikes arbetare, att det nedtystade partiet hade lagt ned vapnen och avsvurit sina revolutionära grundsatser. De österrikiska socialdemokraterna, som

* I ett av de senaste numren av vårt amerikanska partiorgan "Vorwärts" finna vi en redogörelse för ett tal, hållet av den nyligen ur fängelset befriade *Michael Schwab*, ett av offren för bombaffären 1886. Han erkände, att den anarkistiska taktiken vore bakvänd och dåraktig. Men han klargjorde även på vad sätt åttiotalets anarkism hade kunnat utbreda sig i Chicago: "Det kan ej ofta nog upprepas, att denna (den anarkistiska) taktik först vann terräng i Chicago, sedan en domare hade beslutit att det skulle vara tillåtligt att förfälska valsedlar gentemot kommunisterna. Flertalet av Eder torde erinra sig det val, som för andra gången kallade herr Frank Stauber till stadsfullmäktig. Valresultatet förfälskades på det fräckaste sätt av två valfunktionärer. Detta bevisades genom polismäns och andra vittnens edgång, ävensom under slutförhandlingarna – vilka senare man uppskjutit så länge som möjligt – genom de anlagades faktiska bekännelse. Och domaren frikände förfälskarna! Arbetarnas förtrytelse var allmän, och de ville ej längre veta av de metoder, som de förut hade följt. Sedan dess hava många av oss fått lära, att man i politiken ej får låta leda sig av blotta känslorvallningar."

försvarade sina tyska kamrater, förmådde därmed ej rehabilitera dessa inför flertalet av de österrikiska arbetarna, utan diskrediterade blott sig själva. Anarkisterna understöddes därvid av en allmän åklagare, greve Lamezan, som naturligtvis hade större sympatier för dem. Han förklarade föraktfullt, att socialdemokraterna blott voro 'revolutionärer i nattrock'.

Även för närvarande bemöda anarkisterna sig på det ivrigaste att klargöra för arbetarna: socialdemokraterna äro revolutionärer i nattrock. Hittills hava de ej lyckats därmed. Om det dock någonsin blir möjligt, att en anarkistisk rörelse av någon betydelse skulle kunna uppstå i Tyskland, kan den icke framkallas av de 'oavhängigas' agitation. Den skulle förorsakas antingen av ett de övre klassernas förfaringssätt, som skapar hopplöshet hos de arbetande massorna och omöjliggör all spridning av kännedom om de verkliga förhållandena, eller ock av yttranden från vår sida, som låta påskina att vi vilja förneka våra revolutionära grundsatser. Ju 'måttfullare' vi bliva, desto mer skulle vi hålla vatten på anarkisternas kvarn och därigenom direkt understödja den rörelse, som mest arbetar därefter, att i stället för kampens civiliserade former låta träda fram dess mest brutala. Man kan säga, att endast en omständighet skulle kunna förmå proletariatets massa att frivilligt frångå de ovan klargjorda 'fredliga' metoderna för kampen: Upphörandet av tron på vårt partis revolutionära skaplynn. Vi kunna endast skada den fredliga utvecklingen genom allt för stor fredlighet.

Vi behöva icke närmare utveckla vilken ofärd varje steg åt sidan skulle medföra.

Fiendskapen hos de besittande klasserna skulle därigenom ej minskas och pålitliga vänner ej därmed vinnas. Men i våra egna led skulle förvirring uppstå, de ljumma göras ännu ljummare och de dådkraftiga stötas bort.

Den stora hävstången till våra framgångar är den revolutionära hänförelsen. Vi komma i framtiden att behöva den mer än någonsin, ty det svåraste ligger ännu framför oss, ej bakom oss. Så mycket sämre är allt, som är ägnat att förlama denna hävstång.

Den närvarande situationen innebär dock den faran, att vi kunna synas 'måttfullare' än vi äro. Ju starkare vi bli, dess mera träda de praktiska uppgifterna i förgrunden, dess mer måste vi utsträcka vår agitation utöver det industriella löneproletariatets krets, dess mer måste vi akta oss för onödiga provokationer eller rent av tomma hotelser. Det är svårt att hålla den rätta måttan, att göra nutiden full rättvisa utan att förlora framtiden ur sikte, att ingå på bondens och småborgarens tankegång utan att uppgiva den proletäriska ståndpunkten, att så mycket som möjligt undvika varje utmaning och ändock föra in i det allmänna medvetandet, att vi äro ett stridens parti, ett den oförsonliga stridens parti mot hela den bestående samhällsordningen."

Så långt artikeln av 1893. Även här finna vi en profetia, som gått i uppfyllelse. Vad jag fruktade 1893, inträffade några få år senare. I Frankrike blev en del av våra partivänner för en tid regeringsparti. Massorna erhöilo det intrycket, att socialdemokratin skulle ha avsvurit sina revolutionära grundsatser. De förlorade sitt förtroende för partiet – och så förföllo de till inte ringa del till den yngsta varietetten av anarkism, till *syndikalism*, som i likhet med den gamla anarkismen traktar efter handlingens propaganda, mindre för att stärka proletariatet än dess mer för att i onödan förskräcka bourgeoisien, reta den till ursinne och provocera otidiga kraftprov, vilka proletariatet under de givna förhållandena inte är vuxet.

Just de revolutionära marxisterna äro bland Frankrikes socialister de som på det mest bestämda sätt gå emot denna rörelse. De bekämpa syndikalismen lika energiskt som de bekämpa ministersocialismen och hålla det ena för lika skadligt som det andra.

De revolutionära marxisterna stå den dag i dag är på den ståndpunkt, som utvecklades av Engels och mig i de ovan citerade artiklarna från 1892-1895.

Vi äro varken anhängare av lagligheten till varje pris eller revolutionärer till varje pris. Vi veta, att vi inte efter behag kunna skapa de historiska situationerna och att vår taktik måste vara anpassad efter dessa.

I början av nittioalet erkände jag, att en lugn utveckling vidare av de proletäriska organisationerna och den proletäriska klasskampen på de givna statliga grundvalarna skulle

vid varje tidpunkt under den rådande situationen föra proletariatet längst framåt. Man skall alltså inte kunna förebrå mig, att det är av något behov att berusa mig med revolutionär radikalism jag säger, att iakttagelsen av situationen i våra dagar har fört mig till den åskådningen, att förhållandena ha grundligt förändrat sig sedan början av nittioalet, och att vi ha all orsak antaga, att vi nu ha kommit in i en period av strider om statsinstitutionerna och statsmakten, strider, vilka under mångfaldigt skiftande förlopp kunna tänjas ut under årtionden, vilkas former och varaktighet för ögonblicket äro oöverskådliga, men högst sannolikt redan inom en överskådlig tid skola framkalla avsevärda maktförskjutningar till proletariatets fördel om inte rent av dess allena rådande herravälde i Västeuropa.

Grunderna för denna åskådning må i korthet antydast i det följande.

6. De revolutionära elementens tillväxt

Vi ha sett, att marxisterna i allmänhet ingalunda visat sig vara så dåliga profeter som man gärna framställer dem, men att många av dem åtminstone på *en* punkt hittills alltid ha fått orätt, nämligen i bestämmandet av den tidpunkt, vid vilken de väntade stora, revolutionära strider och avsevärda politiska maktförskjutningar till proletariatets fördel.

Vilka anledningar ha vi att antaga, att nu äntligen den länge efterlängtade tidpunkt nalkas, då den politiska stagnationens förbannelse skall brytas och stridens och det segerrika framträngandets friska, glädjefulla liv åter uppstå på vägen till politisk makt?

I den redan omtalade inledningen till de marxiska Klass-striderna påpekade Engels med rätta, att stora revolutionära strider under våra dagars förhållanden endast kunna utkämpas av stora massor, som veta vad de ha att göra. De tiderna äro förbi, då små minoriteter genom en överraskande, energisk aktion kunde kullstörta regeringsmakten och i dess ställe uppsätta en annan.

Detta var möjligt i centraliserade stater, där hela det politiska livet var koncentrerat i en huvudstad, som behärskade hela landet, vars byar och småstäder inte visade spår av politiskt liv eller sammanhang med varandra. Den som lyckades lamslå huvudstadens militär och byråkrati eller vinna dem för sig, han kunde gripa regeringsmakten och, om den allmänna situationen krävde en revolution, verka i dess syfte.

I våra dagar, i telegrafens och järnvägarnas, tidningarnas och folkförsamlingarnas, de talrika industricentras, magasins- och maskingevärens tidsålder, är det alldeles omöjligt för ett mindretal att lamslå huvudstadens militär, om inte denna är fullständigt desorganiserad. Men det är också omöjligt, att inskränka en politisk kamp till huvudstaden. Det politiska livet har blivit till nationens liv.

När dessa förhållanden äro givna, kan en stor politisk maktförskjutning, som gör ställningen ohållbar för en folkfientlig regim, väntas endast om följande betingelser sammanträffa:

1. Denna regim måste stå avgjort fientlig gentemot folkets massa.
2. Det måste finnas för handen ett stort parti av oförsonlig opposition med organiserade massor.
3. Detta parti måste företräda intressena hos det stora flertalet av befolkningen och äga dess förtroende.
4. Förtroendet till den härskande regimen, dess kraft och stabilitet, måste hos dess egna verktyg, byråkratin och armén, ha blivit rubbat.

Under de senaste årtiondena ha ännu aldrig alla dessa omständigheter inträffat förenade, åtminstone inte i Västeuropa. Inte länge har proletariatet utgjort flertalet av befolkningen och socialdemokratin det starkaste partiet. När vi under tidigare årtionden väntade den snara

ankomsten av en revolution, så räknade vi inte endast med proletariatet, men även med den småborgerliga demokratin såsom revolutionärt massparti, och med småborgare och bönder såsom de massor, vilka skulle stå bakom densamma. Men den borgerliga demokratin har i detta avseende fullständigt svikit. I våra dagars Tyskland utgör den inte ens längre ett oppositionsparti.

Men å andra sidan upphörde sedan 1870 i Europas storstater, utom Ryssland, det osäkerhetstillstånd, som dittills härskat. Regeringarna blevo fastare och vunno i kraft och säkerhet. Och var och en av dem visste att bibringa massan av sin nation den tron, att det var dess intressen de företrädde.

Just under de första årtiondena efter det att en bestående och självständig arbetarerörelse uppstått, alltså på sextioalet under förra århundradet, blevo sålunda under en tid möjligheterna för en politisk revolution allt sämre, under det att proletariatet allt bättre behövde en sådan och, med tanke på de föregående sju årtiondena, trodde den vara nära.

Men så småningom förändra sig förhållandena till dess fördel. *Proletariatets organisation* växer upp. Detta träder i dagen på det kanske mest iögonenfallande sätt i Tyskland. Under det senaste dussintalet av år var detta växande i synnerhet raskt, vi sågo då socialdemokratins organisation svälla ut till *en halv miljon* medlemmar och organisationen av den med socialdemokratins andligen nära förenade fackföreningsrörelsen till *två miljoner* medlemmar. Samtidigt växte dess *press*, ett verk av organisationen, inte av den privata företagsamheten; den politiska dagspressen till en upplaga av i runt tal *en miljon* exemplar, den fackliga, mest veckotidningar, till ännu mycket mer.

Det är en organiserad makt av arbetande, behärskade massor, vars like historien ännu inte har skådat.

De härskande klassernas överlägsenhet över de behärskade har hittills inte minst berott därpå, att de förfogade över statsmaktens organiserade maktmedel, medan de behärskade klasserna saknade nästan varje slag av organisation, åtminstone en organisation, som sträckte sig över statens hela område. Arbetarna ha ju aldrig stått fullständigt utan organisation, men under forntiden och medeltiden ända fram till nutiden var det antingen organisationer för enskilda inskränkta *yrkesgrenar* eller för enstaka begränsade *orter*. Organisationerna voro *skråmässiga* eller *kommunala*, även avsedda för självhjälpsverksamhet. Ett enskilt samhälle kunde i synnerhet utgöra en mycket stark hållhake på statsmakten – ingenting är felaktigare än att utan åtskillnad jämställa stat och samhälle med varandra och beteckna den ena såväl som den andra såsom en organisation av samma klassherravälde. Samhället *kan* vara det, är det mycket ofta, men det kan också utgöra en representation av de behärskade klasserna inom staten, om dessa bilda flertalet inom samhället och få övermakten. Denna funktion har under skilda århundraden fått sina väldigaste uttryck i kommunen *Paris*, vilken kommun tidvis blev en organisation av samhällets lägsta klasser.

Men gentemot hela styrkan av en modern storstat kan i våra dagar inte längre något enskilt samhälle bevara sin självständighet. Så mycket viktigare är det då att organisera de lägre klasserna i stora föreningar, omfattande nationens hela område och de mest skilda yrkesgrenar.

Detta har lyckats bäst i Tyskland. Inte endast i Frankrike, men även i England med dess gamla Trade Unions är den fackliga liksom den politiska organisationen ännu mycket splittrad. Men hur mycket den proletäriska organisationen än må växa, skall den under normala, ej revolutionära, tider aldrig kunna omfatta statens alla arbetande klasser i sin helhet, utan ständigt endast en elit, som på grund av sin individuella egenart eller på grund av yrkesmässiga eller lokala förhållanden blivit gynnade och höjda över massan av befolkningen. Under revolutionära tider däremot, då även de svagaste känna sig dugliga och villiga till strid, beror

klassorganisationens förmåga att dra till sig folket ej på någonting annat än omfattningen av de klasser, vilkas intressen den företräder.

Det är då anmärkningsvärt, att löneproletariatet i våra dagar utgör flertalet inte endast av *befolkningen*, men till och med även av de *röstberättigade* i tyska riket.

Från folkräkningen av år 1907 föreligga ännu inte noggranna siffror angående arbetarebefolkningen, men endast från 1895. Jämföra vi dessa med siffrorna från 1893 års val, finna vi följande:

År 1893 uppgick antalet *röstberättigade* till 10,628,292. Å andra sidan räknade man år 1895 manliga förvärvsdugliga till ett antal av 15,506,482. Om man frånräknar antalet av dem, som voro under 20 år gamla, ävensom hälften av dem som voro i åldern av 20-30 år, så återstår ett antal av 10,742,989, vilken siffra i det närmaste anger antalet manliga förvärvsdugliga i röstberättigade ålder. Denna siffra nära nog sammanfaller med antalet röstberättigade år 1893.

Av manliga förvärvsdugliga i de röstberättigade åldersklasserna inom jordbruk, industri och handel voro åter (enligt en liknande beräkning) 4,172,269 självständiga och 5,590,743 lönarbetare och anställda. Om vi besinna, att ensamt i gruppen industri och handel av 3,144,977 självständiga företag mer än hälften, 1,714,351, voro sådana företag, som skötas av en enda person – dessa företagare ha faktiskt till ett överväldigande flertal samma intresse som proletariatet – då är det väl inte överdrivet att antaga, att år 1895 på de cirka 3½ miljoner självständiga röstberättigade, som hade intresse av att produktionsmedlen förblevo privategendom, kommo över 6 miljoner proletärer, vilkas intresse fordrade ett upphävande av denna privategendom.

Vi få antaga, att inom de övriga befolkningsgrupperna, som, ehuru ganska obetydliga, jämte de ovan nämnda komma i betraktande, råder ett liknande procentförhållande, detta särskilt inom gruppen "Självständiga utan särskilt yrke", vilken rubrik omfattar å ena sidan rika kapitalistiska rentier, å andra sidan mycket torftiga invaliditets- och ålderspensionärer.

Inom hela den förvärvsdugliga *befolkningen* överväger dock proletariatet ännu mycket mer än bland de *röstberättigade*, emedan proletärererna nära nog ensamt äro företrädade bland de förvärvsdugliga inom de åldersklasser, som ännu inte uppnått rösträtt.

Sålunda räknade man:

Inom åldersgruppen	Självständiga	Arbetare och självständiga
18-20 år	42,711	1,335,016
20-30 "	613,045	3,935,592

Däremot:

Inom åldersgruppen	Självständiga	Arbetare och självständiga
30-40 år	1,319,201	3,111,115
40-50 "	1,368,261	1,489,317
över 50 "	2,102,814	1,648,085

Allt som allt kommo inom jordbruk, industri och handel på 5,474,046 självständiga 13,438,377 arbetare och anställda. Om man därtill från den förra gruppen frånräknar en del hemarbetare och andra såsom "självständiga" förklädda proletärer, så kan man lugnt säga, att de befolkningsgrupper som ha intresse av att produktionsmedlen förbli privategendom redan år 1895 utgjorde knappt mer än *en fjärdedel* av den förvärvsdugliga befolkningen, medan de bland de röstberättigade ännu bildade en riklig *tredjedel*.

Tretton år tidigare, 1882, voro förhållandena ännu inte så gynnsamma. Jämföra vi siffrorna i yrkesstatistiken av år 1882 med 1881 års valsiffror, och räkna vi enligt samma måttstock, som vi använde för år 1895, så finna vi:

	Röstberättigade överhuvud	Röstberättigade självständiga	Röstberättigade arbetare
1882	9,090,381	3,947,192	4,744,021
1895	10,628,292	4,172,269	5,590,743
Ökning	1,537,911	225,077	846,722

Antalet av sådana företag, som skötas av en ensam person, var år 1882 ungefär lika stort som år 1895: 1,877,872. Men antalet icke proletariserade existenser var säkert högre 1882 än 1895. Vi få alltså antaga, att antalet röstberättigade som hade intresse av att produktionsmedlen förblevo privategendom var år 1882 ungefär lika stort som år 1895, alltså utgjorde i runt tal $3\frac{1}{2}$ miljoner. För det proletariska elementet var samma siffra i runt tal 5 miljoner. Då skulle egendomens skyddstrupper ha hållit sig vid samma antal från 1882 till 1895, medan antalet av dess motståndare bland de röstberättigade skulle ha ökat med *en miljon*.

Ännu starkare ökades under samma tid antalet socialistiska väljare – från 311,901 till 1,780,989. Emellertid hade år 1881 antalet socialdemokratiska röster genom socialistlagen med konstlade medel blivit undertryckt.

Sedan 1895 har naturligtvis den kapitalistiska utvecklingen och med den proletariatets tillväxt gjort än vidare framsteg. Tyvärr stå inte till vårt förfogande de siffror från 1907, som belysa detta för hela riket.

Enligt meddelanden tills vidare steg under tiden från 1895 till 1907 antalet manliga självständiga inom jordbruk, industri och handel med 33,084, alltså *knappast någonting alls*; antalet manliga anställda och lönarbetare, proletärerna sålunda, steg med 2,891,228, alltså nära *hundra gånger* så mycket.

Det proletariska elementet, som redan 1895 utgjorde befolkningens och även valmanskårens flertal, har alltså sedan dess uppnått en enorm övervikt.

Om vi antaga, att procentsatsen för de röstberättigade bland manliga självständiga och arbetare är densamma i våra dagar som 1895, då kunna vi på följande sätt utfylla tabellen på sidan 79:

	Röstberättigade överhuvud	Röstberättigade självständiga	Röstberättigade arbetare
1895	10,628,292	4,172,269	5,590,743
1908	13,352,900	4,202,903	7,275,944
Ökning	2,724,608	30,634	1,685,201

Lejonparten av denna tillväxt av antalet röstberättigade faller på proletariatet, och detta i ännu högre grad än under tiden från 1882 till 1895.

Men även siffrorna från den senare folkräkningen år 1905 äro betecknande för den industriella utvecklingen.

För det politiska livet, för proletärernas organisation och för vår läras utbredande äro i allmänhet städerna gynnsammare än rama landsbygden. Det är då av stor betydelse, att landsbygdens befolkning minskas i förhållande till stadsbefolkningen.

Hur snabbt denna omvälvning fullbordas, visar följande tabell. Bland landsbefolkningen inbegripes befolkningen i samhällen med mindre än 2,000 invånare, bland stadsbefolkningen inbegripes befolkningen i samhällen med minst 2,000 invånare. Man räknade

År	Landsbefolkningen		Stadsbefolkningen	
	absolut	proc.	absolut	proc.
1871	26,219,352	63,9	14,790,798	36,1
1880	26,513,531	58,6	18,720,530	41,4
1890	26,185,241	53,0	23,243,229	47,0
1900	25,734,103	45,7	30,633,075	54,3
1905	25,822,481	42,6	34,818,797	57,4

Under en tidrymd av 30 år har alltså stadsbefolkningen mer än fördubblats, medan landsbefolkningen inte blott relativt, men även absolut har gått tillbaka. Under det att stadsbefolkningen ökades med *tjugo miljoner*, så minskades landsbefolkningen med nära *en miljon*. Vid rikets grundläggning utgjorde de senare ännu nära *två tredjedelar* av befolkningen, i våra dagar blott något över *två femtedelar*.

Bland rikets enskilda stater åter ha de vuxit snabbast, som haft att uppvisa den största industriella utvecklingen. Av befolkningen i sin helhet över rikets hela område i våra dagar omfattade i procent

	1816	1855	1871	1905
Preussen	55,2	59,0	60,1	61,5
Sachsen	4,8	5,6	6,2	7,4
Tillsammans	60,0	64,6	66,3	68,9
Bayern	14,5	12,5	11,8	10,8
Württemberg	5,7	4,6	4,4	3,8
Baden	4,1	3,7	3,6	3,3
Hessen	2,3	2,2	2,1	2,0
Elsass-Lothringen	5,2	4,3	3,8	3,0
Tillsammans	31,8	27,3	25,7	22,9

År 1816 funnos alltså på sammanlagda området för våra dagars Preussen och Sachsen 60 proc. av den dåvarande befolkningen på hela rikets nuvarande område, år 1905 däremot nära 70 proc. Sydtyskland däremot, som år 1816 rymde mer än hälften så stor befolkning som den det nuvarande området för Preussen och Sachsen kunde uppvisa, kunde år 1905 möta upp med endast en tredjedel av dessa områdens invånareantal. Området för nuvarande Preussen och Sachsen räknade 1816 ett invånareantal av 15 miljoner, de fyra sydtyska staterna med Elsass-Lothringen tillsammans 8 miljoner. År 1905 ägde däremot det förra området 42 miljoner, det senare 14 miljoner. Det förra har nära tredubblat sin befolkning, det senare inte ens fördubblat den.

Så verkar den ekonomiska utvecklingen oavbrutet därhän, att det revolutionära elementet inom folket, det som har intresse av att nuvarande stats- och egendomsordning avskaffas, ständigt ökas, och att dess övervikt inom staten blir ständigt större på bekostnad av det konservativa elementet.

Men detta revolutionära element är under den närmaste tiden revolutionärt endast till *möjligheten*, inte till *verkligheten*. Det utgör rekryteringsområdet för "revolutionens soldater", men alla äro inte genast sådana soldater.

Komna till stor del från småborgare och småbönder, bära en mängd proletärer med sig så att säga äggskalen från sin börd; de känna sig inte såsom proletärer, men såsom sökare efter egendom. De spara för att kunna förvärva ett stycke jord eller öppna en liten torftig småkramhandel eller bedriva ett "självständigt" hantverk i minsta möjliga skala med tillhjälp av ett par olyckliga lärlingar. Andra ha slutat hoppas på detta eller insett vilken eländig existens de därmed skulle förskaffa sig, men de äro ovilliga eller känna sig inte i stånd att i förening med sina kamrater tillkämpa sig en bättre existens. De tro, att de lättare komma framåt, om de förråda dessa. De bli strejkbrytare och gulingar. Andra åter ha redan kommit längre, de inse nödvändigheten av att bekämpa de kapitalistiska motståndarna, men känna sig ännu alltjämt inte säkra och starka tillräckligt att förklara krig mot hela det kapitalistiska systemet. De söka hjälp hos borgerliga partier och hos regeringen.

Ja, till och med bland dem, som kämpat sig fram till insikt om den proletäriska klasskampens nödvändighet, finns det tillräckligt många, som inte kunna gå utanför ramen av det bestående samhället och som tvivla på eller till och med förtvivla om proletariatets seger.

Men ju raskare den ekonomiska utvecklingen och därmed befolkningens proletarisering försiggår, ju talrikare skaror som strömma från landsbygden till staden, från öster till väster, från de små egendomsägarnas led till de egendomslösas led, desto talrikare blir inom proletariatet det element, som ännu inte förstått betydelsen för detta folklager av en social revolution, ja, som inte ens förstå klassmotsättningarna inom vårt samhälle.

Det är en oavvislig, men under normala förhållanden oerhört svår uppgift, att vinna dessa för det socialistiska tänkandet. Denna uppgift kräver den största hängivelse och klokhet, men löses ändå inte så fort som vi önska. Vårt rekryteringsområde omfattar visserligen numera *tre fjärdedelar* av befolkningen, sannolikt ännu mer, men antalet för oss avgivna röster uppgår ännu inte till *en tredjedel* av alla röstande och inte till *en fjärdedel* av alla röstberättigade.

Men när tider av revolutionär jäsning komma, skall med ett slag framåtskridandet gå i snabbt tempo. Det är något alldeles otroligt hur snabbt befolkningens massa under sådana tider lär sig och kommer till klarhet angående sina klassintressen. Inte blott dess mod och dess stridslust, men även dess politiska intresse tar ett det kraftigaste uppsving genom medvetandet, att det ögonblick har kommit, då de äntligen få arbeta sig fram ur mörkaste natt till klaraste solljus. Till och med den trögaste blir ivrig, till och med den fegaste blir djärv, till och med den mest inskränkte blir vidsynt. Under sådana tider fullbordas på några år en massornas politiska uppfostran, som annars skulle ha krävt människoåldrar.

Om en situation av detta slag har inträtt, om den härskande regimen har kommit så långt, att den hotar att störta samman på sina inre motsägelser, och om det finns inom nationen en klass, som har intresse av men även kraft att uppnå det politiska herraväldet, då behövs det blott ett parti som åtnjuter den klassens förtroende, ett parti som står i oförsonlig fiendskap gentemot den vacklande regimen och som klart uppfattar den givna situationen – då skall den uppåtsträvande samhällsklassen nå fram till seger.

Socialdemokratien är sedan länge detta parti. Även den revolutionära samhällsklassen förefinnes och utgör sedan någon tid nationens flertal. Kan man även räkna med den härskande regimen moraliska sammanstörtande?

7. Klassmotsättningarnes mildrande

Vi ha sett vad Engels en gång anmärkte år 1885, att sedan den franska revolutionen, som med sina efterverkningar varade från 1789 till 1815, ha revolutioner, stora politiska maktförskjutningar, upprepats i Europa ungefär vart 15:e eller vart 18:e år: 1815, 1830, 1848-52, 1870-71. Han antog därför, att vid slutet av åttioalet och början på nittioalet skulle nästa revolution äga rum. Det kom i själva verket vid denna tid till en politisk omvälvning: det Bismarckska

systemet störtades och de demokratiska och socialpolitiska strävandena levde upp i hela Europa. Men uppsvinget var obetydligt och av kort varaktighet, och sedan dess ha snart årtionden fullbordats utan att, åtminstone i det egentliga Europa, någon verklig revolution har inträtt.

Varpå beror det? Varför denna ständiga oro i Europa från 1789 till 1871, och varför sedan en beständighet i de politiska tillstånden, som under senare tid urartat till fullständig politisk försumpning?

Under första hälften av nittonde århundradet, till 1848, voro de för det ekonomiska och andliga livet under denna tid viktigaste lagren av Europas folk överallt utestängda från statsmakten, som gentemot dem stod dels oförstående, dels direkt fientlig såsom adelns och påvedömetts sakkörare. I Tyskland och Italien hindrade mängden av småstater varje ekonomiskt uppsving. Under tiden mellan 1846 till 1870 inträffade stora förändringar. Under denna tid segrade det industriella kapitalet över jordegendomen, först i England, där spannmålstullarna föllo (1846) och frihandeln genomfördes. Eller också tilltvang sig det industriella kapitalet åtminstone ett likaberättigande vid sidan om jordegendomen; så i Tyskland och Österrike. De intellektuella erhöilo tryckfrihet och rörelsefrihet, småborgarna och småbönderna erhöilo rösträtt. Genomförandet av den nationella enheten i Tyskland och Italien tillfredsställde hos dessa nationer ett länge känt och smärtsamt behov. Sedan 1848 års revolution nått sin avslutning, fullbordades detta inte genom inre rörelser, utan genom yttre krig. Krimkriget 1854-56 störtade i Ryssland livegenskapen och tvingade tsarens regering att skänka sin uppmärksamhet åt den industriella bourgeoisie. Åren 1859, 1866 och 1870 genomfördes enhetsverket i Italien, åren 1866 och 1870 i Tyskland, om också ofullständigt; året 1866 föranledde en liberal era i Österrike och i Tyskland genomförandet av den allmänna rösträtten, för vilken en viss församlings- och tryckfrihet banat vägen. Året 1870 fullbordades dessa ansatser och gävo Frankrike den demokratiska republiken. Och i England genomfördes år 1867 en rösträttsreform, som åt arbetarnas övre och småborgarnas lägre lager förlänade den rösträtt, de dittills hade saknat. Därmed hade för alla klasser inom de europeiska nationerna, med undantag av proletariatet, skapats statliga grundvalar, på vilka de kunde bygga sin existens. De hade, om också ofullständigt, uppnått vad de efter den stora revolutionen oavbrutet eftersträvat. Om också alla deras önskingar inte blivit uppfyllda, och alla kunde inte uppfyllas, emedan intressena hos de olika lagren av de besittande klasserna ofta äro varandra rakt motsatta, så kände sig dock de mindre lagren i samhället inte tillräckligt starka att eftersträva ensamväldet i staten, och det som fattades dem var heller inte tillräckligt betydande, för att de därför skulle ha lust att ikläda sig risken av en revolution.

Endast en klass i det europeiska samhället förblev ännu revolutionär, *proletariatet*, i all synnerhet stadsproletariatet. I detta fortlevde det revolutionära behovet. Ehuru väl den politiska situationen med genomförandet av ovannämnda omvälvningar hade blivit i grund förändrad, hyste proletariatet allt fortfarande en förväntan, grundad på erfarenheterna från 1789 till 1871, alltså under närmare ett århundrade, en förväntan, att det snart skulle komma en revolution, naturligtvis ännu inte en rent proletärisk, men en småborgerligt-proletärisk, i vilken dock proletariatet i enlighet med sin ökade betydelse skulle övertaga ledningen. Detta var en förväntan inte blott hos några "dogmtroende marxister" såsom Engels och Bebel, men även hos realpolitici, fullkomligt oberörda av marxismen, såsom Bismarck. När han redan år 1878 ansåg undantagslagar mot socialdemokratien nödvändiga, ehuru väl denna ännu inte hade samlat en halv miljon röster, inte 10 procent av alla väljare och inte 6 procent av alla röstberättigade, och när han då umgicks med den förtvivlade tanken att provocera socialdemokratien till gatustrider, innan den blivit övermäktig, så kan detta endast från den synpunkten förklaras, att han såg en proletärisk-småborgerlig revolution stå för dörren.

Och i själva verket fanns det en hel rad av omständigheter, som talade för denna åsikt, även bortsett från minnet av det gångna århundradets erfarenheter.

Under loppet av sjuttioalet utbröt en *ekonomisk kris* över hela Europa, vilken var svårare, utsträckte sig vidare och varade längre än någon dittills känd; den räckte ända till senare hälften av åttiotalet. Det elände i proletäriska och småborgerliga kretsar och den modlöshet i kapitalistkretsar den framkallade blev emellertid än värre på grund av de samtidigt inträdande verkningarna av *livsmedelskonkurrensen*, särskilt från Amerika och Ryssland, vilken konkurrens tycktes på väg att göra ett slut på all dylik produktion i det västeuropeiska jordbruket.

Det allmänna eländet bland bönder, hantverkare och proletärer, bourgeoisins bristande tillförsikt, det brutala förföljandet av de socialistiska strävandena – efter 1871 i Frankrike, efter 1878 i Tyskland och inte mindre i Österrike – allt tycktes tyda på, att det inom kort skulle komma till en katastrof.

Men de statliga grundvalar, som hade skapats från 1848 till 1871, motsvarade alltför mycket behovet hos befolkningens massa för att de redan den gången skulle sammanstörta. Tvärtom, ju mer hotande faran visade sig av en revolution, som ännu kunde vara endast en proletärisk, antikapitalistisk, desto närmare skockade sig de välplacerade klasserna kring regeringarna. Men småborgare och småbönder ägde i de nya politiska rättigheterna, i synnerhet rösträtten, mycket verksamma medel, med vilka de kunde inverka på regeringarna och av dem ernå materiella företräden av alla slag. Så mycket hellre försökte de att genom politiska tjänster köpa regeringarnas hjälp som deras förutvarande förbundskamrater i de politiska striderna blevo allt otrevligare.

Så framkallade den inom vida lager av befolkningen rådande stämningen av missnöje, vilken härrörde av ekonomisk nedtryckthet och politiskt tryck, blott denna obetydliga omvälvning, vilken, som vi redan anmärkt, fick sitt mest markanta uttryck i Bismarcks fall (1890), jämte vilket boulangismen i Frankrike (1889) skulle kunna nämnas som ännu ett anlopp till en större förändring i statsförfattningen. Men med detta slutade nu även *skenet* av en revolutionär situation.

Just vid tiden för denna politiska omvälvning upphörde den så långvariga industriella depressionen. En tid av det livligaste ekonomiska uppsving började, vilken med några få avbrott har varat ända till nyligen. Kapitalisterna och deras ideologer, professorer, journalister och andra intellektuella, fattade åter mod. Hantverkarna togo del i uppsvinget, men även jordbruket höjde sig. Hos den i rask tillväxt stadda industriella befolkningen fann det en vidsträckt marknad, i synnerhet för sådana produkter som kött och mjölk, som ledo mindre av den utländska livsmedelskonkurrensen. Det är inte de agrariska skyddstillarna, som ha räddat det europeiska jordbruket, ty det höjde sig även i länder med frihandel, såsom England, Holland och Danmark, men vad som åstadkommit detta är industrins snabba uppsving sedan slutet av åttiotalet.

Men detta uppsving självt var å sin sida åter en följd av världsmarknadens hastiga utvidgning, samma utvidgning, som hade framkallat tillströmningen av livsmedel från avlägsna länder till Europa och därmed krisen för jordbruket. Denna världsmarknadens utvidgning åstadkoms huvudsakligen genom utvecklingen av järnvägsnätet utanför Västeuropa.

Järnvägarnas längd (i kilometer) uppgick till:

	1880	1890	1906	Ökning 1880-1906 i proc.
Tyskland	33,634	42,869	57,376	70
Frankrike	25,932	36,895	47,142	82
England	28,854	32,297	37,107	29

Däremot:

Ryssland	22,664	32,390	70,305	210
Brittiska Indien	14,772	27,316	46,642	215
Kina	11	200	5,953	54,000
Japan	121	2,333	8,067	6,666
Amerika	171,669	331,599	473,096	176
Afrika	4,607	9,386	28,193	513

Man ser hur mycket raskare än i de gamla länderna järnvägsbyggandet försiggår inom alla kapitalismens nya områden efter 1880 och i synnerhet efter 1890.

Men samtidigt ha även transportmedlen till sjöss ökats med stora språng. Ångfartygens tonnage uppgick till:

	1882	1893	1906	
Tyska riket	249,000	783,000	2,097,000	(1907)
Storbritannien	3,700,000	6,183,000	9,606,514	
Norge och Sverige	140,000	392,000	1,240,000	
Danmark	67,000	123,000	376,000	
Frankrike	342,000	622,000	723,000	
Förenta Staterna	617,000	826,000	2,077,000	(1907)
Japan	40,000	108,000	939,000	

Dessa siffror återspeglar de två senaste årtiondenas väldiga utvidgning av världsmarknaden, som gjorde det möjligt för denna att under en lång tid upptaga ökade massor av varor. I alla industriländer rycktes därigenom intresset för världsmarknaden i förgrunden, därmed även intresset för *kolonialpolitik*, såsom medel att öka den utländska marknaden. Visserligen hade förvärvandet av nya transoceanska besittningar efter åttiotalet blott föga med världsmarknadens utvidgning att göra. Den nyare kolonialpolitiken sedan denna tid gällde nästan uteslutande Afrika, emedan endast i denna världsdel fanns en myckenhet land som var "fritt" enligt de europeiska makternas begrepp, d.v.s. ännu inte taget i besittning av någon stark statsmakt. Man behöver dock endast kasta en blick på ovanstående tabeller över järnvägsbyggandets ökning för att inse, hur litet Afrika därvid har deltagit. Väl har kilometersiffran för dess järnvägar från 1880 till 1906 stigit från 4,600 till 28,000, men vad betyder detta gentemot samma siffrors tillväxt i Asien från 16,000 till 88,000 och i synnerhet i Amerika från 171,000 till 473,000! Och i Afrika kommer lejonparten av järnvägsbyggandet inte ens på de nya, sedan åttiotalet förvärvade kolonierna, men på gamla kolonier och på självständiga stater, såsom följande tabell visar:

Järnvägarnas längd i kilometer:

	1880	1890	1906
Algier	1,405	3,104	4,906
Abessinien	-	-	306
Kapkolonien	1,457	2,922	5,812
Natal	158	546	1,458
Oranjestaten	-	237	1,283
Transvaal	-	120	2,191
Egypten	1,449	1,547	5,252
Övriga Afrika	438	919	6,985
Tillsammans	4,607	9,356	28,193

Alltså blott 7,000 kilometer, en fjärdedel av Afrikas järnvägar, inte ens en hel procent (0,7 %) av alla järnvägar i världen tillkomma det område, som – visserligen inte helt och hållet men till största delen – besattes av europeiska makter genom den nyare kolonialpolitiken. Man ser,

hur litet denna kolonialpolitik sedan tjugo år har att göra med världsmarknadens utvidgning och produktionens uppblomstring.

Men denna uppblomstring sammanhänge uppenbarligen med den utländska marknadens stängande, vilket åter tidvis sammanföll med den nyare kolonialpolitiken sedan åttiotalet, och så uppstod för bourgeoisins massa ett sammanhang mellan kolonialpolitiken och det ekonomiska uppsvinget. För de europeiska stormakternas bourgeois trädde så i dagen ett nytt ideal, som de på nittioalet började sätta upp emot socialismen, samma socialism, inför vilken så många av dess tänkare hade kapitulerat redan på åttiotalet. Detta nya ideal var det transoceanska rikets inkorporering med den europeiska moderstaten, den så kallade *imperialismen*.

En stormakts imperialism betyder emellertid erövringspolitik och betyder fiendskap gentemot de andra stormakterna, som vilja bedriva samma erövringspolitik i de transoceanska områdena. Den är omöjlig att genomföra utan starka krigsrustningar, utan stora, stående arméer och utan flottor, som äro i stånd att leverera drabbningar i avlägsna farvatten.

De borgerliga voro ända in på sextioalet i allmänhet militärfientliga, emedan de voro regeringsfientliga. De hatade den stående hären, som kostade så ogement mycket pengar och var ett så fast stöd åt en för dem fientlig regering. Den borgerliga demokratin ansåg den stående hären överflödig, emedan man inte ville föra några erövringskrig, utan hålla sig inom det egna landet.

Efter sextioalet uppstår hos de borgerliga en stigande sympati för armén, inte blott i Tyskland och Frankrike, där 1870 års krig hade gjort härväsendet populärt – i Tyskland som en glänsande segerbringare, i Frankrike som ett medel att avvärja sådana härjningar som nämnda krig fört med sig. Även i andra länder börjar man att entusiasmeras för härväsendet, såsom ett medel såväl att hålla den inre fienden nere som att besegra den yttre. Massan av de besittande klasserna blir armévänligare i samma mån som den blir regeringsvänligare. Hur mycket de än inbördes må vara splittrade genom intressemotsättningar, i offervillighet för de krigiska rustningarna mötas de som bröder, de radikalaste demokrater och de konservativaste feodaler. Proletariatet, socialdemokratin, utgör ensamt oppositionen däremot.

Så ha regeringarna oerhört förstärkts under de senaste årtiondena, och möjligheten av en revolution, ett kullstörtande av en regering, tycks försvinna i ett överskådligt fjärran.

Oppositionen av grundsats – ej att förväxla med motståndet mot en i tjänst varande regering från en av samma regering utestängd ämbetsgirig klick – blev alltmer inskränkt till proletariatet, men även många av dess lager miste sin revolutionära böjelse efter den senaste politiska omvälvningen av år 1890.

Denna omvälvning rörde ur vägen de värsta yttringarna av proletariatets politiska förtryck i Tyskland och Österrike. Redan tidigare hade i Frankrike försvunnit de sista resterna av förföljelse efter kommunupproret.

Socialreformen, det lagliga arbetareskyddet, ville visserligen inte komma ur fläcken. Det hade sin bästa tid, när den industriella kapitalismen utvecklats så långt, att dess ödeläggande verkningar på folkhälsan hunnit visa sig och tvingande pocka på ett avhjälpande, när det industriella kapitalet dock inte alldeles behärskade stat och samhälle, men stod i stark motsättning till småborgare, jordägare och en del av de intellektuella, och när man samtidigt ännu kunde inbilla sig, att det måhända vore möjligt att med en smula arbetareskydd tillfredsställa proletariatet, som redan började bli en makt. I denna situation befann sig England redan på fyrtioalet av förra århundradet. Den mest betydande åtgärden av arbetareskydd därstädes, *tio timmarsdagen* för arbeterskor, gjordes då till lag (1847).

Det kontinentala Europa var långt på efterkälken. Först 1877 fick Schweiz sin för hela edsförbundet gällande fabrikslag, som införde elvatimmarsdagen såsom maximalarbetsdag

även för män. I Österrike infördes 1885 samma maximalarbetsdag. Omvälvningstiden efter Bismarcks störtande medförde även i Tyskland och Frankrike några små framsteg. År 1891 kom den nya tyska yrkesförordningen till stånd, som fastställde elva timmars maximalarbetsdag för kvinnor (vilka dittills varit oskyddade). År 1892 infördes denna bestämmelse även i Frankrike.

Det var allt! Sedan dess ha inga framsteg gjorts, som äro värda att tala om. I Tyskland ha vi på 17 år kommit så långt, att nyligen tiotimmarsdagen för arbeterskor blivit fastställd. De manliga arbetarna förbli ännu alltjämt fullständigt oskyddade.

På arbetareskyddets område och likaså på alla andra sociala reformområden härskar fullständig stagnation.

Men det ekonomiska uppsvinget sedan slutet av åttiotalet erbjöd en hel del grupper av arbetare den möjligheten, att förbättra sin ställning utan hjälp av lagstiftningen, endast genom ”direkt aktion” av fackföreningarna, tack vare en hastigt stigande efterfrågan på arbetskraft.

Denna stigande efterfrågan får ett tydligt uttryck i den minskade utvandringen ur Tyska riket.

Man räknade utvandrare ur Tyskland:

1881	220,902	1894	40,964
1887	104,787	1900	22,309
1891	120,089	1907	31,696

Denna raska ökning i efterfrågan på arbetskraft skapade en förhållandevis gynnsam position för ett ansenligt antal arbetaregrupper gentemot kapitalet. Fackföreningarna, som under de två första årtiondena av den nya eran efter 1870 endast hade kunnat utveckla sig långsamt på grund av den ekonomiska depressionen och det politiska trycket i Tyskland, Frankrike och Österrike, fingo nu en snabb tillväxt, i synnerhet i Tyskland, vars ekonomiska utveckling var kraftigast. De engelska fackföreningarna, dessa gamla prisfäktare inom arbetarerörelsen, blevo inte endast upphunna, utan överträffade av de tyska, och ansenliga förbättringar genomfördes i fråga om löner, arbetstid och andra arbetsvillkor.

I Österrike t.ex. växte fackföreningarnas medlemsantal under tiden 1892 till 1906 från 46,606 till 448,270. I tyska riket växte det fackliga centralförbundets medlemssiffra under tiden 1893 till 1907 från 223,530 till 1,865,506. Däremot växte under samma tid, 1892 till 1906, de engelska organisationerna från mer än 1,500,000 medlemmar endast till 2,106,283. De ökade med 600,000 medlemmar, de tyska med 1,600,000.

Men inte blott i ökningens hastighet överträffade de tyska fackföreningarna under denna period de engelska, de utgjorde även en högre form av facklig rörelse. De engelska Trade Unions uppstodo rent spontant, skapade endast av praxis; de tyska grundades och leddes av socialdemokrater, vilka till sin hjälp hade marxismens fruktbringande teori. Tack vare denna har den tyska fackföreningsrörelsen förmått antaga betydligt mer ändamålsenliga former. I stället för den lokala och yrkesenliga splittringen i de engelska Trade Unions byggde den upp stora, centraliserade industriförbund; den förstod betydligt bättre att inskränka de enskilda organisationernas gränsstrider och har slutligen betydligt bättre än den engelska rörelsen undvikit faran av skråmässig byråkratisering och aristokratisk exklusivitet. Vida mer än de engelska känna sig de tyska fackföreningarna som företrädare för hela proletariatet och inte endast för de organiserade medlemmarna inom respektive yrke. Endast långsamt lyckas det för engelsmannen att befria sig från sin otidsenliga inestängdhet. Ledningen inom den internationella fackliga världen tillfaller alltmer den tyska fackföreningsrörelsen – tack vare den omständigheten, att de hittills, medvetet eller omedvetet, varit mer påverkade av den marxistiska teorin än sina engelska kamrater.

I synnerhet denna glänsande utveckling av de tyska fackföreningarna gjorde ett så mycket djupare intryck på proletärmassorna, ju mer de sociala reformerna stockade sig i parlamenten, ju mindre av praktiska resultat arbetareklassen under samma tidrymd kunde uppnå på den politiska vägen.

Fackföreningarna och därjämte även självhjälpsföreningarna tycktes kallade att utan någon politisk skakning helt enkelt genom utnyttjande av de givna lagliga grundvalarna lyfta arbetareklassen allt högre och stänga in kapitalet inom allt trängre gränser, att i stället för den kapitalistiska absolutismen införa "den konstitutionella fabriken" och genom detta övergångsstadium så småningom utan några tvära avbrott och utan någon katastrof leda fram till "den industriella demokratin".

Men under det att klassmotsättningarna på detta sätt allt mer tycktes mildras, växte redan det element, som på nytt skulle tillspetsa dem.

8. Klassmotsättningarnes skärpande

Samtidigt med bildandet av den fackliga organisationen skapades en annan väldig organisation, som alltmer hotade att spärra vägen för den förra. Denna organisation är *företagareförbundet*.

I det föregående ha vi redan ägnat någon uppmärksamhet åt *aktieväsendet*. Det grep tidigt nog handelsföretag och banker. Efter sjuttioalet på förra århundradet bemäktigade det sig i stigande grad även industrin. Vi ha även redan påpekat, hurusom företagets centralisering på få händer, för vilket stordriftens fordringar banade väg, på kraftigaste sätt befordrades genom aktieväsendet. Det befordrar expropriering av de små förmögenheterna, som läggas ned i aktier och hamna hos den högre finansens herrar, som mycket bättre än de små "spararna" finna sig tillrätta i det moderna ekonomiska livets farliga farvatten, ja, delvis med konstlade medel framkalla dess strömvirvlar och skär. Men genom aktieväsendet bli även de små, i aktier nedlagda förmögenheterna, förvandlade till maktmedel, som till oinskränkt förfogande anförtros åt herrarna av den högre finansens, aktiebolagens behärskare. Aktieväsendet tillåter slutligen enskilda herrar av den högre finansens, enskilda miljardärer och storbanker, att utsträcka sitt herravälde över talrika företag av samma slag redan innan de kunna fullständigt få dem i sin besittning och så förena dem i en gemensam organisation.

Tack vare detta se vi efter nittioalet företagareorganisationerna skjuta som svampar ur jorden i alla kapitalistiska länder, varvid de alltefter lagstiftningens ståndpunkt antaga de mest olika former, men alla med samma mål: att skapa konstlade monopol till profitens höjande. Detta sker dels genom höjande av produkternas pris, alltså genom ökad utsugning av konsumenterna, dels genom sänkande av produktionskostnaderna, vilket åstadkommes på olika sätt, som alla slutligen leda antingen till arbetslöshet eller till ökad utplundring av arbetarna, ofta till båda delarna.

Ännu lättare än att samla företagarna i karteller och truster för att hålla prisen uppe går det att samla dem i organisationer för att hålla arbetarna nere. På det senare området känna de ingen konkurrens, ingen inbördes motsättning, där äro de alla eniga. Där förnimmes samma intresse inte endast av alla företagare inom samma industrigren, men även av alla inom de mest skilda industrigrenar. På den allmänna marknaden må de såsom köpare och säljare stå aldrig så fientligt gentemot varandra, på arbetsmarknaden mötas de alla broderligen såsom köpare av samma vara, arbetskraften.

Dessa företagareorganisationer lägga allt större hinder i vägen för arbetareklassens frammarsch genom den fackliga organisationen. Naumann överdriver deras styrka i sin ovan citerade utredning. Fackföreningarna äro gentemot dem inte alldeles maktlösa. Men arbetarnas segerrika frammarsch har på senare år blivit alltmer hämmad, de bli överallt

tvingade att hålla sig till defensiven, och gentemot strejken sättes lockouten allt oftare och allt mer verksamt. De gynnsamma tidpunkter, vid vilka framgångsrika drabbningar skulle kunna levereras, bli allt mer sällsynta.

Denna situation blir ännu mer försämrad därigenom, att tillförseln av obehörlig utländsk arbetskraft alltmer stiger. Det är en naturnödvändig följd av det industriella uppsvinget, som ju uppkom därigenom, att världsmarknaden tack vare ångfartyg och järnvägar utvidgades, så att de mest avlägsna hörn av jorden öppnades för tillförsel av den kapitalistiska industrins produkter. I de nyöppnade trakterna trädde dessa produkter i stället för alstren av inhemsk, i synnerhet lantlig, hemindustri. Därigenom väckas å ena sidan nya behov hos invånarna i de nyöppnade trakterna, å andra sidan uppstår för dem nödvändigheten att skaffa sig *pengar* i handen. Genom den inhemska industrins nedgång i dessa efterblivna trakter blir samtidigt en hel del arbetskraft överflödig. I hemorten finna de ingen sysselsättning, åtminstone inte den minsta inkomstbringande sysselsättning. De nya samfärdsmedlen, järnvägarna och ångfartygen, som föra till dem de kapitalistiska ländernas industriprodukter, erbjuda dem dock nu även möjligheten att som levande återfrakt helt lättvindigt komma till industrilandet, som ställer i utsikt lönande arbete.

Att få människor i utbyte för varor är en oundviklig följd av den kapitalistiska industrimarknadens utvidgning. Först för den i det egna landet industriprodukter från staden ut på landsbygden och drar därifrån till sig inte endast råmateriel och livsmedel, men även arbetskraft. Om industrilandet blir ett exportland för industrivaror, då blir det snart även ett människoimporterande land. Så först England, till vilket land under första hälften av förra århundradet strömmade talrika arbetareskaror, synnerligast från Irland.

Denna tillströmning av lågt stående element är säkert ett hinder för den proletariska klasskampen, men, den är naturnödvändigt förknippad med den industriella kapitalismens utbredning. Det går inte an att, såsom moderna socialistiska "realpolitici" älska att göra, prisa denna utbredning såsom en välsignelse för proletariatet och betrakta utlänningarnas invandring såsom en förbannelse, som ingenting skulle ha med denna välsignelse att göra. Under kapitalismens system är varje ekonomiskt framsteg förbundet med en förbannelse för proletariatet. Om Amerikas arbetare inte vilja ha någon tillströmning av japaner och kineser, då måste de motarbeta att amerikanska ångfartyg föra amerikanska varor till Japan och Kina och att järnvägar byggas där med amerikanska pengar. Det ena hänger nödvändigt samman med det andra.

Invandringen av utlänningar är ett medel att undertrycka proletariatet lika väl som införandet av maskiner, det manliga arbetets ersättande med kvinnoarbete eller utlärdas arbetares ersättande med olärdas arbetare. De nedtryckande följderna av invandringen är en orsak att vända sig, inte mot de utländska arbetarna, men mot kapitalets herravälde, och att befria sig från alla illusioner att den kapitalistiska industrins raska utveckling skulle medföra några bestående fördelar för arbetarna. Där så är fallet, är det ständigt endast övergående. Oundvikligen kommer därefter det bittra slutet. Även nu träder detta klart i dagen.

Vi ha ovan sett, hur starkt utvandringen från det tyska riket har avtagit under de senaste tjugo åren. Men samtidigt har antalet utlänningar inom riket vuxit. Man räknade av dem:

År	1880	276,057	År	1900	778,698
"	1890	433,254	"	1905	1,007,179

Räkningen har alltid ägt rum den 1 december, vid en årstid då jordbruk och byggnadsarbete ligga nere. De talrika utländska arbetare, som endast om sommaren arbeta i Tyskland, men om hösten återvända till sina hem, äro då inte medräknade.

Den fackliga kampens försvårande genom företagareförbund och tillförseln av anspråkslösa, oorganiserade, skyddslösa främmande arbetare kändes dubbelt bitter, när en stegring av livsmedelsprisen inträdde.

Av den största betydelse för den europeiska arbetareklassens existens var det livsmedelsprisernas sjunkande efter sjuttioalet, som vi redan ha påpekat. Det ökade köpkraften av deras penninglön, mildrade verkningarna av dennas sjunkande under krisen och gjorde att reallönen efter krisens slut steg fortare än penninglönen, där inte agrartullarna utplånade de låga livsmedelsprisernas välgörande verkningar.

Men sedan några år tillbaka äro livsmedelspriserna åter i stigande.

Tydligast kan man avläsa deras rörelser i England, där inga agrartullar hindra dem eller föra dem in på onaturliga vägar. Enligt en tabell av Conrad uppgick där priset för 1,000 kilo vete till:

1871-75	246,4	Mk	1886-90	142,8	Mk
1876-80	206,8	”	1891-95	128,2	”
1881-85	180,4	”	1896	123,0	”

Under nyare tid ha däremot priserna rört sig på följande sätt, enligt uppgifter i Die Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs (1908, häft. 4). La Plata-vete noterades i Liverpool juli-september:

1901	129,1	Mk	1905	144,8	Mk
1902	-	”	1906	138,0	”
1903	139,3	”	1907	160,0	”
1904	152,1	”	1908	176,0	”

Naturligtvis stego eller sjönko priserna under olika år allt efter växlande skördar. Men det tyckes dock, som om de nu stigande livsmedelspriserna inte skulle vara en övergående, men en bestående företeelse.

Det ryska jordbrukets bankrutt liksom Förenta Staternas förvandling från en agrarstat till en industristat gör det sannolikt, att den oerhörda tillströmningen av billiga livsmedel till Europa så småningom skall minska alltmer.

Sedan några år ökas t.ex. inte den amerikanska veteproduktionen. Den uppgick till:

År	Odlat mark acres miljoner	Avkastning bushels miljoner	Genomsnittspris pro bushel 1 december cents
1901	49,9	748	62,4
1902	46,2	670	63,0
1903	49,5	638	69,5
1904	44,1	552	92,4
1905	48,9	693	74,8
1906	47,3	735	66,7
1907	45,2	634	87,4

Man ser, att produktionen är snarare stadd i sjunkande än i stigande. Därför visa prisen en bestämd tendens att stiga.

I samma riktning som stockningen i tillförseln av livsmedel verka kapitaliststringarna, som med konstlade medel driva alla priser och frakter ännu högre i höjden.

Här bortse vi då alldeles från agrartullarna, genom vilka staten ytterligare i hög grad belastar det arbetande folket med stigande livsmedelspriser.

Om nu till allt detta kommer ännu en kris med alla dess följder av vida utbredd arbetslöshet, vilket inträffade vid slutet av år 1907, då blir proletarietets läge just så fruktansvärt som det nu är. Men man får inte vänta, att vid krisens slut de goda tiderna från 1895 till 1907 skola

återkomma. De höga livsmedelspriserna komma att bestå och stiga ännu högre; tillströmningen av billig arbetskraft utifrån skall heller inte upphöra, tvärtom återkomma med ökad styrka när konjunkturerna börja bli bättre. Men framför allt komma företagareförbunden att mer än någonsin bilda en järnring, som är omöjlig att spränga endast med fackföreningsrörelsen som medel.

Så viktiga, ja oundgängliga fackföreningarna än äro och förbliva, vi få dock inte vänta, att de genom rent fackliga metoder skola än en gång kunna föra proletariatet så kraftigt framåt som under det senaste dussintalet år. Vi måste till och med räkna med den möjligheten, att motståndarna bli tillräckligt starka för att åter för en tid tränga fackföreningarna tillbaka.

Det är anmärkningsvärt, att inte ens under de senaste åren av framgång, när industrin var fullt sysselsatt och klagade över ständig brist på arbetskraft, inte ens då voro arbetarna i stånd att höja sin reallön – d.v.s. lönen räknad inte i pengar utan i livsmedel. Den gick snarare tillbaka. Genom privata undersökningar bland olika arbetarelager i Tyskland har detta blivit påvisat. Från Amerika ha vi ett officiellt erkännande av detta faktum för hela arbetaremassan.

Sedan 1890 utforskar arbetsbyrån i Washington varje år förhållandena bland arbetarna vid ett antal företag inom Förenta Staternas viktigaste industrigrenar. Under de senaste åren har man vid 4,169 fabriker och andra arbetsplatser undersökt arbetslönens storlek och arbetstiden, liksom hushållets budget för arbetarna, arten av deras konsumtion och priset på deras livsmedel. De siffror, man på detta sätt erhållit, jämfördes med varandra för att visa om arbetarnas levnadsordning förbättrats eller försämrats.

För varje enskild rubrik betecknades genomsnittet av talen för 1890-99 med 100. Talet 101 betecknar alltså en förbättring med 1 proc. gentemot genomsnittet för 1890-99, talet 99 betecknar en försämring med 1 proc. Byrån fann nu:

År	Veckolön för en fullt sysselsatt arbetare	Priset i detaljhandeln för livsmedel, förbrukade i arbetarens hushåll	Veckolönens köpkraft
1890	101,0	102,4	98,6
1891	100,8	103,8	97,1
1892	100,3	101,9	99,4
1893	101,2	104,4	96,9
1894	97,7	99,7	98,0
1895	98,4	97,8	100,6
1896	99,5	95,5	104,2
1897	99,2	96,3	103,0
1898	99,9	98,7	101,2
1899	101,2	99,5	101,7
1900	104,1	101,1	103,0
1901	105,9	105,2	100,7
1902	109,2	110,9	98,5
1903	112,3	110,3	101,8
1904	112,2	111,7	100,4
1905	114,0	112,4	101,4
1906	118,5	115,7	102,4
1907	122,4	120,6	101,5

Närmast visar oss denna tabell hur mycket bevänt det är med proletariatets så kallade ”reformistiska uppåtstigande”. De senaste 17 åren ha varit ovanligt gynnsamma för arbetareklassen, de ha varit år av ett så stormande uppsving i Amerika, att något liknande måhända aldrig mer återkommer. Och ingen arbetareklass kan glädja sig över sådana friheter

som den amerikanska, ingen är mer realpolitisk, mer fri från alla revolutionära ideologier, som skulle kunnat föra dem på villovägar vid deras arbete i smått för att förbättra sin ställning. Och det oaktat se vi, att år 1907, uppsvingets år, då penninglönen genomsnittligt steg med 4 proc. gentemot föregående år, står reallönen föga högre än år 1890, då affärerna ingalunda gingo glänsande. Naturligtvis gör arbetslösheten och osäkerheten till existens en enorm skillnad mellan kris och prosperitet, men köpkraften hos veckolönen för en fullt sysselsatt arbetare har föga ändrats från 1890.

Penninglönen har visserligen stigit betydligt. Under depressionens tid, från 1890 till 1894, sjönk den från 101,0 till 97,7, alltså med mer än 3 procent, för att därefter ständigt stiga ända till 122,4 år 1907, alltså med nära nog 25 procent.

Livsmedelspriserna däremot föllo från 1890 till 1896 ännu fortare än penninglönen, från 102,4 till 95,5, med nära nog 7 procent, så att veckolönens köpkraft sjönk inte i samma grad som penningbeloppet. Reallönen sjönk från 1890 till 1894 blott från 98,6 till 98,0, alltså med endast 0,6 procent, under det att penninglönen samtidigt hade sjunkit med 3 procent. Från 1894 till 1896 steg penninglönen från 97,7 till 99,5, under det att livsmedelspriserna sjönko ännu mer. Så uppnår arbetaren 1896 en penninglönens köpkraft av 104,2.

Denna köpkraft har hans penninglön sedan dess inte åter erhållit. Trots all prosperitet förblir hans reallön *sedan mer än ett årtionde lägre* än den var den gången. Det kallar man ett arbetarens långsamma men säkra *uppåtstigande!*

Det är lika anmärkningsvärt, att inte ens när affärslivet tumlade upp till sin högsta höjd, när kapitalisterna tillskansade sig de fetaste profiter, kunde arbetarnas reallön ens bibehållas, utan den började redan att *sjunka*. Från 1906 till 1907 steg visserligen penninglönen från 118,5 till 122,4, alltså med nära nog 4 procent, men livsmedelspriserna hastade samtidigt i höjden från 115,7 till 120,6, alltså med nära nog 5 procent, så att till och med då sjönk veckolönens köpkraft med 1 procent. I själva verket äro väl förhållandena här ännu sämre. Amerikanska statistici ha just inte namn om sig att alltför mycket svartmåla de bestående förhållandena.

Av detta får man på förhand en aning om, att även sedan krisen gått förbi och prosperiteten åter inträtt har proletariatet inte att räkna med ett återupprepande av den senaste glänsande fackliga eran.

Men vi upprepa: därmed är inte sagt att fackföreningarna därför skulle vara maktlösa eller till och med överflödiga. De förbli alltjämt proletariatets största massorganisationer, utan vilka det skulle vara värnlöst prigsivet åt det fullständigaste elände. Förändringen i situationen minskar inte deras betydelse, men förvandlar endast deras kampmetoder. Där de få att göra med stora företagareorganisationer, kunna de måhända inte direkt komma åt dem; men deras strider med sådana organisationer anta jättestora proportioner och förmå sätta hela samhället, hela staten i gungning, de inverka på regeringar och parlament, där företagarnas alla företrädesrättigheter gå till spillo.

Strejker inom industrigrenar, som behärskas av företagareförbund och äro av betydelse för hela det ekonomiska livet, få alltmer en *politisk* karaktär. Å andra sidan inträffa allt oftare tillfällen, då storstrejkens vapen med framgång kan användas i rent politiska strider, exempelvis rösträttsstrider.

Så få fackföreningarna alltmer *politiska* uppgifter. I England som i Frankrike, i Tyskland som i Österrike ägna de sig alltmer åt politiken. Detta är den berättigade kärnan i de romanska ländernas syndikalism, som emellertid tyvärr till följd av sin anarkistiska härstamning gömmer denna kärna i ett virrvarr av antiparlamentarism. Och dock kan den ”direkta aktionen” ändamålsenligt användas endast som *komplettering* och *förstärkning* av, aldrig som *ersättning* för arbetarepartiets parlamentariska verksamhet.

Den proletäriska aktionens tyngdpunkt förlägges åter mer än under de två senaste årtiondena till *politiken*. Närmast vänder sig naturligtvis åter det proletäriska intresset alltmer mot socialreform och arbetareskydd. Men det finner där en allmän stagnation, som under de givna maktförhållandena på de givna statliga grundvalarna inte kan övervinnas.

Med stagnation får man inte förstå ett fullständigt stillestånd, det vore omöjligt under en så stark samhällelig rörelse som hos oss, men väl ett så återhållet tempo för framstegen, att det blir stillestånd, ja tillbakagång, när man jämför detta tempo med den tekniska och ekonomiska omvälvningens snabbhet och den hastigt växande utplundringen. Och dessa uteslutligt långsamma framsteg måste alltmer förarbetas och framtingas genom stora strider, i synnerhet av facklig art, vilkas bördor och offer hastigt ökas och alltmer överväga de slutliga positiva resultaten.

Man får alldeles inte glömma, att just vår ”positiva” och ”reformatöriska” verksamhet inte endast stärker proletariatet, men retar även upp våra fiender till ett allt mer energiskt motstånd mot oss. Och ju mer striderna om sociala reformer åter förvandlas till politiska strider, desto mer sträva även företagareförbunden att hetsa upp parlament och regeringar emot arbetarna och deras organisationer och inkräkta på deras politiska rättigheter.

Så träder i det politiska livet åter striden om politiska rättigheter i förgrunden, och författningsfrågorna, frågorna om grundvalarna för det statliga livet, få en avgörande betydelse.

Proletariatets motståndare arbeta alltmer på att åter inskränka dess politiska rättigheter. Efter varje stor valseger för proletariatet i Tyskland bli hotelserna allt starkare att ersätta den allmänna, lika rösträtten med en graderad rösträtt. I Frankrike och Schweiz tyranniserar militären de strejkande, i England och Amerika är det domarena, som inskränka rörelsefriheten för proletariatet, vilket saknar mod att öppet uppträda mot parlament och kongress.

Men proletariatet kan inte nöja sig med att endast efter råd och lägenhet söka avvärja dylika åtstrammingsfasoner. Dess läge blir alltmer betryckt, om det inte lyckas erövra nya positioner inom det statliga livet, vilka kunna tillåta proletariatet att för beständigt göra den statliga apparaten tjänlig för dess klassintressen. Frånsett Ryssland, torde i våra dagar *tyska riket* vara mest i behov därav. Redan rösträtten till riksdagen vänder sig alltmer emot stadsproletariatet. Valkretsindelningen för riksdagsmannaval är än i dag den samma som år 1871. Men vi ha sett huru sedan dess förhållandet mellan stad och land har förvandlats. Medan detta år 1871 ännu var sådant, att två tredjedelar av befolkningen bodde på landet och en tredjedel i städerna, har förhållandet nu blivit det rakt motsatta, men valkretsindelningen har förblivit densamma. Den gynnar landsbygden alltmer på bekostnad av städerna. Vid riksdagsmannavalen år 1907 erhöll socialdemokratin 29 procent av alla avgivna röster, men endast 10,8 procent av mandaten; centrum däremot erhöll 19,4 procent av rösterna och 26,4 procent av mandaten; de konservativa erhöillo 9,4 procent av rösterna men däremot 15,7 procent av mandaten.

De båda senare partierna erhöillo inte ens tillsammans så många röster som socialdemokratin, men de hemförde för dessa röster 42,1 procent av mandaten, alltså fyra gånger så många som socialdemokraternas. Med en proportionell rösträtt år 1907 skulle socialdemokraterna ha bärgat 116 mandat i stället för 43; centrum och de konservativa skulle ha tillfallit 115 i stället för 164.

Bevarandet av den nuvarande valkretsindelningen betyder en graderad rösträtt åt de mest efterblivna lagren av befolkningen, en graderad rösträtt, vars olikhet ökas från år till år, och ökas i samma grad som stadsproletariatet växer.

Därjämte ha vi ett system för röstsedlarnas avlämnande, som i synnerhet på landet och i de små städerna gör proletariatets politiska beroende av de besittande klasserna lika stort som dess ekonomiska beroende, emedan vid det nu brukliga sättet valkuverten göra valhemligheten mer verkningslös än den var under det tidigare systemet.

Men endast med avhjälpandet av dessa skador vore just ingenting åstadkommet. Vad nytta ha vi av vårt ökade inflytande och vår ökade makt i riksdagen, när denna riksdag själv sitter där utan inflytande och utan makt? Först måste makten erövrats åt riksdagen, en verklig parlamentarisk regim genomföras; rikets regering måste förvandlas till ett riksdagens utskott.

Riksdagen lider emellertid inte blott av riksregeringens oavhängighet, men även och inte mindre därav, att riket ännu inte är någon verkligt enhetlig stat. Dess befogenhet är ytterst inskränkt, vid varje steg stöter den på suveräniteten hos de enskilda staterna, deras regeringar och folkrepresentationer, och på deras bornerade särintressen. Med småstaterna skulle den väl dock kunna ha ett lätt arbete, men vägen spärras för den av ett väldigt block: *Preussen* och dess treklassparlament. Först och främst måste den preussiska partikularismen brytas, dess lantdag måste urståndsättas att vara en härd för all reaktion. Erövrandet av hemlig och lika rösträtt till de nordtyska lantdagarna, framför allt till den preussiska, men även riksdagens upphöjande till härskande makt tillhöra dagens mest nödvändiga politiska uppgifter.

Men om det också skulle lyckas att på detta sätt förvandla Tyskland till en demokratisk stat, så vore det dock inte tillräckligt för att hjälpa proletariet framåt. Det tyska proletariet, som redan i våra dagar bildar det stora flertalet inom befolkningen, skulle visserligen därigenom få lagstiftningens nyckel i sin hand, men den skulle inte vara till stor nytta, om inte staten förfogade över de rikliga medel, som äro nödvändiga för de sociala reformerna.

Men i våra dagar förtäras alla statens medel av *militarismen* och *marinismen*. Det ständiga växande av utgifterna för sådana ändamål är skuld till att våra dagars stat försummar till och med sådana kulturuppgifter, som äro av det allra största intresse för hela befolkningen, inte endast för proletariet, nämligen förbättringar i skolväsendet och i kommunikationerna – kanaler och gator – o.s.v., alltsammans företag, som oerhört skulle höja landets produktivitet och konkurrenskraft och därför erbjuda till och med ett rent affärsmässigt kapitalistiskt intresse.

Men för detta ändamål kunna inga stora summor uppbringas, ty armé och flotta förtära allt och komma att förtära allt mer, så länge det nuvarande systemet får fortsätta att härskas.

Avrustning och *den stående härens avskaffande* äro oeftergivliga villkor, om staten skall kunna genomföra några avsevärda sociala reformer. Det erkänna till och med borgerliga element alltmer, men de äro ur stånd att göra det. Fredssvammel i den Suttnerska stilen hjälper oss inte ett steg framåt.

Det nuvarande kapprustandet är framför allt en följd av *kolonialpolitiken* och *imperialismen*, och det hjälper inte att göra fredspropaganda, så länge man understödjer denna politik. Den som vill kolonialpolitik, måste också vilja militarism och marinism, ty det vore vansinnigt att föresätta sig bestämda mål och avböja medlen att uppnå dem. Detta månde de av våra vänner betänka, som svärma för, världsfred och avrustning och medverka vid alla möjliga borgerliga fredskongresser, men samtidigt anse kolonialpolitiken nödvändig – en etisk, socialistisk kolonialpolitik visserligen! De råka i samma läge som dessa preussiska framstegsmän på sextioalet under förra århundradet, vilka såsom *borgerliga* politici ryggade tillbaka för revolutionen och arbetade på Tysklands enhet, inte med hjälp av revolution utan med hjälp av det segerrika hohenzollerväldet, men vilka samtidigt såsom *demokratiska* politici sökte inskränka militarismen och förvägrade hohenzollerna de militära maktmedel, som voro nödvändiga för genomförandet av deras uppgift. De gingo under på sina egna motsägelser.

Den, som bidrar till att skapa en gynnsam stämning för kolonialpolitiken, måste även vara fast besluten att delta i kapprustandet. Den, som vill göra front gentemot detta, måste övertyga befolkningen om det onyttiga, ja fördärliga i kolonialpolitiken.

Detta är i den givna situationen det kämpande proletariets mest nödvändiga politiska uppgifter, detta är den ”positiva” politik det har att bedriva. Innan dessa uppgifter blivit lösta,

har proletariatet inte något "reformistiskt" uppåtstigande av större värde att hoppas på, öga mot öga med företagareförbundens tillväxt, med livsmedelsprisens stigande, med den ökade tillströmningen av lägre stående arbetarelager, med det allt större allmänna stilleståndet för alla sociala reformer på lagstiftningens väg, och med de allt tyngre statsbördor, som vältras över på proletariatet.

Att förbättra rösträtten till riksdagen, att erövra den lika och hemliga rösträtten till lantdagarna, i synnerhet Sachsens och Preussens, att förskaffa riksdagen en härskande ställning såväl gentemot regeringen som gentemot de enskilda lantdagarna, allt detta är uppgifter, som speciellt angå det tyska proletariatet, vilket har att först söka vinna full demokrati och enhet i riket. Kampen mot imperialismen och militarismen är en gemensam uppgift för hela det internationella proletariatet.

Mången torde mena, att inte heller lösandet av dessa uppgifter skulle föra oss längre framåt. Ha vi inte i Schweiz en stat, som redan uppfyller alla dessa villkor: fullaste demokrati, milisystem, inte spår av kolonialpolitik? Och dock står även i Schweiz socialpolitiken stilla och blir proletariatet lika utplundrat och underkuvat av företagen som var som helst annorstädes.

Därpå är närmast att svara, att Schweiz inte undandrar sig konsekvenserna av de runt omkring bedrivna kapprustningarna, men själv rustar flitigt, vilket drar inte så ringa kostnader för landet. En del av militärutgifterna bäras av kantonerna, men trots detta ha förbundsstatens utgifter vuxit i följande språng:

	Miljoner francs		Miljoner francs
1875	39	1905	117
1885	41	1906	129
1895	79	1907	139

Speciellt *militärutgifterna* äro i rask tillväxt, men likaså även *tullinkomsterna*. De uppgingo till:

År	Förbundsstatens militärutgifter	Finans- o. tulldeparte- mentets inkomster
	Miljoner	Miljoner
1895	23	4
1905	31	64
1906	35	62
1907	42	63

Frånräknar man inkomster och utgifter för post och telegraf, vilka nära nog täcka varandra (59 miljoner utgifter och 63 miljoner inkomster), så finna vi, att 1907 års inkomster uppgå till 83 miljoner, av vilka 73 miljoner äro tullmedel; utgifterna gå till 80 miljoner, av vilka 42 miljoner för militära ändamål och 6 miljoner till statsskuldens förräntande.

Alltså även i Schweiz slukar militarismen lejonparten av statsinkomsterna, och dess anspråk äro stadda i rask tillväxt.

Men sedan utgör väl det en stor skillnad, om man kommer i besittning av någon rättighet genom arv eller gåva, eller om man erövrar den i seg och offervillig kamp.

Ingen kan väl vara så naiv att vilja påstå, att vi omärkligt och utan strid skola växa ifrån militärstaten och absolutismen och växa in i demokratin, från den erövrade imperialismen in i de fria folkens förbund. Åskådningen om "inväxandet" kunde uppstå blott på en tid, när man trodde att hela utvecklingen framåt skulle fullbordas uteslutande på det ekonomiska planet, utan att någon som helst förändring av de politiska maktförhållandena och institutionerna skulle vara erforderlig. Så snart det visar sig, att sådana ändringar äro av en tvingande nödvändighet för proletariatet, om det skall kunna fullborda sitt ekonomiska uppåtstigande, då är

därmed även nödvändigheten given av politiska strider, maktförskjutningar och omvälvningar.

I dessa strider måste proletariatet ernå en väldig tillväxt, det kan inte gå segrande ur dem, inte uppnå de ovan nämnda målen, demokrati och militarismens avskaffande, utan att själv ha nått fram till en behärskande position i staten.

Så måste då i en modern storstat demokratins erövring och militarismens avskaffande utöva helt andra verkningar än nu det till ålder komna milissystemet och de republikanska inrättningarna i Schweiz.

Så mycket mer, ju mer dessa omändringar härstamma från proletariatet. Och detta har ingen utsikt att få några trogna bundsförvanter i de kommande striderna. Fordom räknade vi på bundsförvanter från de borgerliga lägren, synnerligast småborgare och småbönder. Vi ha sett hur starka förhoppningar Marx och Engels hade under en lång tid, att den småborgerliga demokratin åtminstone till en början skulle deltaga i revolutionen, som den gjorde 1848 och ännu 1871 i Paris: När de demokratiska politici och partierna alltmer sveko, trodde vi marxister ännu alltjämt, att vi skulle kunna dra till oss allt större massor av småborgare och småbönder och intressera dem för våra revolutionära mål. Denna förväntan fann ännu uttryck i min ovan citerade artikel från år 1893 och ännu starkare i den Engelska inledningen från år 1895:

”Går det framåt så, då erövra vi till århundradets slut största delen av samhällets mellanlager, småborgare och småbönder, och växa ut till den avgörande makten i landet.”

Denna förväntan har inte gått i uppfyllelse – även här visade det sig åter att vi marxister fingo orätt i våra förväntningar eller ”profetior”, när vi överskattade den revolutionära lusten hos småborgarna. Men man ser också, hur pass stora skäl det finns för den förebråelsen, att marxistisk dogmfanatism skulle visa bort sådana element från partiet. När Engels 1894 vände sig mot det franska och jag ett år senare mot det tyska agrarprogrammet, skedde det inte emedan vi ansågo det överflödigt att vinna bönderna, men endast emedan vi ansågo de särskilda medel falska, med vilka man föreslagit att söka vinna dem. Sedan dess ha partikamrater i Frankrike, Österrike och Schweiz med liknande medel försökt sin lycka hos bönderna, men utan framgång.

Det samma gäller om småborgarna. Om de breda mellanlagren i samhället kan man säga, att vilket slag av socialistisk propaganda som någonsin än må bedrivas bland dem, så skola de i våra dagar vara svårare för oss att vinna än någonsin. Denna uppfattning härstammar inte från någon marxistisk ”ortodoxi” – vi ha ju sett att marxismen felade på denna punkt snarare genom för stora än genom för små förväntningar – den är ett resultat av de senare årens bittra erfarenheter. Vår marxistiska ”dogmfanatism” har endast såtillvida del däri, som den underlättade för oss att uppfatta och förstå dessa erfarenheter, det vill säga att klarlägga deras orsaker – det oeftergivliga villkoret för en framgångsrik ”realpolitik”.

Även här finna vi åter, att vårt ”positiva” arbete, så snart det stärker proletariatet, just däri-genom tillspetsar motsättningen gentemot de andra klasserna.

Många av oss förväntade, att kartellerna och kapitaliststringarna liksom tullpolitiken skulle föra till oss mellanlagren, vilka skulle bli lidande av sådana företeelser. Faktiskt inträffade det rakt motsatta. Agrartullarna och företagareförbunden uppkommo samtidigt som fackföreningarna. Sålunda sågo sig *hantverksmästarna* hårt trängda samtidigt från alla sidor. Tullarna och företagareförbunden drevo priserna på livsmedel och råmateriel i höjden för dem, medan fackföreningarna stegrade arbetslönerna. Visserligen var denna lönestegring mestadels blott en höjning av penninglönen, inte av reallönen, priserna stego mer än lönerna. Inte desto mindre förbittrade lönestriderna de små mästarna, och de sågo då i företagareförbunden och i de tullvänliga partierna sina bundsförvanter gent emot de organiserade arbetarna. Dessa, inte

tullar och karteller, skulle ha skulden inte blott för penninglönens stigande, men även för råmaterielens och bostädernas höga priser, vilka skulle ha uppkommit av de stegrade lönerna!

Småhandlarna åter sågo sig genom prisernas stigande i svårt betryck, emedan köpkraften hos deras kunder, mest arbetare, inte tilltog i samma grad. De riktade så mycket hellre sin förargelse mer mot arbetarna än mot tullpolitiken och företagareförbunden, som arbetarna i allt större utsträckning sökte undandraga sig följderna av prisstegringen genom att i konsumtionsföreningarna utplåna mellanhänderna.

En prisstegring tillspetsar alltid motsättningen mellan köpare och säljare. Här ökade den även motsättningen mellan proletärerna såsom köpare av livsmedel och *bönderna* såsom säljare.

Man får inte glömma, att arbetaren spelar en säregen roll på den allmänna marknaden. Var och en annan uppträder där inte endast såsom köpare, men även såsom säljare av produkter. Vad varuförsäljaren vid en allmän prisstegring förlorar såsom köpare av andra varor, det vinner han igen tack vare de egna varornas stegrade pris. Ensamt arbetaren kommer på världsmarknaden endast såsom köpare, inte såsom säljare av produkter. Hans arbetskraft är en vara av egen art med egna lagar för prisbildningen, så att arbetslönen inte utan vidare följer de allmänna prisförändringarna. Arbetskraften är ju inte någon från människan lösgjord produkt, utan oskiljaktigt förbunden med själva dennas liv, dess pris är underkastat fysiologiska, psykiska och historiska betingelser, som för andra varor inte komma i betraktande och som gör att penninglönen är *trögare* att förändra än prisen på andra produkter. Blott långsamt fullföljer den sin kurva och endast till en viss grad. Vid sjunkande priser vinner alltså arbetaren mer än andra varuköpare, vid stigande priser förlorar han mer. Hans ståndpunkt på varumarknaden står i motsättning till säljarens; trots det att han producerar allt och endast konsumerar en del av sina produkter är hans ståndpunkt konsumentens, inte producentens. Ty de produkter han producerar tillhöra inte honom, utan hans utsugare kapitalisten. Det är denne, som med lönearbetarens arbetsprodukter skenbart framstår såsom deras producent och försäljare på varumarknaden. Arbetaren framstår där skenbart endast såsom köpare av livsmedel.

Därav hans motsättning gentemot säljarna, alltså även gentemot bönderna, i den mån dessa uppträda gentemot honom såsom säljare. Inte endast i frågan om agrartullarna, men även vid andra tillfällen, exempelvis vid försöken att göra mjölken dyrare, uppträdde just bönderna på det mest energiska sätt gentemot arbetarna.

Inte mindre bli bönderna, i den mån de sysselsätta lönarbetarna, förbittrade genom löneförhöjningarna och förbättringarna i arbetsförhållandena inom industrin. Tiden för den industriella prosperiteten, fackföreningarnas förstärkande och deras segrar, var även tiden för bristen på arbetare inom jordbruket. Inte blott drängarna och pigorna, nej, till och med böndernas barn drogo i växande skaror hän till industrin, flyende från de barbariska arbetsbetingelserna inom jordbruket. Och det var naturligtvis de förbannade sossarna som hade skulden till den därav uppstående bristen på arbetskraft på landsbygden.

Så har det gått till, att växande lager av dessa befolkningsklasser, som fordom utgjorde kärnan av den småborgerliga demokratin och voro energiska anhängare av revolutionen, därefter åtminstone bundsförvanter, om också ganska ljumma, åt det revolutionära proletariatet, nu överallt blivit förvandlade till dess mest rasande fiender. Minst dock i det "marxistiskt förgiftade" Tyskland, vida mer i Frankrike, Österrike och Schweiz.

I storstaterna ökas än mer fiendskapen mellan proletariatet och de mellanliggande samhällsklasserna på grund av motsättningarna i deras ställning rörande frågan om imperialismen och kolonialpolitiken. Den, som inte står på socialismens plattform eller avböjer att ställa sig där, för honom återstår alls ingenting annat än tron på kolonialpolitiken, om han inte vill förtvivla. Det är den enda utsikt, som kapitalismen ännu har att bjuda sina anhängare. Därmed följer också som en oundviklig konsekvens att man accepterar militarismen och marinismen. Även

sådana mellanliggande samhällslager, som inte befinna sig inom hantverkets, mellanhändernas eller livsmedelsproduktionens intressekretsar, även de *intellektuella* stötas bort från proletariatet och dess vidsynta representanter, emedan man där förkastar imperialismen och militarismen – detta försåvitt dessa intellektuella inte lyckas tillkämpa sig den socialistiska åskådningen. Alla dessa herrar, Barth, Brentano, Naumann o.s.v., vilka så vänskapligt betrakta proletariatets demokratiska strävanden och dess fackliga och kooperativa organisationer, de äro hänfödda flottsvärmare och världspolitici och vänner till socialismen endast så länge inte imperialismen och dess hjälpmiddel kommer på tal.

Dessa politici tyckas kallade att fullborda proletariatets isolering och därmed döma det till politisk ofruktbarhet just vid en tidpunkt, då det mer än någonsin vore i behov av politisk maktutveckling.

Och dock kan just imperialismens politik bli den fasta punkt, mot vilken, med socialismen såsom hävstång, det härskande systemet lyftes ur sina gängor.

9. En ny revolutionernas tidsålder

Vi ha sett, hurusom i Schweiz kostnaderna för militarismen äro i raskt stigande. Men det är blott en svag avglans av vad som äger rum i de stora militärstaterna. Må vi blott kasta en blick på det tyska riket! Enligt Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich ha berörda utgifter där gestaltat sig på följande sätt, räknat i miljoner mark:

	1873	1880-81	1891-92	1900	1908
Lanthären	308	370	488	666	856
Marinen	26	40	85	152	350
Kolonialförvaltningen	-	-	-	21	21
Pensionsfonden	21	18	41	68	110
Räntor på statskulden	-	9	54	78	156
Tillsammans	355	437	668	985	1,493
Årlig ökning					
Rikets samtliga utgifter	404	550	1,118	2,056	resp. 2,785
Årlig ökning					
		21	52	58	1,640 * 91

Utgifterna stiga oavbrutet, som vi se, men i ständigt växande tempo; under rikets första årtionde med 21 miljoner, slutligen, under det senaste årtiondet, med 91 miljoner om året. Under de senaste åren har den årliga ökningen till och med gått upp till 200 miljoner. (1905: 2,195; 1906: 2,392; 1907: 2,597; 1908: 2,785 miljoner.)

Den största delen av ökningen tillfaller omkostnaderna för krigsrustningar. Och bland dessa vida mer för flottan än för lanthären. Under det att rikets befolkning från 1891 till 1908 växte från 50 miljoner till 63 miljoner, alltså med *en fjärdedel*, blevo under samma tid omkostnaderna för lanthären nästan *fördubblade*, för pensionsfonden och för statsskuldens förräntande nära *tredubblade*, för marinen *fyrubblade*. Och denna galna tillväxt tar inte slut förrän den bestående regimen blivit ändrad *från grunden*. Teknikens ständiga omvälvning, som blivit en följd av det kapitalistiska maskinväsendet och naturvetenskapens införande i

* Fr.o.m. år 1900 återfinnas utgifterna för post, rikets järnvägar och rikets tryckeri i utgiftsstaten, varest de dittills inte uppförts. De uppgingo år 1900 till 416 miljoner.

produktionen, bemäktigar sig även krigsväsendet, skapar även där en beständig konkurrens-kamp mellan nya uppfinningar och gör beständigt allt det bestående värdelöst, utvidgar beständigt maktmedlen, men inte såsom fallet är med produktionsmetoderna till ett ständigt ökande av arbetets produktivitet, utan till ett ständigt förstörande av krigets härjningar och till en ständig stegring av det improduktiva slöseriet under fredstid.

Men jämte de omvälvningar, som tekniken åstadkommer, är det även den av världspolitiken åstadkomna ständiga utvidgningen av varje storstats maktområde eller åtminstone intressesfär som gör det allt nödvändigare, att staten utvidgar sina maktmedel. Så länge denna världspolitik fortfar, måste kapprustningens vansinne ökas, ända tills folken blivit fullständigt utmattade. Och imperialismen är dock, såsom vi sett, den enda förhoppningen, den enda framtidsidé, som återstår för det bestående samhället. Därförutan finns det endast ett enda alternativ: socialismen. Vansinnet skall stegras ända till dess att proletariatet vinner kraft att bestämma statens politik, att övervinna imperialismens politik och att ersätta denna med socialismens. Ju längre kapprustningarna fortfara, desto tyngre bli de bördor, som de lägga på varje folk. Men desto mer söker den också att spela den ena klassen i händerna på den andra. Även av kapprustningarna skärpas klassmotsättningarna alltmer.

I tyska riket är det naturligtvis arbetarna på vilka den huvudsakligaste bördan vilar. Detta var redan illa nog under tiden för affärlivets uppsving, de låga livsmedelspriserna och fackföreningarnas framträngande. Det blir outhärdligt under tiden för krisen, fördyringen och företagareförbundens övermakt.

Men genom den växande skattebördan inte endast förminskas arbetarens inkomster och sjunker köpkraften av hans lön, men även själva det industriella framåtskridandet, som skulle ha gynnats av världspolitiken, hotas till det yttersta.

Förenta staterna är den tyska industrins farligaste konkurrent. Gentemot detta land har Tyskland en fördel i sina egna skyddstullar. Visserligen har Amerika ännu högre tullar, men inga *agrarska*, endast *industriella*. Detta land förfogar över de billigaste livsmedlen och producerar själv nära nog alla råmateriel. Därjämte har det den fördelen att inte ha någon nämnvärd statsmakt till granne. Det behöver inte år ut och år in med tommaste soldatlekar dra en halv miljoner människor bort från produktivt arbete.

Ju mer militarismen stiger i Europa, desto starkare växer Förenta staternas industriella överlägsenhet, desto mer hämmas Europas ekonomiska framåtskridande. Desto mer ogynnsamt blir också den europeiska arbetareklassens ekonomiska läge. Och för att ännu mer befördra denna process, uppmanar man dem till de tyngsta offer.

Visserligen har även Förenta staterna kommit in på imperialistiska banor och därmed även fått ökade rustningar att dras med. Efter kriget mot Spanien ha deras utgifter för här och flott vuxit. I varje fall blir dock skadan här mindre än i de europeiska stormakterna, emedan amerikanerna inte liksom dessa måste hålla en stor stående här i hemlandet. Hela den stående armén i Förenta staterna uppgår endast till 60,000 man. Liksom på den industriella konkurrensens område kan Förenta staterna även när det gäller kapprustningar gå med hur långt som helst utan att tappa andan.

År	Befolkning i milj.	Statsskuld i milj. dollars	Utgifter för lant-hären i milj. dollars	Utgifter för flottan i milj. dollars	Värdet av exporten		
					Livs-medel	Råva-ror	Fabri-kat
					i proc. av hela exporten		
1880	50	1,919	38	14	56	29	15
1890	63	890	45	22	42	36	21
1900	76	1,101	135	56	40	24	35
1907	86	879	123	97	28	32	40

Som man ser avtar statsskulden. År 1900 växte den visserligen, liksom utgifterna för hären, i följd av kriget mot Spanien. Men därefter kunde den åter förminskas, trots stigande utgifter för flotta och här. Omkostnaderna för lanthären beräknades år 1908 till 190 miljoner dollars, 800 miljoner mark, nästan lika mycket som i Tyskland, dock på en befolkning av 86 miljoner människor.

Men exporttabellen visar, hur raskt exporten av fabrikat från Amerika växer, i vilken betydande grad den alltså – och alltmer – uppträder på världsmarknaden såsom industristat, inte såsom agrarstat.

Av hela den *tyska* varuutförseln år 1907, betingande ett gemensamt värde av 7,500 miljoner mark, uppgingo fabriken till ett värde av 5,000 miljoner. Av hela utförseln från *Förenta staterna*, betingande ett värde av 8,000 miljoner mark (1,853 miljoner dollars), uppgingo fabriken till ett värde av över 3,000 miljoner mark (740 miljoner dollars). År 1890 uppgick värdet av den tyska utförseln av fabrikat till 2,147 miljoner mark, men värdet av den amerikanska blott till i runt tal 800 miljoner mark (179 miljoner dollars). Exporten från det förra landet har alltså under denna tid ökats med 150 proc., exporten från det senare med 300 proc.

Som man ser har *Förenta staterna* såsom industristat ryckt oss betänkligt nära in på livet.

Och i denna situation, medan *Förenta staterna* från 1900 till 1907 minskar sin statsskuld med 230 miljoner dollars (1 miljard mark), ökar Tyskland under samma tidrymd sin skuldbörda med 1½ miljard. Och just nu, när detta skrives, förberedes åter nya kolossala ökning av utgifterna och en skatteförhöjning av en halv miljard.

Om också arbetareklassen träffas hårdast och nedtryckes djupast av sådana bördor, så besvära de dock även industrin och försvåra dess konkurrenskamp, vilket dock åter faller tillbaka på arbetarna, på vilkas ryggar denna kamp kämpas ut. Belastningen av arbetarna har emellertid sina givna gränser, över vilka den ej kan drivas, och sålunda måste kapprustandet slutligen förlama även själva det industriella framåtskridandet.

Men samtidigt tillspetsar det alltmer de nationella motsättningarna och ökar krigsfaran, då det dock skulle tjäna till fredens bevarande. De fortsatta, varandra alltjämt överträffande rustningarna bli alltmer outhärdliga för varje regering, men ingen av de härskande klasserna söker skulden därför i den världspolitik, som de bedriva. Faran får inte sökas där, emedan där går kapitalismens sista väg till räddning. Så söker var och en skulden endast hos den andre, tyskarna hos engelsmännen och engelsmännen hos tyskarna. Därigenom bli de alla alltmer nervösa och arga, vilket dock endast utgör en ny förevändning att fortsätta rustningarna med ökad fart, tills det slutligen heter: Hellre än ände med förskräckelse än en förskräckelse utan ände.

Redan för länge sedan skulle denna situation ha fört till krig, såsom det enda alternativet, jämte revolutionen, att komma ut ur detta vansinniga tillstånd av statsbördornas ömsesidiga uppskrivande, om inte just det andra alternativet, revolutionen, skulle efter kriget ha ryckt än närmare än det någonsin kommer under den beväpnade freden. Det är proletariats stigande kraft, som sedan tre årtionden förhindrar varje europeiskt krig och som även nu kommer varje regering att rygga tillbaka inför ett sådant.

I samma riktning verkar en annan företeelse, som är ägnad att ännu mer än kapprustningarna föra världspolitiken ut in absurdum och därigenom beröva det bestående produktionssystemet dess sista utvecklingsmöjlighet.

Kolonialpolitiken eller imperialismen vilar på det antagandet, att endast den europeiska civilisationens folk skulle vara i stånd till en självständig utveckling. Människorna av andra raser anses som barn, idioter eller lastdjur, enligt vilken åsikt man behandlar dem med större eller mindre ovänlighet, i varje fall såsom lägre stående väsen, som man efter behag kan

dirigera. Till och med socialister utgå från denna åsikt, så snart de vilja driva kolonialpolitik – naturligtvis en etisk sådan. Men verkligheten lär dem snart, att vårt partis grundsats om alla människors jämlikhet är inte ett tomt talesätt, men en mycket reell kraft.

De folk, som befinna sig utanför den europeiska civilisationen, ha visserligen mestadels under århundraden stått så gott som värlösa gentemot denna, ständigt ur stånd till något längre motstånd. Men det berodde inte därpå, att de av naturen utgjorde en lägre art, såsom den europeiska bourgeoisin förkunnar i sin uppblåsta inbilskhet, som finner sitt vetenskapliga uttryck i fantasierna från våra rasteoretici. Dessa folk undertrycktes helt enkelt på grund av den europeiska teknikens överlägsenhet, visserligen även på grund av den europeiska andens överlägsenhet, men även denna beror dock i sista hand på teknikens överlägsenhet. Om man kanske undantar några få alldeles efterblivna stammar med några tusen människor, äro för övrigt folken utanför den europeiska civilisationen mycket väl i stånd att tillägna sig dennas andliga liv, men de ha hittills alltid saknat de materiella betingelserna därför.

Detta tillstånd har under långa tider endast föga ändrats genom kapitalismens utbredning. Till de trakter, som ligga utanför den europeiska civilisationen (vilken naturligtvis i våra dagar sträcker sig ut även över Amerika och Australien), förde de kapitalistiska exportörerna närmast endast kapitalistiska *produkter*, inte den kapitalistiska *produktionen*. Och därvid höllo de sig förnämligast till vattenvägarna, till havskusterna och till några stora floder. I detta förhållande har inträtt en oerhörd förändring under den senaste mansåldern och i synnerhet under de båda senaste årtiondena. De medförde inte endast en ny era av transoceansk erövringspolitik, men utförseln från industristaterna till de barbariska länderna blev nu, från att ha varit uteslutande en utförsel av *produkter*, en utförsel av den moderna industrialismens *produktions- och transportmedel*.

Vi ha ovan sett, hur hastigt järnvägarna tillväxte under denna tid i Orienten (Ryssland här inbegripet). Men även den kapitalistiska industrin utvecklade sig där raskt, textilindustrin, järnindustrin, bergsbruket. Den sistnämnda industrigrenen revolutionerade hela Sydafrika.

På denna export av *produktionsmedel* berodde den kapitalistiska industrins nya uppblomstring sedan andra hälften av åttiotalet under förra århundradet. Denna uppblomstring tycktes under förra hälften av åttiotalet redan vara vid slutet av sin utvecklingsmöjlighet, och den var det även vad beträffar exporten av fabrikat. Men exporten av produktionsmedel, med vilken följde detta oväntade, glänsande uppsving, den var möjlig endast därigenom, att ett kapitalistiskt produktionssystem uppföddes i länderna utanför den europeiska civilisationen och där hastigt kastade över ända de efterblivna ekonomiska förhållandena. Men därmed omöjliggjordes också en fortsättning av de gamla tänkesätten i Orienten. Med det nya, från Europa härstammande produktionssystemet utvecklade sig de ända dittills barbariska folkens andliga förmögenheter till en europeisk höjd. I denna nya anda fanns dock ingen kärlek till Europa. De nya länderna blevo konkurrenter till de gamla. Och konkurrenter äro *fiender*. Den europeiska andans uppståndelse i Orientens länder gjorde dessa inte till vänner, men till Europas *jämbördiga* fiender. Detta trädde inte genast i dagen. Vi ha ovan sett, vilken roll *kraftmedvetandet* spelar i det samhälleliga livet, och huru länge en uppgående samhällsklass eller nation kan förbliva i tjänande ställning, ehuru den redan äger kraft till självständighet, utan att dock vara medveten därom. Det visade sig även nu. Orientens folk hade alltför ofta blivit besegrade av européerna, för att de inte skulle anse varje motstånd mot dessa vara förgäves. Européerna voro av samma åsikt. Därpå vilade deras kolonialpolitik, genom vilken de förfogade över främmande folk, utbytte och sålde dem som om de varit kreatur.

Men så snart japanerna hade brutit isen, återverkade det genast på hela Orienten. Hela Ostasien liksom hela den muhammedanska världen reste sig till en självständig politik, till motstånd mot varje herravälde utifrån.

Därmed är imperialismen bragt till stillastånd. Den kommer inte längre ur fläcken. Och dock måste den ständigt föras vidare, liksom kapitalismen ständigt utbreder sig och måste utbreda sig, om inte dess utplundring skall bli alldeles outhärdlig.

Det enda område att utbreda sig på, som ännu återstår, är Ekvatorialafrika, där klimatet är de inföddes bästa bundsförvant, där europeiska krigare inte kunna användas, där européerna måste värva de infödda som legotrupper, beväpna dem och öva dem i vapnets bruk – förberedande den tid, då deras legotrupper skola vända sig mot sina herrar.

Överallt i Asien och Afrika utbreder sig rebellionens ande, men utbreder sig även bruket av europeisk beväpning. Överallt växer motståndet mot den europeiska utplundringen. Man kan inte i ett land plantera den kapitalistiska utplundringen, utan att där även utså frön till ett förhinderande av denna utplundring.

Närmast yttrar sig detta som en ständigt ökad tyngd i kolonialpolitiken, en tillväxt i omkostnader. Våra kolonialsvärmare trösta oss för de bördor, som kolonierna nu pålägga oss, med att hänvisa till den rika avkastning, som framtiden därav skall giva oss. I själva verket kommer från och med nu krigskostnaderna att stiga, som koloniernas bevarande fordrar av oss – men det är inte nog med detta. Det stora flertalet av Asiens och Afrikas länder gå till mötes ett tillstånd, då de tillfälliga resningarna bli öppna och varaktiga och slutligen leda till ett avskakande av det främmande oket. Närmast till detta äro de brittiska besittningarna i Ostindien. Deras förlust skulle vara detsamma som en bankrutt för den engelska staten.

Vi ha redan anmärkt, att Ostasien och den muhammedanska världen efter rysk-japanska kriget rest sig för att avvärja den europeiska kapitalismen. De bekämpa därvid samma fiende som det europeiska proletariatet bekämpar. Visserligen få vi inte glömma, att när de bekämpa samma fiende, så är det dock inte för samma ändamål. De resa sig inte för att föra proletariatet till seger över kapitalet, men för att sätta en inländsk, nationell kapitalism gentemot den utländska. Vi få inte angående detta hänge oss åt några illusioner. Liksom boerna äro arga folkplågar och liksom Japans behärskare äro de värsta socialistförföljare, ha även ungturkarna redan känt sig manade att ingripa gentemot strejkande arbetare. Vi få alltså inte alldeles utan kritik betrakta motståndarna till den europeiska kapitalismen utanför Europa.

Men det ändrar ingenting i det faktum, att genom dem försvagas den europeiska kapitalismen och dess regeringar och införes ett element av politisk oro i hela världen.

Vi ha sett, hur en tid av ständig oro varade i Europa från 1789 till 1871, ända tills den industriella bourgeoisie därstädes överallt hade erövrat de politiska betingelserna, som möjliggjorde dess raska utveckling. En liknande tid av ständig politisk oro har efter rysk-japanska kriget, efter 1905, inträtt i Orienten. Det är Ostasiens och den muhammedanska världens folk, liksom Rysslands, som inträda i en position, mycket liknande den västeuropeiska bourgeoisie under slutet av 18:de och början av 19:de århundradet. Naturligtvis äro förhållandena inte alldeles desamma. Redan det måste göra dem olika, att världen sedan dess blivit ett århundrade äldre. Ett lands politiska utveckling beror inte bara av dess egna sociala förhållanden, men även av förhållandena i hela den kringliggande världen, vilka inverka på landet. Visserligen må de olika samhällsklasserna i Ryssland, Japan, Indien, Kina, Turkiet, Egypten o.s.v. stå i ett liknande förhållande till varandra som Frankrikes samhällsklasser före den stora revolutionen. Men de påverkas dock av erfarenheterna från de klass-strider, som England, Frankrike och Tyskland ha genomgått. Å andra sidan är deras kamp för gynnsamma betingelser för ett nationellt kapitalistiskt produktionssystem samtidigt en kamp mot det utländska kapitalet och dess främmande herravälde, en kamp, som Västeuropas folk inte hade att föra under det revolutionära tidevarvet 1789-1871.

Men hur mycket dessa olikheter än må verka därhän, att i Östern nu inte helt enkelt upprepas de företeelser, som uppenbarade sig i Västern för ett århundrade sedan, likheten i situationen är dock så stor, att för Östern nu begynner en revolutionär tidsålder av liknande slag, en tidsålder av sammansvärjningar, statsstreck, insurrektioner, reaktioner och förnyade insurrektioner, ständiga omvälvningar, som vara så länge, tills betingelserna för en lugn utveckling och en tryggad nationell oavhängighet för hela den världen ha uppnåtts.

Men tack vare världspolitiken är Orienten – detta ord taget i dess vidsträcktaste betydelse – så nära förbunden, politiskt och ekonomiskt – med Occidenten, att den politiska oron i Östern drar med sig en liknande i Västern. Den så mödosamt uppnådda politiska jämvikten mellan staterna kommer nu på grund av oväntade förändringar, över vilka de inte ha något inflytande, att vackla. Problem, vilkas fredliga lösning man ansåg omöjlig och vilka man därför hänsköt till framtiden, såsom förhållandet till Balkanstaterna, uppstå plötsligt och pocka på sin lösning. Oro, misstro, osäkerhet överallt; den redan genom kapprustningarna stegrade nervositeten drives till sin höjdpunkt. Världskriget rycker nu fram till den mest hotfulla närhet. Men erfarenheterna från det senaste årtiondet bevisa, att kriget betyder revolutionen och har till följd de största politiska maktförskjutningar. Ännu år 1891 menade Engels, att det skulle vara ett stort streck i räkningen för oss, om ett krig bröte ut, som droge revolutionen med sig och förde oss till styret, emedan detta skulle vara för tidigt. En tid framåt ännu kunde proletariatet genom att utnyttja den givna statliga grundvalen komma framåt säkrare än genom risken av en på grund av kriget framkallad revolution.

Sedan dess har situationen mycket förändrats. Proletariatet är i våra dagar så mycket starkare, att det med mera lugn kan se ett krig till mötes. Och det kan inte längre bli tal om en *för tidig* revolution, emedan proletariatet nu har sugit så mycket must ur de givna statliga förhållandena som dessa hade att ge, och emedan en omgestaltning av dessa förhållanden blivit en betingelse för dess vidare frammarsch.

Proletariatet hatar kriget med hela sin själ och skall uppbjuda alla krafter att förhindra en krigsstämning att komma upp. Om inte desto mindre ett krig skulle bryta ut, så är proletariatet i våra dagar den samhällsklass, som med största tillförsikt kan emotse dess utgång.

Proletariatet har sedan 1891 inte blott vuxit oerhört i antal och inte blott organisatoriskt befäst sin ställning, det har även vunnit oerhört i *moralisk överlägsenhet*. För två årtionden sedan stod ännu gentemot socialdemokratin i Tyskland den stora prestige, som rikets behärskare hade vunnit i striderna om rikets grundläggning. I våra dagar är denna prestige borta, strödd för alla vindar.

Ju mer å andra sidan imperialismens idé gör bankrutt, desto mer blir socialdemokratin det enda partiet, som ännu förfäktar en stor idé och kämpar för ett stort mål, det enda partiet, som förmår frigöra all handlingskraft och hänförelse, som härröra ur sådana mål.

I motståndarnas leder utsås däremot klenmod och likgiltighet genom medvetandet, att korruption och oduglighet dra ner deras ledare. De tro inte längre på sin sak och inte längre på sina ledare, som just nu, i en situation då svårigheterna hopa sig dag från dag, alltmer svika och måste svika, alltmer avslöja sin fulländade intighet.

Detta är heller inte någon slump och inte något, för vilket enskilda personer bära skulden, utan det har sin grund i förhållandena.

Orsakerna äro av det mest mångskiftande slag. Så snart en samhällsklass eller ett statsväsen kommit ur det revolutionära och in i det konservativa stadiet, så snart de inte längre ha att kämpa för sin existens eller för sin uppkomst, men i stället ha att komma till rätta med det bestående och blott i småsaker ytterligare kunna förbättra sin ställning, då måste detta verka därhän, att den andliga horisonten hos deras talemän och ledare blir instängd. Deras intresse för stora frågor slocknar, men även deras djärvhet uppeggas inte vidare, djärva tänkare och

stridsmän betraktas alltmer som obekväma och skjutas alltmer tillbaka. Småaktigt intrigmakeri och feg karaktärslöshet träda alltmer i förgrunden.

I samma riktning verkar det faktum, att hos statsmän och tänkare inom samhällsklasser och stater, vilka inte längre ha något stort att kämpa för, blir det osjälviska intresset för samhällsklassens gemensamma intressen och för samhällelig gemensamhet överhuvud undanträngt av intresset för den egna personen. De efter makt strävande personerna besjålas inte längre av begäret att skapa någonting nytt och stort till allas gemensamma bästa, men endast av begäret att förvärva rikedom och makt åt sig själva. En sådan streber utan skrupler får sin uppfostran fullbordad genom makthavarnas strävan att inte dra till sig sådana krafter, som bäst äro i stånd att tjäna det allmänna bästa, men väl sådana, som veta att med största inställsamhet och kryperi anpassa sig efter de maktägandes personliga behov och böjelser.

Dessa allmänna orsaker till alla herraväldens moraliska och intellektuella försumpning kompletteras nu av de säregna, som härstamma från kapitalismens egenart.

Fordom voro de utplundrande klasserna även de regerande. De reserverade för sig åtminstone krönet av den statliga apparaten. Kapitalistklassen däremot är så upptagen av geschäftsmakeri, att den överlämnar politiken åt andra, som visserligen i grund och botten ingenting annat äro än deras agenter – yrkespolitici, parlamentarici och journalister i de demokratiska länderna, hovkamarillan i de absolutistiska; i länder, som inta en mellanställning mellan de båda ytterligheterna uppkommer en blandning av alla dessa element, varvid än det ena än det andra överväger.

Så länge den kapitalistiska utplundringen är obetydlig är kapitalets lösen sparsamhet, vilket det även söker bibringa statsförvaltningen. Småborgarna förbli nolens volens trogna denna lösen, men däremot utvecklar storkapitalet, ju mer utplundringen ökas, en praktlystnad och ett slöseri, som slutligen faller in i en lika vansinnig fart som kapprustningarna och antar lika vanvettiga former.

Det var fordome statens herrar, som i rikedom och prakt lämnade alla sina undersåtar bakom sig. Nu bli herrar politici och statsmän ända upp i de högsta kretsarna alltmer ställda i skuggan av den högre finansens behärskare. Att ur statens penningpåsar öka de regerande statsmännens reguljära inkomster faller sig emellertid svårt, isynnerhet i parlamentariska länder, där man tvingas ta hänsyn till väljarna och skattebetalarna, som skrika på sparsamhet. Det faller sig så mycket svårare, ju mer krigsrustningarna uppsuga hela ökningen av statsinkomsterna.

Om politici och statsmän vilja delta i de stora utplundrarnas sätt att leva, då återstår dem ingenting annat än vid sidan av sina legitima inkomster skaffa sig illegitima genom att utnyttja och dra fördel av sitt statliga inflytande. De använda sin kännedom om statshemligheter och sitt inflytande på statspolitiken till att spekulera på börsen; de utnyttja som parasiter de stora utplundrarnas gästfrihet; de låta sina skulder betalas av dessa, ja, de ta slutligen i värsta fall emot direkta mutor för att på så sätt driva handel med sin politiska makt.

Detta onda återfinnes allmänt i alla kapitalistiska länder med stora utplundrare. Det angriper ständigt först de politiskt mest inflytelserika organen, parlamentarici och journalister i demokratiska länder, hovkamarillan i absolutistiska. Överallt uppfödes sålunda en djupgående korruption, som griper omkring sig så mycket hastigare ju mer den kapitalistiska utplundringen och slöseriet växer och därmed även behoven hos herrar statsmän och politici, ju mer statsmaktens styrka och ekonomiska funktioner ökas.

Visserligen får man inte tro, att de av korruptionen angripna alltid äro medvetna därom eller att alla statsmän och politici inom de härskande klasserna äro korrumperade. Det skulle vara att överdriva. Men *frestelsen* till korruption ökas alltmer i dessa kretsar, det kräves en allt större karaktärsstyrka att inte duka under för denna frestelse, och man dukar så mycket lättare

under ju mer korruptionens atmosfär breder ut sig, ju mer dess praxis utvecklar sig och omärkligt smyger in sig överallt, till dess att de av korruptionen angripna slutligen själva ingenting känna av sitt eget förfall.

Så se vi, att i samma grad som politikens problem alltmer kompliceras i det de ställa allt större fordringar på kunskap, samvetsgrannhet, vidsynthet och beslutsamhet hos statsmännen, i samma grad träder alltmer hos de härskande klasserna ytligt svammel i det vetenskapliga allvarets ställe, lättfärdighet i stället för samvetsgrannhet, personligt strebervälde och inskränkt intrigmakeri i stället för det konsekventa strävandet mot höga mål och ett hållningslöst vacklande mellan utmanande brutalitet och feg undfallenhet i stället för lugn, beslutsam fasthet. Och samtidigt en djupgående rovgirighet och korruption, som ena gången träder i dagen som en Panamaskandal, andra gången som ett förbund mellan guvernörer och skojare, nästan överallt som bedrägerier hos leverantörerna av krigsmateriel, vilka den ena gången leverera möra pansarplåtar, den andra gången obrukbara artilleripjäser, och åter andra gånger för sådana saker ta dubbelt så mycket betalt av fäderneslandet som av utlandet. Sedan länge ha krigsleveranser varit ett medel att rikta många kapitalister, men aldrig ännu ha leverantörerna av krigsmateriel stått så nära regeringarna som nu och haft ett så stort inflytande på den politik, som avgör krig och fred.

Och dessa samma leverantörer, de äro i våra dagar de största industriidkarna, proletarietets största utplundrare. De ha det största intresset av ett brutalt krig mot den inre eller mot den yttre fienden och det största inflytande över regeringarna, som alltmer börja bestå av hållningslösa individer.

Då måste arbetareklassen i varje stat noga hålla ögonen på sina behärskare, och envar stat måste i varje ögonblick vara beredd på en provokation eller ett överfall från sina grannars sida, som skulle kunna draga med sig ett oöverskådligt elände. Allt detta kan tänkas framkalla en ny förvandling bland småborgarna.

De härskande klassernas moraliska förfall fullbordas naturligtvis i kretsar, som äro otillgängliga för massorna. Det fordras en katastrof som exempelvis det rysk-japanska kriget för att blotta hela förruttnelsen i systemet. Under vanliga tider lyftes blott på grund av säregen oskicklighet här och där en flik av den mantel, som annars noga döljer skammen. De klassmedvetna proletärerna beröras föga av sådana avslöjanden. De stå sedan länge i fiendskap gentemot de härskande klasserna och göra sig inga illusioner angående dessas sedliga kvalitet.

Helt annorlunda småborgarna. Ju mer otrogna de bli mot sitt demokratiska förgångna, ju mer de krypa bakom regeringarna och vänta att få hjälp av dem, ju större förtroende de ha till dem och deras orubblighet, desto större blir förskräckelsen när förfallet hos de mäktige blir uppenbart och deras prestige går för hin i våld.

Och samtidigt blir deras betryckta läge allt värre tack vare kapitalistningarna och statens krav på deras portmonnäer. Detta ökar inte deras förtroende för de härskande klasserna.

Men om de regeringens oduglighet, lättsinne och korruption tanklöst skulle framkalla en katastrof, ett krig eller ett statsstreck, som utsatte landet för det värsta trångmål, då först vore det riktigt färdigt. Då skulle på en gång småborgarnas vilda raseri vända sig mot den då sittande regeringen och detta så mycket snabbare och vildare ju mer de tidigare väntat sig av den, ju mer de förut överdrivit dess klokhets och höghet.

Det senaste årtiondet har säkert bland småborgarna utvecklat ett stigande hat mot proletariet, vars politik därför måste inriktas på, att det ensamt har att utkämpa de kommande striderna. Men redan Marx har påpekat, att småborgaren såsom ett mellanting mellan kapitalist och proletär vacklar fram och tillbaka mellan båda, han är mannen av både den ena och den andra sidan. Vi få inte räkna på honom, han kommer alltid att bli en osäker

medhjälpare – betraktad som massa; enskilda kunna vara förträffliga partivänner. Hans fiendskap mot oss kan växa än mer. Men det hindrar inte, att han en dag under påverkan av ett outhärdligt skatteförtryck eller de härskandes plötsliga moraliska sammanfallande avfaller i massa till oss och kanske just därmed sopar undan våra motståndare och avgör vår seger. Och han kunde sannerligen inte företa sig någonting klokare, ty det segrande proletariatet har att erbjuda en oerhörd förbättring i levnadsförhållanden åt alla dem, som inte äro utplundrare, åt alla undertryckta och utplundrade, även åt dem, som nu till dags vegetera såsom småborgare och småbönder.

Hur fientligt än småborgarna för närvarande må stå gentemot oss, de äro dock långt ifrån att utgöra något fast stöd för det bestående. Även småborgareklassen vacklar och knakar i alla fogar liksom alla andra samhällets stödjepelare.

Föreställningen om det beståendes säkerhet försvinner alltmer ur folkmedvetandet, liksom säkerheten upphör att finnas till i verkligheten. Man känner, att vi råkat in i en period av allmän osäkerhet, att det inte kan fortsätta vidare på samma sätt som hittills under en hel människoålder, men att tillståndet i våra dagar, som hastigt blir alltmer ohållbart, inte skall kunna överleva ännu en människoålder.

I denna allmänna osäkerhet äro emellertid proletariatets närmaste uppgifter klart givna. Vi ha redan avhandlat dem. Det kommer inte längre framåt utan en förändring av de statliga grundvalarna, på vilka det för sin kamp. Att på det mest energiska sätt sträva efter demokrati i riket, men även i de enskilda staterna, isynnerhet i Preussen och Sachsen, det är proletariatets närmaste uppgift i Tyskland. Dess närmaste internationella uppgift är kampen mot världspolitiken och militarismen.

Lika klart som dessa uppgifter ligga framför oss, träda även de medel i dagen, som stå oss till buds för deras lösande. Utom dem, som redan blivit använda, ha vi nu även att räkna med *storstrejken*, som vi teoretiskt accepterade redan på nittioalet, och vars användbarhet under gynnsamma omständigheter sedan dess upprepade gånger blivit prövad. Om den efter 1905 års ärorika dagar trätt en smula i bakgrunden, så bevisar detta endast, att den inte är verksam i varje situation och att det vore dåraktigt att vilja använda den under alla omständigheter.

Så långt är situationen klar. Men vid den förestående striden kommer inte proletariatet ensamt i betraktande, talrika andra faktorer komma därvid att medverka, vilka äro fullständigt oberäkneliga.

Oberäkneliga äro våra statsmän, deras personer växla raskt och lika raskt växla deras stämningar. Om en konsekvent, målmedveten politik från deras sida kan man inte längre tala.

Oberäkneliga äro även de småborgerliga massorna, som föra tungan på vågen än hit och än dit och låta vågskålen ömsevis stiga och sjunka.

Än mer oberäkneligt är vidare utrikespolitikens virrvarr, i vilken så många skiftande stater deltaga, så att oberäkneligheten av den inre politiken i envar stat kommer i utrikespolitiken mångdubblad till synes.

Fullständigt oberäknelig slutligen är de orientaliska staternas förvandling, där så många fullständigt nya faktorer träda i verksamhet, angående vilka ännu inga erfarenheter alls föreligga.

Alla dessa faktorer ha nu trätt i den mest innerliga och oskiljaktiga växelverkan, och de komma att sörja för, att vi inte bli utan överraskningar.

I detta allmänna vacklande kommer socialdemokratien att kunna försvara sig så mycket bättre, ju mindre den själv vacklar, ju fastare den förblir trogen mot sig själv. Gentemot den hållningslösa stämningpolitiken skall den stegra de arbetande massornas kraftmedvetande så

mycket mera ju mer dess teori möjliggör för dem en konsekvent, målmedveten praxis. Ju mer dessa massor kunna finna, att bland nedstörtande auktoriteter av varje slag står socialdemokratin fast som en orubblig makt, desto högre stiger dennas auktoritet. Och ju mer den framhärdat i oförsonlig opposition mot de härskande klassernas korrupcion, desto livligare förtroende kommer den att åtnjuta hos de stora folkmassorna mitt under den allmänna ruttenhet, som i våra dagar har gripit även den borgerliga demokratin, vilken fullständigt prisgiver sina grundsatser endast för att vinna regeringsgunst.

Ju orubbligare, konsekventare och oförsonligare socialdemokratin förblir, desto förr kommer den att bli herre över sina motståndare.

Det är att uppmana socialdemokratin till politiskt självmord, om man begär dess deltagande i en koalitions- eller blockpolitik just nu, när talet om ”den reaktionära massan” har blivit till sanning. Det är att kräva moraliskt självmord av socialdemokratin, om man vill, att den skulle genom en blockpolitik förbinda sig med de borgerliga partierna just nu, när dessa ha prostituerat sig och på det djupaste komprometterat sig. Socialdemokratins förening med de borgerliga skulle befördra just denna prostitution.

Bekymrade vänner frukta, att socialdemokratin skulle komma för tidigt fram till statsmakten genom en revolution. Men om det existerar någon fara för oss att komma för tidigt fram till statsmakten, så ligger denna fara däri, att vi före revolutionen vinna skenet av att äga statsmakten, d.v.s. innan proletariatet har erövrat den verkliga politiska makten. Så länge detta inte har lyckats, kan socialdemokratin endast därigenom ernå en andel i statsmakten, att den säljer sin politiska makt till en borgerlig regering. *Proletariatet* såsom klass kan därvid aldrig vinna någonting, det kan endast i bästa fall de *parlamentarici*, som utföra försäljningen.

Den, som i socialdemokratin ser ett medel att befria proletariatet, han måste på det bestämdaste motsätta sig ett deltagande av sådant slag i den rådande korrupcionen. Om det finns något medel att rubba det förtroende vi åtnjuta hos alla ärliga element i massan, att ådraga oss alla stridsdugliga och stridsvilliga proletärerers missaktning och att hämma vår frammarsch, då är socialdemokratins deltagande i en blockpolitik just detta medel.

Det skulle gynna endast sådana element, för vilka vårt parti ingenting annat är än en trappstege, med vars hjälp de vilja komma sig upp, dessa herrar *streber* och *mandatjägare*. Ju färre sådana element vi dra till oss, ju mer vi stöta dem ifrån oss, desto bättre för vår kamp.

Hur denna i enskilda fall kommer att gestalta sig, därom kan utöver vad som här har blivit anfört knappast sägas någonting med bestämdhet. Aldrig har det varit svårare än nu att förutsäga den kommande utvecklingens form och hastighet, när alla faktorer, som kunna komma i betraktande, med undantag av proletariatet, äro så obestämda och oberäknliga.

Säker är endast den allmänna osäkerheten. Säkert är, att vi kommit in i en period av allmän oro och ständiga maktförskjutningar, en period, som, hur dess former och varaktighet än må gestalta sig, dock inte längre kan utmynna i ett tillstånd av bestående lugn, förrän proletariatet har fått kraft att politiskt och ekonomiskt expropriera kapitalistklassen och därmed inaugurerat ett nytt tidevarv i världshistorien.

Huruvida denna revolutionära period kommer att vara lika länge som bourgeoisieens, vilken började 1789 och varade till 1871, är naturligtvis omöjligt att se på förhand. All utveckling fullbordas visserligen nu för tiden vida hastigare än förr, men å andra sidan har även slagfältet vuxit oerhört. När Marx och Engels skrevo ”Kommunistiska manifestet”, sågo de framför sig såsom slagfält för den proletäriska revolutionen endast Västeuropa. I våra dagar är hela världen detta slagfält. I våra dagar utkämpas drabbningarna i hela den arbetande och utplundrade mänsklighetens befrielsekrig inte endast vid Spree och Seine, men även vid Hudson och Mississippi, vid Newa och Dardanellerna, vid Ganges och Hoangho.

Och lika oerhört som slagfältet är även det krav, som slutligen ställes på det segrande proletariet: världshushållningens samhälleliga organiserande.

Men ur det revolutionära tidevarv, som begynner och som kanske kommer att vara under en människoålder, kommer proletariet att utgå helt annorlunda än det ingick däri.

Om redan i våra dagar dess elit utgör de starkaste, djärvaste, mest vidsynta och osjälviska, i de största fria organisationer förenade lager av den europeiska kulturens nationer, så kommer det att under kampen och genom kampen upptaga i sig de mest osjälviska och vidsynta element från alla samhällsklasser och inom sina egna led organisera och utbilda sina mest efterblivna element, uppfyllande dem med hopp, frimodighet och kunskap. Genom striden skall proletariet föra fram sin egen elit i spetsen för kulturen och sätta den i stånd att leda denna oerhörda ekonomiska omvälvning, som äntligen skall över hela jordens rund göra ett slut på allt det elände, som uppstått av förtryck, utplundring och okunnighet.

Lycklig var och en, som är kallad att delta i denna väldiga strid och denna härliga seger!